

Čs. dokumentační středisko
nezávislé literatury
Referenční exemplář dílny
ERLANGEN
x. 1990
Josef Jeřábek

O B S A H

1	Mistr Lev / Květnové milování			
2	Ivan Klíma / Už se blíží meče	1-34	2-35	
36	Franz Kafka / Z deníků	1-5	36-40	
41	Philip Roth / Pořád jsem jen chtěl...	1-20	41-60	
61	Petr Kabeš / Franz Kafka LP 1982-1983	1-2	61-62	
63	Karel Pecka / Dopis Josefu K.	1-33	63-101	
102	Zdeněk Rotrekl / Popis pohřbívání mýdla a kostní moučky			nečís. 102-123 22 A
124	Iva Kotrlá / Cobalt v Americe	nečís. 2 A.	124-132	
133	Václav Havel / Chyba	1-6	133-138	
139	Milan Jungmann / Prorakovsky angažovaná Babička?	1-6	139-144	
145	Milan Uhde / Idea Národního divadla	1-3	145-147	
148	ko / Dvě knížky ze zahraničí	1	148	
149	Marie Blažková / Stručně, trošku popuzeně	1-2	149-150	
151	Eva Kantůrková / Co je moderní	1-4	151-154	
155	jka / Výlety	1-4	155-158	
159	mš / V piatok popoludní	1-4	159-162	
163	Ludvík Vaculík / Domov	1-3	163-165	

Květen 1983

Copied from a type-written carbon copy, bound, and
made available by

DOKUMENTATIONSZENTRUM ZUR FÖRDERUNG DER UNABHÄNGIGEN
TSCHECHOSLOWAKISCHEN LITERATUR e.V. for research and
information purposes. Copyright continues to be held by
each individual author and must be strictly observed. If
clarification is required, please consult the Centre
before publication of any item.

DOKUMENTATIONSZENTRUM
SCHWARZENBERG 6
D-8533 SCHEINFELD
Tel. 09162/7761

O B S A H

- Mistr Lev / Květnové milování 1
- Ivan Klíma / Už se blíží meče 1-34
- Franz Kafka / Z deníků 1-5
- Philip Roth / Pořád jsem jen chtěl... 1-20
- Petr Kabeš / Franz Kafka LP 1982-1983 1-2
- Karel Pecka / Dopis Josefu K. 1-33
- Zdeněk Rotrekl / Popis pohřbívání mýdla a kostní moučky *nečít. 22 p*
- Iva Kotrlá / Cobalt v Americe *nečít. 2 p.*
- Václav Havel / Chyba 1-6
- Milan Jungmann / Prorokovsky angažovaná Babička? 1-6
- Milan Uhde / Idea Národního divadla 1-3
- ko / Dvě knížky ze zahraničí 1
- Marie Blažková / Stručně, trošku popuzeně 1-2
- Eva Kantůrková / Co je moderní 1-4
- jka / Výlety 1-4
- ěš / V piatok popoludní 1-4
- Ludvík Vaculík / Domov 1-3

K v ě t n o v ě m i l o v á n í

M a j a je bohyní měsíce května
milovala samotu kvetoucí révy
a ohnivě přátelství vína.

Otec Faunus do krve šlehal myrtovou metlou
bíloušná záda sáňtané hlasitýa smíchem
nad sklamanou ehtivostí mužů
když klopili zrak a couvali v bezzoci
před mrazem ženy ležící v trávě.
Blíženci jsou zamení studené
vlhké větrné krvavé mužské.

Dítě tohoto měsíce počaté sprostné a čistotné bude
ale neblahé lásky.

Žena muži přes ruce hledětí bude
na sluneční hodiny nevěrné noci.

Řemeslník nebo prokurátor umělý
nevěstku povětrnou

od počestné paní nerozezná
a proto skrze ženské pohlaví
a hovado čtvernohé

škodou na zdraví vezme.

Žena Blíženců když se hněvá mnoho řečí má.

Studená krev bludé tváře

žádnostivá bude bohatství a cest do cizích zemí
vdě-li se mladé budekpotěšení muži svému
do třicátého leta věku svého.

Kalendář s brevife mistra Lva
1 3 5 6

Do svých šestadvaceti let - stečil jsem už absolvovat obor bohemistiky a literární vědy na pražské univerzitě - jsem neměl ani tušení o díle spisovatele, v jehož jméně se křížily oba jazyky, jimiž se ještě za mého dětství v Čechách mluvilo: Franz - Kafka. Ti, kteří nám přednášeli dějiny světové literatury začátkem padesátých let, nepovažovali za nutné se o tomto pražském rodákovi ani zmínit, že by jej kdo zařadil do dějin české literatury, bylo nemyslitelné.

V roce 1957 vyšla v Praze antologie desíti novel významných autorů našeho století, uzavírala ji Kafkova próza V trestanecké kolonii. Byl jsem až do té doby odchován výhradně realistickou prózou, přesto, anebo právě proto, na mě poslední povídka antologie zapůsobila velmi mocně. Kepochyboval jsem, že se její poselství dotýká mého vlastního osudu. Nebyl jsem snad ještě před několika lety podoben nevinnému vojákovvi, který měl ulehnout na lože popravčího stroje? Neměli ti v uniformě, kteří veleli popravě, stejně logicky a bezchybně zdůvodněno svoje vražedné počínání? Nevydávali je rovněž za akt spravedlnosti? Lebyl jsem právě tak zázračně zachráněn, odvolán z předsíně plynové komory stejně jako byl odvolán k smrti odsouzený vojáček?

Četl jsem spoustu knih, jež přinášely nejhrůznější podrobnosti o vražedné instituci tábora; má mysl se už vzpírala je přijímat. Obraz pustého údolí s mučícím strojem a jeho fanatickým obaluhovatelem se mi však vryl do paměti: nepamatoval jsem se, že by mě kdy nějaké literární dílo předtím tak zasáhlo. Takové bylo mé první setkání s kaffkovským světem.

I.

Život Franze Kafky, nahlížen zvenčí, probíhal spořádaně až monotónně. Vzorný chlapec, který vystudoval s odporem střední školu a bez zájmu práva. Vzorný úředník, který bez zájmu či dokonce s odporem plnil své povinnosti zaměstnance pojišťovny a zvolna postupoval na žebříčku byrokratického důstojenství. Starý mládenec, který se marně pokoušel překonat úzkost z manželství. Zrušená zasnoubení, prázdninové cesty strávené většinou v rakouských či v českých lázních. Noční psaní. Fyzické strážně: Kespavost, bolení hlavy, hypochondrie. Na sklonku života zhoubná plicní choroba. Několik přátelství, několik zájmů, které snad vzhledem k jeho dílu překvapí svou zemitostí /jako záliba v zemědělství, v zahradničení, v plavání/, které však nijak nevybočují z oblasti zájmů běžného občana. Ve víře byl vlažný, o politické dění se zajímal jen trpně, i když ho jednou pražská policie zadržela na jakési anarchistické schůzi. Byl Žid, žil v české Praze a psal německy. Nezdá se však, že by tyto rozpory příliš rušivě zasahovaly do jeho každodenního života.

Jestliže osobní život spisovatelův byl spíše poklidný, nelze to-
 též říci o době, v níž žil. Pomineme-li věk dětství a rané dospělosti
 Kafka žil a většinu svého díla napsal v jedné z nejrušnějších dějin-
 ných epoch. Když mu bylo jedenatřicet let, vypukla světová válka. I
 když Kafka sám nemusil narukovat, nemohl uniknout následkům válečného
 dění. V Praze, kde žil, panovaly těžko představitelná bída a hlad,
 zranění, bolest, násilná smrt se plížily všude kolem něho. Potom ko-
 nečně nadešel mír, jenž změnil tvářnost Evropy. Praha - Kafkovo rodiš-
 tě - se stala hlavním městem nové republiky. Hned vzápětí: revoluce
 v Mačarsku a v Německu, sociální bouře v ostatních zemích, také v Pra-
 ze. Občanská válka v Rusku.

Ti, kteří vládli perem, byli většinou stržení událostmi, vnějším
 děním. Domnívali se, že musí podat svědectví, vyslovovat varování, u-
 kazovat cestu z katastrofy, hledat lepší společenské uspořádání. Je-
 jich díla jsou zahlcena převratnými událostmi i idejemi. V Kafkově
 díle z toho všeho nenalezneme prakticky nic. Dne 2. srpna 1914 si po-
 znamenává do svého deníku pouhé dvě věty. "Německo vypovědělo válku
 Rusku. - Odpoledne jsem se koupal."^{1/} Toto spojení, v němž se nejbez-
 významnější osobní údaj dostane na roveň světočasně události, by mohlo
 či mělo stát jako motto, jako klíč ke každé úvaze o Kafkově díle.

Vnější svět daného času byl jiný než ten, v němž se pohyboval on. Pro-
 čítáme-li jeho deníky anebo korespondenci, můžeme jen žasnout, jak vý-
 hračně byl tento velký spisovatel soustředěn na sebe, na své pocity,
 bolesti, na své nedostatky, nemoci, sny, úzkosti, na nejbezvýznamnější
 události, které se dotýkaly jeho každodenního života. "Neměl pro své
 soukromé a vnitřní děje tu nevážnost, která odlišuje nevýznamné spiso-
 vatele od spisovatelů s imaginací,"^{2/} charakterizuje ho krásně Elias
 Canetti. Kafka sám si počátkem války poznamenává: "Bezprostřední kon-
 takt s každodenním světem mě zbavuje možnosti širokého pohledu na věci,
 jako bych byl na dně strže, ještě ke všemu se skloněnou hlavou."^{3/}

Chceme-li pochopit smysl i okolnosti vzniku Kafkova díla, musíme
 tedy ze všeho nejdříve pátrat po zákonech a řádu jeho vnitřního světa.

Jestliže pražský právník prožil zdánlivě poklidný život, nikdy
 aspoň netrpěl hlady jako třeba Charles Dickens, ani nebyl vyveden na
 popraviště jako Dostojevskij, ani neprožil hrůzu válečných tažení jako
 tolik z jeho vrstevníků, neznamená to, že by jeho vnitřní svět byl ne-
 dramatický, že v něm nekralovaly vášně, že v něm popravčí četa opakova-
 ně nezaměřovala ústí svých hlavních do středu jeho čela.

V jednom ze svých dopisů Mileně Jesenské Kafka o sobě prohlašuje:

Jsem duševně nemocný, plicní nemoc je pouze duševní nemoc, která vystoupila z břehů. Jsem takto nemocen už čtyři pět let, od doby svých prvních zasnoubení."^{4/} Patřilo ovšem ke Kafkově autostylizaci, že nadřazoval svoji slabost, neschopnost i své neduhy, nemůže však být pochyb o tom, že Kafkova duše byla při nejmenším tak křehká jako jeho tělo. Ještě na sklonku života vzpomíná na vnitřní poranění, jež mu způsobil otec, který ho v noci za trest vynesl z postele a chvíli nechal za zavřenými dveřmi na pavlači. Byl zraněn tam, kde by ostatní snadno proklédli běžný rodičovský zákrok. Stejně ho zraňovalo, když ho otec ubil nedůvěře, jejíž příčiny mu zůstávaly skryty. "Nedůvěra, kterou ses mi v obchodě i doma snažil vštípit k většině lidí... a která tě kupodivu nijak zvlášť netěžila... tato nedůvěra, jež se mně jako chlapci v mých vlastních očích nepotvrzovala, neboť jsem všude viděl jen nedostížitě vynikající lidi, proměnila se ve mně v nedůvěru k sobě samému a v neustálý strach ze všeho ostatního."^{5/}

"Pro něho je život cosi úplně jiného než pro všechny ostatní lidi, především jsou pro něho peníze, burza, devozová centrála, psací stroje úplně mystické věci /a skutečně mystické jsou, jen pro nás ostatní ne/, jsou to pro něho prapodivné hádanky a má k nim úplně jiný vztah než my," charakterizuje ho Milena Jesenská, "copak je třeba jeho práce v úřadě obyčejná služba? Pro něho je úřad - i ten jeho vlastní - cosi tak záhadného, tak obdivuhodného jako pro malé dítě lokomotiva. Nejjednoduší věc na světě nechápe."^{6/}

Svět, který nelze žádným způsobem zbavit jeho tajemnosti, jemuž nelze ani přivyknout ani porozumět, se mění v labyrint, je to zákon, do něhož vede mnoho dveří, všechny však uzamčené, všechny strážené. Je to svět, který probouzí úzkost a nejistotu. "Jaké štěstí pochopit, že země, na níž stojíš, nemůže být větší, než co zakrývají obě chodidla."^{7/} "On se cítí uvězněn na této zemi, je mu těsno, propuká v něm smutek, ochablost, nemoci, šílené představy vězňů, žádná útěcha ho nemůže utěšit, právě proto, že to je jen útěcha, křehká, blavu rozbolavující útěcha proti danému faktu uvěznění."^{8/} Svět je hora tak strmá, že se nedá zlézt, "kdybys krácel po rovině, usilovně se snažil jít kupředu a přesto nepostupoval, byla by to zoufalá věc, ale protože šplháš po strmém svahu, asi tak strmém, jako ty sám se jevíš při pohledu zdola, může být ta nemohoucnost způsobena také jen sklonem terénu, a nemusíš zoufat."^{9/} Svět bude Kafkovi vždy hrozit tím, že ho zničí, a on před ním bude prchat, "zavírat dveře i okna na závoru před světem,"^{10/} bude se

vždy znovu odhodlávat k zápasu s ním. "Nikdo se nemůže spokojit pouhým poznáním, nýbrž se musí snažit podle něho jednat. K tomu se mu však nedostalo sil, musí se proto zničit, i když hrozí nebezpečí, že se mu ani pak nedostane potřebných sil, nezbyvá mu však nic jiného než tento krajní pokus."^{11/}

V tomto zápase Kafka nikdy nenajde dosti potřebných sil, opětovně bude couvat před vrcholem, jež hodlal zlézt. Bude to vnímat jako po-kořující prohru, jako projev neschopnosti dozrát a osamostatnit se, vystoupit z hranic nedospělosti, kde se aspoň poněkud cítí chráněn. "Já nikdy neprožiju mužný věk," stěžuje si, "z cítíte se proměním rov-nou v bělovlasého starce."^{12/} Ve věku dvacetidevítilet si poznamenává: "Také jsem se považoval vzhledem ke svému opovrženímocnému dětskému zjevu za nehodna toho, abych si utvářel seriózní, odpovědný názor na velkou mužnou budoucnost, ta mi obvykle připadala tak nemožná, že ka-ždý krůček kupředu mi připadal podvržený a příští krok nedosažitelný."^{13/}

V Kafkově chování ještě na sklonku jeho života snadno postřehne-me rysy chlapecké, nedospělé stylizace, ženy, které chtěl získat, sna-žil se vždy ohromit popisy svých muk, svého strachu, své slabosti, své bolesti, osamělosti, svých nemocí. Snaží se dojmout, nikoliv mužně im-ponovat. V až dojemném deníkovém zápise ze začátku roku 1912 vysvětlu-je, jak pro nedostatek sil musel všechny své zájmy i radosti obětovat svému psaní. "Můj rozvoj je nyní dokončen, a už, pokud moku posoudit, nebylo ponecháno nic, co by se dalo obětovat, musím se pouze zbavit své práce v úřadu..., abych mohl začít opravdový život, v němž zároveň s pokroky v mé práci, bude konečně má tvář schopna přirozeně stár-nout."^{14/}

Jak však víme, Kafka se nikdy neodhodlal dobrovolně vystoupit ze svého zaměstnání, stejně jako se neodhodlal založit rodinu anebo do-končit byť jediné ze svých rozsáhlejších děl.

Svoji neschopnost odhodlat se k činu, jímž by rozhodujícím způso-bem změnil okolnosti svého života, Kafka nahrazuje usilovnou reflexí. Jestliže v oblasti činů sůstává nehybný a tváří v tvář životu si při-padá bezmocný, v okamžiku, kdy se k životu obrátí zády, stává se jeho páne. Brilantními dedukcemi předvídá všechny varianty situací a při-pravuje sám sebe na všechna další - tentokráte už určitě úspěšnější - střetnutí se životem. Dvojnárodnost a rozpornost světa, složitost věcí, vše, co se jeho duše vzpírá přijmout, se dá v myšlenkách rozložit, po-psat a tím učinit, když už ne úplně neškodným, tedy aspoň přijatelným. I vlastní já se dá, jak se ještě zmíníme, takto rozložit na složku by-

tosti, s níž člověk souhlasí, již straní, již uznává, a na druhou část, které se děsí anebo již opovrhuje.

Jenomže se opětovně ukazuje, jak v životě bývá vše složitější než je s to postihnout nejrozumnější dedukce. Stokrát se připraví na manželství s Felicií L. či na sňazku s Milenou J., zdůvodní si všechny argumenty pro i proti, připraví si každý krok, ale všechno se hrou- tí, jakmile to začne uskutečňovat, a tím se jen ještě více obnažuje bolestná nepřítomnost činu. "Vidí dvojí: to první je pokojné, životem naplněné, bez jisté pohody nemožné rozjímání, uvažování, zkoumání, prýštění. Jejich počet a možnosti jsou nekonečné, dokonce i kopřiva, aby se uchýtila, potřebuje poměrně velkou trhlinu ve zdi, ale tyto činnosti nepotřebují vůbec žádné místo, i tam, kde není ani sebemenší trhlina, mohou žít ve vzájemném prolínání po tisících a tisících. To je to první. To druhé však je okamžik, kdy je člověk předvolán, aby skládal účty, nevypraví ze sebe ani hlásku, je vržen zpátky do rozjí- mání atd., jenže teď nemaje už nejmenší vynlícky, nemůže se v tom už jen tak plácát, ztěžkne a s klením se potopí."^{15/}

"Uzavřenost reflexe, jestliže ji neprovětrá žádný čin," uvažuje jeden z Kafkových nejoblíbenějších autorů Kierkegaard, "zplodí zavr- ženíhodnou zášť."^{16/} Kafka neschopen zášti k nikomu z lidí kolem se- be, obrací ji proti sobě. Chová zášť vůči svému vzezření, vůči svému tělu /Já, lesní zvíře, jsem byl tenkrát stěží v lese, ležel jsem ně- kde ve špinavé jámě - špinavé jen následkem mé přítomnosti, pochopi- telně."^{17/}, vůči své slabosti, vůči svému zaměstnání, vůči svému staromládenectví, vůči své existenci, kterou pociťuje jako vinu, ani- žuje vše, na čem mu záleží: svého ducha, své schopnosti, svůj talent, své dílo. Míčí svoje tělo a zamýšlí zničit i vše, co napsal.

Život neoploďný činem a vzpírající se reflexi se stává stále neuchopitelnější, nedefinovatelnější, nepřátelštější, vzbuzuje úzkost a únavu.

Zápisy v Deníku, Dopisy Felicii i Dopisy Mileně jsou plny této únavy i úzkosti. Úzkosti nevědoucího dítěte, jež je příliš malé ve velkém světě a úzkosti vědoucího, jež se bojí domyslet, dokonat, zmé- nit v čin to, co chápe. "Je ti 30 let a jsi tak unaven, jak se snad stá- řím vůbec nelze unavit. Nebo správněji: nejsi vůbec unavený, nýbrž ne- klidný a bojíš se udělat i jen krok na této zemi, která je sama past, proto máš vlastně vždycky obě nohy zároveň ve vzduchu."^{18/} "Je jen jisté, že vzdálen od Tebe nemohu žít jinak, než že dám strachu úplně za pravdu, víc za pravdu, než si přeju, a dělám to bez donucení,

s rozkoší, vlévám se do něho... Se strachem je to skutečně zvláštní, jeho vnitřní zákony neznám, znám jen jeho ruku na svém kráde, a to je skutečně to nejstrašnější, co jsem kdy zažil nebo co bych mohl zažít."

Všechno táhne Kafka pryč z tohoto světa, tam, kde si věci i lidské vztahy podržují svoji mystiku, tam, kde on sám rozhoduje o podobě věcí, kde může být nejen odsouzeným, ale i soudcem, kde může být zvěří i lovcem, králem i poslem, kde může být aspoň na chvíli šťasten, pokud se mu daří "vztyčit svět v čistotě, pravdě a neproměnlivosti."^{20/}

II.

Je zajímavé, že tvůrce, o jehož díle bylo napsáno tak mnoho knih a pojednání, který zlákal nejednoho autora k epigonství, jenž považoval literaturu anebo aspoň vlastní psaní za nejvyšší smysl svého života, nenapsal než několik celistvých odstavců o literatuře, o svém literárním přesvědčení.

Nevyprovokován, nedotazován, Kafka ani ve svých dopisech nemá ve zvyku hovořit o ničem, co se bezprostředně netýká jeho osoby. Ideje, filozofické systémy, knihy těch druhých zůstávají vně jeho bezprostředního zájmu stejně jako válečné bitvy, proslovy politiků anebo cizí revoluce. Kafka, jenž se tak často podsouvají složité či rafinované myšlenkové záměry, které údajně zašifroval do svých obrazů, nebyl ani v nejmenším ideovým autorem. O své schopnosti teoreticky myslet se vždy vyslovoval přezíravě. "Nemám paměť ani pro věci naučené ani pro věci přečtené, ani pro věci prožité ani pro věci slyšené, ani pro lidi ani pro události; mám pocit jako bych nezažil nic, nenaučil se nic a opravdu vím o mnoha věcech méně než průměrný školák, a co vím, vím tak povrchně, že každá druhá otázka je nad mé síly. Jsem neschopen uvažovat, moje rozvažování neustále naráží na čistou zeď; některé izolované věci můžu v jádru uchopit, ale jsem zcela neschopen souvislého nepřerušovaného uvažování. Nedokážu ani pořádně vyprávět příběh, ve skutečnosti dokážu stěží mluvit..."^{21/} Tuto sebecharakteristiku paradoxně vkládá do dopisu, v němž žádá Felicii Bauerovou o ruku. O něco později si poznamenává do deníku: "Těžkosti..., které mám, když mluvím s lidmi, pramení ze skutečnosti, že moje myšlení, anebo spíše obsah mého vědomí je úplně mlhavý, to mi nevadí, pokud se to týká mě samého, jsem dokonce občas sám se sebou spokojen, jenže rozhovor s lidmi vyžaduje schopnost pointovat, udržet jednoduše i souvislost řeči, tyto kvality se u mě nenajdou. Nikdo se nechce se mnou válet v oblacích mlhy, a i pokud někdo chce,

nesnáhe vyhnat mhu z mé hlavy."^{22/}

Tyto charakteristiky vlastního myšlení, jakkoliv jsou - jako všechna Kafkova záporná sebeocení - silně nadsazeny, musíme chápat jako příznak Kafkovy nechuti k složitějším teoretickým úvahám. I když měl Kafka zálibu v logických rozborech a těšilo ho zvažovat různé možnosti životních situací, zdroj jeho inspirace tkvěl většinou ve světě jeho zážitků, dalo by se říci základních existencionálních zážitků, nikoliv tedy v oblasti zprostředkované, v oblasti idejí. Je ovšem pravda, že tyto zážitky na sebe braly až snově obraznou podobu a on z těchto obrazů - ať vědomě či podvědomě, - potom skládal novou skutečnost, nový svět, který se často natolik vzdálil své původní inspiraci, že ztratil jednoznačný význam a sdělnost bezprostředního zážitku. Množství zdánlivě nelogických spojení, vztahů a symbolů sváděla pak k nejrozumnějším často zcela protichůdným výkladům, které hledaly a nacházely v díle ideové šifry, jež bylo možno vyluštit a zpětně tak najít původní ideu: náboženskou či filozofickou. Protože takový přístup vycházel ze základního nepochopení způsobu, jakým Kafka tvořil, uzavíral i cestu k přijetí a k porozumění smyslu jeho díla.

Vraťme se k próze, kterou jsme zmínili na samém počátku.

Povídka V trestanecké kolonii je spolu s Proměnou nejrozsáhlejší Kafkovou dokončenou prací. Její obsah se zdá složitější, "zašifrovanější" než obsah Proměny. Místo děje je vzhledem k ostatním Kafkovým pracem nezvykle exotické, popis mučičího stroje a jeho fungování svou podrobností jako by vyjevoval autorův sadismus. Nezvyklé je také, že Kafka, který se obvykle s větší či menší odkrytostí ztotožňuje se svým hrdinou, jako by v této povídce váhal mezi oběma protagonisty. "Nesnáze... kladené na čtenáře pramení z toho, že Kafka sám zaujal své postavení kdesi mezi důstojníkem a cestovatelem."^{23/}

V povídce se vyskytuje množství těžko "rozluštitelných" vztahů, z nichž nejvýznamnější a také nejsložitější se zdá vztah důstojníka ke stroji. A co vlastně má symbolizovat onen hrůzný stroj? Co příkazy, které se do něho vkládají? Proč je cestovatel nedokáže přečíst? Proč se stroj porouchá právě ve chvíli, kdy si na jeho postel ulehne důstojník? Jaký význam mají kapesníčky, které putují od odsouzence k důstojníkovi a zase nazpátek? Proč důstojník volí sarti jen proto, že se nedočká cestovatelovy podpory? Proč se hrob starého velitele zcela absurdně nachází v čajovně? Co znamená nápis na jeho hrobě?

Tato povídka se opravdu dočkala co nejprotichůdnějších výkladů. Má se prý chápat jako obraz krutého zákona. Jako zpodobení dehumaniza-

ce válečné společnosti. V obrazné podobě prý ukazuje, jak naše stroje vá civilizace splyvá s barbarskou tradicí i zruďné plody tohoto splynutí. Symbolicky zpodobňuje akt vlastního psaní jako krvavé sebeoběti. Zobrazuje krutou archaickou náboženskou tradicí. Mučící stroj se dá dešifrovat "jako oltář, kde je člověk obětován ve jménu zruďného idolu - Zákona." Zničení přístroje "se ukazuje jako předpoklad pro příchod nového věku, který je humánnější i racionálnější."^{24/}

Na zmíněné povídce nás na první pohled zarazí cosi ještě neobvyklejšího než je exotičnost místa /které je ostatně stejně neurčité jako dějiště většiny Kafkových próz/, totiž onen fantastický, do největších podrobností popsany popravčí stroj. V Kafkově díle se přece jen zřídka kdy setkáváme s jakýmkoliv technickým dílem. /Aeroplány v Brescii jsou vlastně reportážní črtou, která vznikla na přímý popud Maxe Broda^{25/}. /Objeví-li se telefonní centrála, či stůl s regulátorem jako v Americe či měřicí přístroje v Návštěvě na dole, má tu technické dílo jen podružnou, ilustrativní úlohu. A náhle víc než třetina textu jedné z nejrozsáhlejších próz se zabývá popisem zruďného stroje a jeho fungování. Autor sice na několika místech popis přerušuje, ale opětovně se k němu vrací, jako by nutil myšlenku, že právě stroj je v povídce tím nejdůležitějším, vše ostatní je jen podružné. Nelze pochybovat o tom, že většina Kafkových próz čerpá své podněty z jeho nejniternejších prožitků, pro ně hledá obrazné vyjádření. Jakému prožitku může odpovídat obraz mučícího stroje?

V jednom dopise Mileně Jesenské /i když dopis je pozdějšího data nežli vznik povídky/ pravděpodobně nalezneme odpověď. "Víš, chci-li napsat něco takového jako to, co následuje, blíží se už meče, jejichž hroty mě věncovitě obklopují, pomalu k tělu, je to nejdokonalejší mučení; jekmile mě jen škrábnou, je to už tak strašné, že hned v prvním výkřiku, všechno radím, tebe, sebe, všechno..."^{26/}

Čeho se zmíněný dopis týká? Ovšemže toho nejzákladnějšího, nejbolestnějšího problému Kafkova života: manželství. Obraz, který používá v dopise, věrně připomíná obraz mučícího stroje - bude tedy užitečné všimnout si Kafkovy životní situace v době, kdy povídka V trestanecké kolonii vznikala.

První zmínky o této próze se objevují v Kafkově Deníku na podzim roku 1914, tedy zároveň se zmínkami o počátečních kapitolách Procesu. Vzniku obou děl bezprostředně předcházely v Kafkově osobním životě dvě události, jež ho nadosmrti poznamenaly. Po dvou letech známosti s Felicí Bauerovou se totiž Kafka rozhodl, že se zasnoubí a opravdu

to 1. června v Berlíně v domě Bauerových učiní. Ale již o šest týdnů později, opět v Berlíně, se koná v hotelu Askanische Hof podivné sezení, jehož se kromě Kafky a Felicie zúčastnilo ještě několik osob, víme určitě, že mezi nimi byla Feliciina sestra Erna a Gréta Blochová - Feliciina a v té době již i Kafkova přítelkyně. Ve svém Deníku Kafka toto sezení nazývá tribunálem. Oč se na tomto sezení jednalo? Přejmě o Kafkově budoucím manželství. Snoubenka před svědky přednesla své obavy, své výtky budoucímu ženichovi a hlavně "zveřejnila" svoji představu společného života. Ta připadala Kafkovi maloměšťácká a nepřijatelná. Lechce manželství za cíl a naplnění života, odmítá představu měšťáckého domova. "Nejenže takový domov nepotřebuju, takový domov mě přímo děsí."^{27/} Svůj odpor se snaží zdůvodnit vlastní rozpolceností. "Ve mně totiž vždy byla, a dosud jsou, dvě já, která spolu navzájem bojují. Jedno z nich je co nejvíc takové, jaké by sis přála je mít, a kdyby se ještě trochu rozvíjelo, mohlo by dosáhnout to málo, co mu chybí, aby splnilo tvá přání. Nic z toho, cos mi vyčítala v hotelu Askanische Hof se k němu nevztahovalo. To druhé já však nevyšli na nic jiného než na práci, ta je jeho jediným zájmem. Tato dvě já jsou spolu spojena zápasem, ale není to obyčejný boj, v němž se navzájem zasakuji pěsti. První já je závislé na druhém, nikdy... je nedokáže přemoci, naopak je potěšeno, když druhé vítězí, a když se zdá, že druhé prohrává, první před ním poklekne a nebere ohled než na něho."^{28/} To vše ovšem snoubence sdělí až o čtvrt roku později. Během tribunálu mlčí. Je zaskočen společností, kterou Felicie přizvala, mlčel však ne ze vzdoru, spíše proto, že neměl, co by podstatného namítl. "Fochopil jsem, že všechno je ztraceno..., mohl jsem zachránit situaci jen nějakým úžasným vyznáním, ale nebylo takové vyznání, které bych mohl udělat."^{29/}

Důsledkem tohoto "procesu" bylo, že po krátké době šestí neděl se zasnoubení opět zrušilo. Kafka ještě navštíví Feliciiny rodiče, pak posílá dopis na rozloučenou. Sám jej charakterizuje: "Řeč zpod šibenice."^{30/} Ihned na to odjíždí se svým přítelem Ernstem Weissem /weiss byl rozhodným odpůrcem jeho zasnub s Felicíí/ na dva týdny k moři. Vlastní zasnoubení charakterizuje Kafka ve svém deníku stručně: "Byl svázan na rukou i nohou jako zločinec. Kdyby mě posadili do kouta spoutaného skutečným řetězem a přede mě umístili policajty a takhle mě nechali, abych se díval, nemohlo by to být horší. A to bylo moje zasnoubení; všichni se snažili přivést mě k životu, a když neuspěli, vzít mě, jaký jaca. F. nejméně ze všech, samozřejmě zcela oprávněně, protože nejvíc trpěla. Co bylo pro ostatní pomíjející událostí, pro ni znamenalo hrozbu."^{31/}

Tento obraz není tak příliš vzdálen výchozímu obrazu povídky V trestanecké kolonii, kde "byl kromě důstojníka a cestovatele jen odsouzenec tupě vyhlížející člověk s širokými ústy a zpustlými vlasy i obličejem a voják držící těžký řetěz, k němuž se sbíhaly menší řetězy, jimiž byl odsouzený spoután na koutnicích a zápěstích... Odsouzenec vypadal ostatně tak psovsky oddaně, až se zdálo, že by ho mohli nechat volně pobíhat po stráních a před začátkem poprav by stačilo jen zapískat a on by přišel..."^{32/}

I hlavní postavy povídky už v deníkovém záznamu nacházíme. Psovsky oddaného odsouzence, hlídače, svědky, pro něž to všechno bylo jen pomíjející záležitostí, i hlavněho odpůrce, jenž cítí v chování odsouzence hrozbu.

Až puntíčkářská důkladnost, s níž důstojník popisuje svůj stroj, se zdá svědčit o tom, že jeho hlavním vztahem je právě vztah ke stroji. Ale tento vztah zakrývá jen jiný a osudovější: vztah důstojníka k odsouzenému. Tento vztah je všeobjímající, neboť důstojník nevystupuje vůči odsouzenému jen jako jeho kat, byl předtím i jeho žalobcem a soudcem.

Při prvním přerušení zevrubného popisu stroje se právě tuto skutečnost dovídáme a tím jako bychom se - navzdory tak odlišné scénérii ocitli v základní situaci Procesu. Důstojník totiž cestovateli sdělí odsouzenecovo provinění. Spočívalo v tom, že když ho jeho nadřizený bičoval, vykřikl: "Zahoď ten bič nebo tě sežeru," jinými slovy: provinil se pouze tím, že se slovní výhrůžkou bránil fyzickému násilí. Dovídáme se rovněž, že odsouzenec - podobně jako Josef K. v Procesu - nezná svůj rozsudek. "Bylo by zbytečné ohlašovat jej. Vždyť ho zakusí na vlastním těle,"^{33/} tvrdí důstojník. Obviněný ani neměl příležitost se obhajovat. Není k tomu prý důvodu. "Zásada, podle níž rozhoduju, zní: Vina je vždy nepochybná."^{34/} Důstojníkův výrok téměř doslovně opakuje Josef K. malíři Titorellimu v Procesu, totiž, že "soud, jakmile někoho obžaluje, je pevně přesvědčen o vině obžalovaného."^{35/}

Josef K. nikdy nedostal příležitost, aby se opravdu hájil. Také Franz Kafka během svého berlínského "tribunálu" mlčel. Odsouzení v povídce dá dokonce do úst vrazit plstěný špalík. Tak tedy odsouzenec i svědek-cestovatel naslouchají mlčky věcnému, nadřazenému i hrůznému důstojníkově výkladu. Dozvědí se, že poprava trvá dvanáct hodin. Prvých šest hodin žije prý odsouzenec skoro jako dřív; dost neuvěřitelné prohlášení vzhledem k mukám, jimž je odsouzenec vystaven, ale časový údaj jako by se vztahoval k jiné skutečnosti, snad dvanáct hodin trvala zánubní hostina, šest týdnů trvalo, než Kafka dospěl k názoru,

že stav, v němž se ocitl, znamená pro něho smrtelné nebezpečí/. Ale jak potom kolem šesté hodiny muž ztichne! I tomu nejzabedněnějšímu začne svítati."^{36/} Během dalších šesti hodin už se nic neděje, odsouzenec jen svými ranami luští znění svého rozsudku. Potom ho "brány nabodnou a hodí do jámy, kde sebou pleskne do zkrvavené vody a vaty. Jak je soud skončen..."^{37/}

Zatímco soud v procesu je úplatný, nízký a ubohý, důstojník je naprosto odcaný své věci, své pravdě. I když to, co popisuje, se jeví jako hrůzná, krvavá vražda, důstojník je přesvědčen, že káží osvědčený a tradiční obřad nejvyšší spravedlnosti. Jakmile pochopí, že se vše obrací proti němu, že jeho pokus zactovat obřad, zachránit stroj a tím i "odkaz starého velitele" selhal, píše jako posouzení své viny pozoruhodný ortel: "Luď spravedliv!" Ale cestovatel, jemuž dá přečíst tato dvě slova jako své poslední memento, je stejně nepřechte. "Možná, věřím, že to tam stojí."^{38/}

Když důstojník připravil stroj k vlastní zkáze /stroj, samozřejmě nemůže přečkat jeho smrt, jako nelze uzavřít manželství bez druhého partnera/ a chce se začít svlékat, nahmatá dva dámské kapesníčky, které má za límce. Vezme je a hodí odsouzenci. Je to jeden ze dvou letných, téměř snových odkazů na ženský život a tím na skutečnou, reálnou inspiraci této povídky.

Na otázku, s kterým hrdinou se v této próze Kafka ztotožňuje, můžeme odpovědět s jistotou: s odsouzenecem. S tím, jenž byl přiveden bezmocný, zatížený vinou, kterou ani nezná, která ani neexistuje, před svého soudce i kata zároveň, před stroj, jenž funguje podle starých, nečitelných, nedešifrovatelných příkazů, podle prastarých, ale nepřátelských zákonů. Ještě však jakoby sázraken, shodou okolností, díky zásahu vnější síly se krutá logika soudu zvrátila a zasáhla Kalcebe. Oběť unikla. I když její útěk je pouze podánínečný. Neunikne z Ostrova, z něho odjíždí jen host, jen svědek a oběť tedy neunikne ani z dosahu mučícího stroje ani jeho stoupců, na něž se vztahuje proroctví na náhrobní desce v čajovně.

Franz Kafka ještě stačil naskočit na loď za svým přítelem. Odjíždí od tribunálu osvobozen, jak se domnívá zbaven rozsudku, soudce i svých muk, odjíždí k moři, které se tak významně objevuje v závěru povídky. Ale jeho hrdina, jeho příští hrdina, jemuž propůjčí iniciálu svého jména, už neunikne z rukou katů, které jen o málo později za ním vyšle onen podivný tribunál, jenž s ním vede ještě podivnější proces.

III.

Kafkovy Deníky stejně jako Dopisy z této doby svědčí o tom, jak velice vznik Procesu ovlivnily zážitky, které daly inspiraci i povídky v trestanecké kolonii. Rozhodnutí zasnoubit se, k němuž dlouho směřoval, v něm zároveň vyvolávalo mučivou úzkost, jež v jeho Denících nacházela výraz již měsíce přede dnem obřadu, a to nejen v jednoznačných výrociích, ale především v úzkostných obrazech, často jen v několikařádkových rozběhích k dramatické práci či k próze. Dvakrát v březnových zápiscích se opakuje úryvek o studentovi, kterého v noci vzbudí služka, aby k němu uvedla cizího - i když zatím ne nepřátelského - hosta. Ve třetím úryvku je příchozím, jenž studenta ve tmě jeho ložnice vyruší, sama služka. Jiný, o něco pozdější úryvek se zdánlivě týká jiného tématu i hrdiny, zato se už prvně objeví křestní jméno hrdiny Procesu.

Úryvek o kočím Josefovi vypráví o muži, který natolik ztlouel, že nemohl chodit do schodů. Tehdy mu jeho šlechtický pán přidělí nový, přízemní pokoj; když jej Josef obdřží, je tak dojat, že má slzy v očích a svému pánovi políbí ruku. Jenže brzy pozná nevýhody nového příbytku. "Josef ze svého lůžka mohl vidět všechno a každý z venku mohl vidět jeho. To ho trápilo..., věčné pozorování, jemuž byl podroben, blízkost nepříjemného domovníka, všechen ten ruch u vchodu a na náměstí..."^{32/} Josef se nakonec rozhodne prosit o návrat do starého pokoje, kam ho přece mohou vynést.

Všechny tyto útržky příběhů mají cosi společného s úvodní situací procesu, díla, jež bylo započato o několik měsíců později. Vnější podobnost je na první pohled zřejmá: kdosi leží na lůžku a je vyrušen, je obtěžován. Ještě ani stopa po hlídačích, soudu, svědcích, dozorcích. Dokonce ti, co vyrušují, mohou být hrdincovi přátelsky nakloněni, vyrušení či vyrušování může být důsledkem přízně, ale o smyslu této situace nemůže být pochyb.

Postel, lůžko pro každého člověka stělesňuje intimitu, pocit bezpečí. Pro Kafku, který ještě na sklonku života vzpomíná s tržní na to, jak ho otec za trest vynesl z postele a nechal stát na pavlači, jehož po celý život sužovala nespavost, který vždy za nejvyšší blaho považoval klid, ticho a odloučenost a nesčíslněkrát si zaznamenal do Deníku či napsal do dopisu, kolik hodin strávil na lůžku, měla postel vpravdě symbolický význam. Ve většině jeho stěžejních prací se na lůžku odehrávají klíčové scény. Z postele proklíná otec Jiřího Bendemanna, na lůžku se proměňuje Rehoř Samsa v brouka, na lůžku je zasti-

žen Josef K., na lůžko posílá topič Karla Rossmanna při jejich první setkání, paradoxně se nazývá postelí místo, na něž má ulehnout odsouzenec v trestanecké kolonii, na lůžku přijímá Josefa K. advokát Kuld, z lůžka zřejmě právě vstal malíř Titorelli, neboť vítá Josefa K. v noční košili, stejně tak v posteli přijímá k dlouhému slyšení starosta zeměměřiče K. v Zámku. Ten se ostatně hledáním lůžka začíná a velkou scénou nabízené milosti na lůžku opět uzavírá.

Ve chvíli, kdy člověk ztrácí toto poslední útočiště, kdy je vypuzen ze svého doupěte, zůstává obnažen, vydán na život a na smrt, jeho vlastní existence je ohrožena.

"Bylo kolem půlnoci. Řet mužů mě drželo, za nimi šestý natahoval ruce, aby mě uchopil. "Kechte mě," křičel jsem a otáčel se prudce v kruhu, čímž jsem způsobil, že všichni ustoupili. Cítil jsem, že tu působí nějaký zákon, věděl jsem, že toto moje poslední úsilí přinese úspěch, viděl jsem všechny muže se zdviženými pažemi klopýtat zpět, pochopil jsem, že se na mě v okamžiku všichni dohromady vrhnou, obrátil jsem se ke východu... a unikl jsem vzhůru po temném schodišti.

V nejvyšším poschodí stála v otevřených dveřích moje stará matka se svíčkou v ruce. "Podívej se, podívej se," křičel jsem ještě ze spodního patra, "přišli si pro mě!"

"Kdo? Kdo?" zeptala se moje matka, "kdo by si pro tebe mohl přijít, synu?"

"Šest mužů," odpověděl jsem bez dechu.

"Znáš je?" zeptala se moje matka.

"Ne, cizinci," řekl jsem...

... "Nemysli už na to," řekla moje matka. "Jdi do svého pokoje. Jdi spát, připravila jsem ti postel."^{40/}

Tak zní podstatná část úryvku, který se objevuje v Deníku ještě o měsíc později než úryvek o kočím Josefovi. Brzy na to již vzniknou první stránky o Josefovi K.

Většina výkladů procesu, snad ovlivněna Freudovým míněním, že proces je spodobením principu soudu zatímco Zámek principu milosti, se soustředila na určení viny Josefa K. i na dešifrování podivně deformované identity soudu. Josef K. prý byl obviněn za neschopnost lásky, "za životní slabost, za průměrnost, která ho činí představitelem moderní, středostavovské společnosti,"^{41/} za to, "že vedl prázdný, nudný a stereotypní život bez lásky a užitku"^{42/}, za to, že "nemiluje, nikdy nemiloval, ani k slečně B., ani ke své matce, ani k zaměstnání neměl jiný vztah než vztah rutiny a korektnosti."^{43/} Ale až už vinu Josefa K. nalézali v jakékoliv oblasti, vykladači procesu jakožto ro-

mánu o vině, soudu a trestu mohli jen těžko vysvětlit, proč Josefa K. soudí a zřejmě odsoudí soud tak ubohý, nízký, úplatný a nekompetentní. Ať už je vina Josefa K. všeobecně lidská, metafyzická anebo existenciální, může ji tento ubohý soud vůbec pochopit, natož soudit?

Věššina pokusů vysvětlit tento rozpor vyznívá násilně. Jak jinak označit Euberovo tvrzení, že Kafka byl při svém obraze soudu ovlivněn žalmem dvacetosmadesátým, jenž "se zabývá Božím soudem nad oněmi Božími syny, kterým Bůh světil vládu nad světem lidí a kteří se svému poslání zpronevěřili a "soudili nesprávně"^{x/} anebo i Brodův výklad, jenž staví na předpokladu, že Proces je vlastně obrazem procesu, který s Josefem K. udělá jeho vlastní svědomí.^{45/}

Proti podobným výkladům můžeme vést nejen námitky logické /proč svědomí, které je zjevně lepší částí Josefa K. by mělo být zobrazeno právě tak odpudivě/, ale především umělecké: jsou v rozporu s Kafkovou tvůrčí metodou. Ta, jak jsme už řekli, spočívala v obrazném vyjádření jeho nejosobnějších prožitků a pocitů a nikoliv v hledání symbolů či obrazných šifer pro abstraktní a teoretické konstrukce.

Citované úryvky z Kafkova Deníku svědčí o tom, že Kafka své zasnoubení od počátku vnímal jako hrozbu svému soukromí, své intimitě. Jeho samota měla být rozmetána, jeho doupě otevřeno cizím krokům. Do jeho noci, noci jeho psaní a krátkého, tak nejistého spánku měly denně nahlížet cizí oči.

Vzpomeňme na obrazy, které Kafkovi zřejmě vnukalo zasnoubení. Obrazy nočních rušitelů. Proklíženého lůžka. Obraz spoutaného vězně. Obraz štvance, obraz tribunálu. Nikde ani zmínka o vině. Jen klídači, jen rušitelé, přihlížitelé. Bezmocný, trpící vězeň. Jen obrazy ohroženého soukromí.

Jeho intimitě hrozilo nebezpečí, a i když se zdá, že je aspoň na chvíli zachráněn /zasnoubení je zrušeno/, Kafka ví, že z kruhu, do něhož vstoupil, není východiska. Proces se jednou začal a už jej nelze ukončit, už nelze uniknout konečnému ortelu.

x/ Euber jde ještě dál. Kafka prý znal orientální mýtus o tom, že "Osudy světa jsou neblaze ovlivňovány druhy jednotlivých souhvězdí, jejichž moci se však dokáže vymknout člověk, který se zasvětil skrytému nejvyššímu světlu a dosáhne znovuzrození... V Procesu Kafka mýtus proměnil ve smyslu svého pohledu na svět tak, že spravedlivou obžalobu nechá přednášet nepřístupnou nejvyšší instancí prostřednictvím nedbalého a ničemného soudu. Postihu tímto soudem se může vyhnout jen ten, kdo na základě nejvlastnějšího sebepoznání pravdivě splní požadavek doznání tím, že je realizuje v jeho prapůvodní podobě, sebevyjasněním: tím vstoupí do vnitřku zákona."^{44/}

Brzy po tom, co se Kafka vrátil z berlínskému "tribunálu", začíná práci na Procesu.

Prožitek mučení, jež předchází exekuci, je rozložen z dvanácti hodin /V trestanecké kolonii/ do dvanácti měsíců a bere na sebe podobu procesu, který s obviněným vede tajemný a nepřístupný tribunál. Stejně jako v povídce o trestanecké kolonii otázka viny není předmětem zkoumání, kdo je obžalován, nemá už prakticky naději na osvobození. Podstatný je tedy mučivý prožitek probíhajícího procesu, z něhož už není úniku, v němž ani nejlepší obhajoba nemá naději na vyslyšení.

Proces se otevírá už povědomou scénou: cizí mužové vtrhnou do bytu v okamžiku, kdy Josef K. spí, tímto aktem znesvětil jeho soukromí. Znesvěcení se stále obširněji a bolestněji předvádí nejhrůznějším svědkům. V úvodních scénách se nedozvíme nic o vině, o charakteru soudu, či o zákonech, jimiž se spravuje, zato se setkáváme se stále novými svědky hrdinova ponížení. Vcházejí hlídači a Josefa K. očekává dozorce. Objevuje se bytná. Stařena ochnaproti přivleče ještě jakéhosi starce a oba pozorují oknem vše, co se v bytě Josefa K. odehrává. V rohu pokoje, kde Josefa K. čeká dozorce, se nečekaně objevují tři mladíci. V okně naproti se brzy ukáže třetí stařec. "Fryč odtamtud!" zvolal na ně Josef K.. Cítí se zaskočen a obklíčen. "Dotěrní, bezohlední lidé." řekne o přihlížitelích. Jeho ponížení narůstá. Ve třech mladících poznává tři kolegy z práce. Ještě jeho odchodu z domu přihlíží "ten velký člověk s plavou brádkou.". K. ke svým třem druhům prudce vyhrkne: "Redívejte se tam! aniž si pověšim, jak podivně se vyjímá taková mluva vůči samostatným mužům."^{46/}

Proces pokračuje. Josefa K. vyrozumějí, že se v jeho záležitosti bude konat jakési malé vyšetřování. Vyšetřování, jak víme, se nekoná a nikdy konat nebude. Vyšetřující soudce pronese sotva několik vět, z nichž dokonce vyplyne, že místo K. očekává jakéhosi malíře pokojů. Zato se koná dlouhá strastiplná cesta k soudu. Jež jej K. najde, musí se doslova prodrat zástupy lidí, prolézat domy, vnikat do cizích bytů. Nakonec, ačkoliv tvrdí, že hledá jakéhosi trubláře Lanze, muže, jehož si vymyslel, ho zavedou do podivného shromáždění, které se koná v jednom z bytů v pátém poschodí činžáku. Obytný pokoj je k prasknutí zaplněn lidmi. Stojí nejen na podlaze, ale ještě úplně zabírají galerii pod stropem, kde "lidé mohli stát jen sehnuti a naráželi hlavou a zády o strop".^{47/} Jestliže zatčení přihlíželo jen několik čumilů, nyní jich přítomno bezpočet.^{x/}

x/ Stejnou scénérii, i když v poněkud jiné situaci nacházíme v povídce V trestanecké kolonii. Velitel dal pro svá shromáždění postavit galerii, kterou vždy obsadí diváci.

K. pronese řeč, v níž rozebere situaci. Jeho projev nás může svým obsahem anebo přesněji některými svými podrobnostmi překvapovat neméně než místo, kde jej přednáší. Jeho řeč se dá shrnout do několika bodů.

1. K. prohlásí, že vůbec není ten, za koho jej mají.
2. K. tvrdí, že celé řízení bude mít smysl pouze tehdy, pokud jej on sám uzná. Je ochoten ho uznat jen na okamžik, a to ze soucitu.
3. K. odejme vyšetřujícímu soudci jakýsi sešit, v němž údajně mají být jeho spisy, zjistí však, že se jedná o dlužní knihu.
4. K. prohlašuje: "Co mě potkalo, je ovšem jen jednotlivý případ, a není zvláště závažný, protože já sám si jej nijak zvláště nepřipouštím, ale je to věc příznačná pro řízení, jak se koná proti mnohým. Za ty zde stojím, nikoliv za sebe."
5. K. připomene okolnosti vlastního zatčení; skutečnost zatčení sama o sobě je mu k smíchu, ale to sem teď nepatří. Byl jsem ráno přepaden v posteli... Vedlejší pokoj byl obsazen dvěma hrubými blídači. Kdybych byl nebezpečný lupič, nemohla se učinit lepší opatření." K. si stěžuje na násilnost tohoto aktu a jeho zveřejnění před mnoha svědky. Účelem toho bylo "rozšířit zprávu o mém zatčení, poškodit mou veřejnou vážnost."
6. Konečně K. odhaluje, že za jeho zatčením i soudem stojí celá organizace, která má za cíl zatýkat nevinné, zahajovat nesmyslná řízení, která je úplatná. Proto "mají nevinní lidé, místo aby byli vyslechnuti, být ponižováni před celými shromážděními." I během tohoto "vyslechu" dochází k několika vyrušením, způsobí je lascivní chování jakési pradleny. Lidé v místnosti reagují na K.-ova slova velmi bouřlivě. Vzávěru však K. zjistí, že všichni přítomní, ať odpovídali na jeho slova příznivě či nepříznivě, mají na límcích kabátu obdobné odznaky. Teprve teď, když všechno skončilo, K. pochopí, že mluvil ke svým nepřítelům. "Vždyť vy jste všichni úředníci, jak vidím, vždyť vy jste ta úplatná banda, proti které jsem mluvil."

Můžeme se ptát, jak to, že K. vůbec přistupuje na jednání, když je považován za někoho jiného. Jak to, že řízení bude mít smysl, jen pokud jej on uzná? A ke komu chová soucit, který ho vede k tomu, že na řízení přistupuje? Proč soudce místo vyšetřujících spisů má dlužní knihu? Lze přece předpokládat, že "první prokurista velké banky", který vede spořádaný staromládenecký život, není dlužníkem. Ještě překvapivěji zní K.-ovo prohlášení o tom, že jeho případ je jen jedním z mnoha, že jej bere jako zástupný a příznačný. Až do této chvíle se zdálo, že K. je celou záležitostí ohromen, že se stal předmětem jaké-

hosi záhadného, neobyčejného řízení a že neví nic o tom, že by se takové řízení "konalo proti mnohým". A proč se soud sešel v soukromém bytě? Proč, namísto aby se podrobil výslechu, K. pronáší obžalobu? Proč všichni přítomní mají odznaky, ale K. si toho všimne až v samém závěru? Jaký smysl má náznak milostné či aspoň smyslné scény mezi pračlenou a neznámým mužem uprostřed promluvy Josefa K.?

Kemže sice být pochyb, že autor ve scéně výslechu obrazně vyjadřuje jakousi svébytnou skutečnost - množství svévolných či dokonce navzájem si odporujících faktů, událostí a výroků je překvapující. Právě svévole, anebo zdánlivá svévole, s níž Kafka k sobě přiřazuje zcela odlehilé prvky /soud a obytnou místnost, obytnou místnost a galérii, vyšetřujícího soudce a pračlenu, soudní spisy a účetní knihu, tajnou organizaci vedoucí proces a soucit obžalovaného k soudu/ často vedla k mylným výkladům.

Pokusme se nyní na základě toho, co jsme pověděli o Kafkově bezprostřední inspiraci k Procesu zbavit tyto texty oné zdánlivé svévolnosti.

Berlínským zasnoubením všechny Kafkovy obavy o životní styl, i o možnost po nocích psát přestoupily z roviny reflexe do roviny životního zážitku. Jeho nový stav byl navíc zveřejněn. Po krutě prožívaném období šesti týdnů se objevuje neochotný, zrádný ženich opět v Berlíně, jeho záležitost se znovu zveřejňuje před svědky /tentokrát v hotelové místnosti/. Kafka má pocit, že se ocitl před tribunálem. Mlčí však. Svoji obhajobu si přeřikává nejspíš v duchu. Zážitek cizího veřejného místa a cizích lidí, kteří jsou sezení přítomni /"Ale to, žeš dovolila své sestře E., kterou jsem v té chvíli sotva znal, aby byla přítom, to nemůžu pochopit."⁴⁸/, ho hluboce zasáhne. Stopy všech těchto prožitků najdeme i v právě popisovaných scénách Procesu. Dlouhé Kafkovo putování do berlínského hotelu se stalo předobrazem putování Josefa K., když hledá místo, kam byl pozván k malému vyšetřování. Josef K. však na rozdíl od Franze Kafky využije sezení tribunálu, aby přednesl svoji obhajobu. Vzhledem k tomu, že Josef K. nezná ani obvinění, ani charakter podivného soudu, zkusme číst jeho řeč jako obhajobu Franze Kafky.

První Kafkova námitka samozřejmě zní: nejsem ten, za koho mě považujete. Nejsem vhodný manžel ani netoužím po způsobu života, po němž touží moje snoubenka. Vaše řízení se mnou je proto nonsens, ale uznávám je, podvoluji se, protože s ní mám soucit. Chcete mi připomenout, že jsem dlužník, ale dosud jsem se jí nestal. /Představa ženitby jako velkého dluhu Kafkovi splývala: "Teď přijde nutnost bilancovat, tj. ten pokus o ženitbu. A při velkých částkách, s nimiž zde třeba počítat, je tomu tak, jako by nikdy nebylo bývalo ani nejmenšího zisku, všechno je jeden jedi-

ný velký dluh..." píše Kafka v závěru svého Dopisu otcí./ Nepovažují také to, co se přihodilo, za nic nemapravitelně osudového - takové věci se přece přihodí mnohým a za ně také mluví. Nejdotčenější zní oblažba právě tam, kde brání soukromí. "Zatčení samo o sobě je mi k smíchu... ale byl jsem ráno přepaden v posteli!" Konečně odhaluje v těch druzích zaujaté posluchače, kteří se proti němu spolčili. Jakýkoliv dohovor s nimi nemá smysl. "Vy lumpové, nechte si své výslechy!" Jako by pohozeny klíč /podobný dvěma dámským kapesníčkům v povídce V trestanecké kolonii/ k zdánlivě bizarnímu přelíčení se sálem po dvakrátě mile předleha, která sem původně K. vpustila a která teď někomu padne do náručí.

Tato rekonstrukce má jediný smysl: ukázat, jak za zdánlivě nelogickým a bizarním dějem plným snových obrazů se skrývá muživě osobní zážitek. Bizarnost, snovost, nelogičnost tak často kontrastující s Kafkovými přísně logickými dedukcemi a chladně věcnými popisy vzniká právě tím, jak tyto původní děje a zážitky se mísí do své vlastní obrazné podoby, jak svět původních zážitků, osobních zkušeností prolíná do světa obrazného podobenství, ozvláštňuje jej, mění jej z obyčejné metafory či alegorie právě do pověstné kafkovské podoby. Toto vzájemné prolínání není ovšem jen zdrojem zvláštní snové působivosti a naléhavosti Kafkaova světa, ale i jeho nedůslednosti. Proměňuje totiž stenovitě, z něhož se příběh zdá být vyprávěn anebo nějaký problém nazírán. Jestliže Josef K. vznikl jako obrazný dvojník Franze Kafky a jeho tajemný proces jako obraz nejosobnějšího "procesu", nebylo možno onu dvojakost udržet v celé románové skladbě. Josef K. je sice rovněž starým mládencem a zastává podobnou profesi jako jeho tvůrce, chybí mu však při nejmenším celý jeden rozměr, chybí mu ono druhé já, které nemyslí než na své psaní, druhé já, s nímž Franz K. úředník a snoubenec bojoval, před nímž poklekal, kvůli němuž se vzdal naděje uzavřít smírně svůj proces. Josef K. nemůže mít své druhé já, nemůže je aspoň mít odkrytě, neboť tím by jeho tvůrce zveřejnil to, co mělo zůstat skryté, dal by v pln to, oč se nejvíc strachoval, svoji intimitu. Proto Josef K. může být jen částečným podobenstvím Franze K. a jeho proces jen velmi obrazným, velmi vzdáleným podobenstvím životního procesu, který Franz K. vedl.

Franz K. má proč lpět na svém soukromí, na svém dosavadním způsobu života, v němž aspoň večery patří výhradně jemu, ale proč by měl na něčem takovém lpět Josef K.? Franz K. zná podstatu svého procesu, ale jak jí má znát Josef K.? To, co pro Franze K. je vysvětlitelné a průhledné, Josefu K. se jeví jako neprůhledné a nevysvětlitelné. Tam, kde Franz K. tuší původ svého utrpení, Josefu K. se setkává s tajemstvím.

lýdř Franz K. zápasí o to, aby dokázal vstoupit do takového života, jaký ostatní /i on sám/ považují za zákon, se cítí rozdělen na dvě zápasící bytosti, Josef K. leda vyslechne knězovo podobenství o strážci a muži před zákonem, kteří jsou spolu spojeni protichůdností svých zájmů, tedy zápasem, v němž ten druhý, ten, jenž touží vstoupit, nikdy nedokáže prvního přemoci: tam, kde Franz K. bojuje o svoje psaní, o smysl svého života, o svoji svobodu, Josef K. bojuje jen o svoji pověst, usiluje jen o návrat k předchozímu životu, o němž lze říci nejvýše, že byl spořádaný. Franz K. zná svůj tribunál i obžalobu, Josef K. svůj tribunál ani obžalobu nezná. Řídí se po nich, stále znovu se pokouší postihnout jejich podstatu. Franz K. tuší osudovost svého provinění, o ně vede svoji při, Josef K. zná leda svoje zahanbení, a to se snaží ze sebe setřást. Ale jako Franz K. nemůže přežít bez úhony svoje provinění, nemůže se ospravedlnit v očích těch, kteří uznávají jiný řád hodnot, jiný zákon, nemůže Josef K. přežít svoje zahanbení, svůj stud.

Toto nedůsledné, neúplné převtělení anebo naopak to, že Kafka se ve svém hrdinovi nedovedl dostatečně sám od sebe oddělit, vysvětluje, proč Josef K. v závěru románu přece jen jako by neal něco z pocitu viny Franze K. za to, že vždy "dvacaterou rukou vjížděl do života a nadto k nechvalnému účelu", jakoby byl na druhé straně obdařen schopností zahlédnout aspoň v samém konci světlo, jež vychází ze zákona, světlo, po němž vlastně nikdy nepátral.

Proces však není románem o odkrývání viny; daleko spíše ukazuje hrdinu jako člověka zaskočeného, znásilňovaného, jako oběť, ne jako viníka. Josef K. nehledá svoji vinu, naopak hledá, jak by se obhájil. A protože jeho nevina je zřejmá /obvinění nikdy nebylo ani vysloveno/, hledá především místo, kde by mohl obhajobu přednést, hledá ty, kteří by jí mohli přednést.

Na Josefovi K. vykonají ortel nikoli proto, že by byl vinen, ale především proto, že soud je takový, jaký je: zaujatý, hluchý, nepřístupný, neotřesný ve svém sebevědomém přesvědčení, že v okamžiku, kdy vznesou obvinění, obžalovaný je vinen a tedy odsouzen. Že tedy, jak správně pochopí Josef K. "jeden jediný kat by mohl nahradit celičký soud."^{42/}

Soud, jakkoliv je tajemný a jeho vrcholky pro Josefa K. nedostižné, neskrývá v sobě nic metafyzického: je to soud lidský, i když je nadán jakousi všudypřítomností. Soudci jsou ješitní, chlípni, úplatní a ubozí - jejich moc tkví v jejich instituci, v jejich hierarchii, v jejich množství, v jejich skrytém vlivu i v neochotě anebo neschopnosti naslouchat slovům obviněného. Josef K. je do poslední chvíle pře-

svědčen o své nevině. "Jak může člověk být vůbec vinný. Vždyť jsme zde všichni lidé, jeden jako druhý..." Ale ví, že všichni, "kdo mají podíl v řízení, jsou proti mně zaujati^{x/}. Mé postavení je pořád nesnadnější."⁵² Bloudí však stále beznadějněji labyrintem, v němž se mění vše, s čím přichází do styku, a tím ztrácí poslední zbytky životních jistot. Dovede už jen stěží uhájit svoji vážnost, vědomí, že kdosi s ním vede přelíčení a že všichni o líčení vědí, v něm vyvolává úzkost a mučivý pocit pronásledování. Usiluje ovšem dozvědět se něco bližšího o svém provinění, i najít někoho, kdo by měl vliv na rozsudek a kdo by tedy měl vyslechnout i jeho obhajobu. Ale jeho úsilí je bezvýsledné. Tato bezvýslednost, skutečnost, že Josef K. nahlédl marnost své snahy obhájit se aspoň částečně vysvětlují náhlou resignací, s níž Josef K. přijímá, s níž dokonce očekává své katy. Josef K. se však nebrání svým katům i proto, že v samé podstatě životního pocitu Franze K. je vepsána nemožnost vzájemného lidského pochopení a tedy usmíření a tedy i milosti. Toj dvou já v jeho nitru se nemůže nikdy skončit, ti dva nemohou být změněni ani usmířeni, "aniž by byli zničeni."^{53/} Zatímco Josef K. hledá unik z procesu, který mu připadá absurdní, Franz K. ví, že pokus o únik je marný, že smrt přinese svým způsobem úlevu, konec zápasu, který vyčerpává jeho síly. Franz K. je připraven dobrovolně kráčet do opuštěného lomu a tam zemřít, ale protože Josef K. je s ním nerozlučně spjat nejen svým zápasem, ale i vědomím, že jeden bez druhého nemůže žít, umírá v lomu Josef K., jenž se nedozvěděl nic o své vině, umírá pouze s pocitem hanby. "Jako by ten stud ho měl přežít."

x/ K této situaci se Kafka vrací častěji i v jiných svých prózách. V povídce Rána na vrata je hrdina bezdůvodně jat a veden před soud. "Pořád jsem ještě věřil, že by stačilo jediné slovo a já, obyvatel města, budu - a k tomu ještě s počtami - vysvobozen ze zajetí těch venkovanů." 50/ Avšak v okamžiku, kdy překročí práh místnosti, kde se má konat soud, podlehne dojmu, že už nemá vyhlídku na propuštění. A konečně, jakou jinou situaci zachycuje rozsáhlý příběh, který vypráví zeměměřiči K. Earnabášova sestra Olga? Její rodinu odsoudí celá vesnická pospolitost jen proto, že se jeden její člen choval odlišně, než se chovali ostatní v takové situaci. I tady se zdá, že by stačilo jediné slovo, kdyby se bylo podařilo je vyslovit, "byli by nás jakseptří hluboce uctívali, poněvadž se nám to však nepodařilo, učinili definitivně to, co doposud činili jen prozatím, vyloučili nás z každého společenství." 51/ V Zámku má tento "soud" nejvčetnější a nejvšednější tvář: podstatu sporu a především nepřekonatelná vzdálenost mezi obětí a soudcem a tedy i osudovost rozsudku jsou vždy stejné.

IV.

Celý Kafkův život jako by se zmiřoval mezi dvěma úzkostmi: úzkostí ze samoty a úzkostí z intimity, která by ho mohla připravit o jeho svět, o možnost psát. Znovu a znovu touží uniknout ze samoty, "která může končit jedině potrestáním."^{54/} Učiní dokonce třetí pokus o zasnoubení, ale k Julii Wohryzkové ho nepoutá zřejmě nic jiného než právě urputná touha skoncovat s osaměním. Všechny jeho pokusy, jak víme, skončily nezdarem. Téměř osmatřicetiletý učiní ještě jeden vášnivý a úporný pokus uniknout svému osamocení, spolužít s milovanou ženou a tak naplnit svůj život, tak vstoupit do zákona.

Také jeho poslední velký citový vztah se započal obvyklým způsobem: téměř denně putovaly dopisy mezi Meranem a Vídní, mezi Franzem Kafkou a českou novinářkou, překladatelkou a spisovatelkou Milenou Jesenskou. Ale na této vnější shodě podobnost s předešlými vztahy přestává. V Mileně Jesenské Kafka prvně nachází ženskou bytost, která je s to nahlédnout do jeho světa i pochopit jeho psaní /Milena byla jeho překladatelkou/, která mu nabízí svůj vlastní bohatý svět, která tedy nebyla jen ženou, "jejímž prostřednictvím by Kafka vedl dialog sám se sebou,"^{55/} jako tomu bylo v případě Felicie Bauerové. Jenže tato žena "živoucí oheň... přítom nejvyšší jemná, odvážná moudrá,"^{56/} tato žena, kterou, jak se mu zdá, by snad mohl opravdu milovat a založit s ní domov, se liší od všech žen, s nimiž se před tím stýkal, jak svým postavením a původem, tak svým věkem. Milena je vdaná, je Češka, je o třináct let mladší nežli on. Přes tyto překážky se jejich vztah rychle vyvíjí, po několikátýdenní korespondenci se oba setkávají ve Vídni a stráví tu čtyři dny, v nichž Kafka jako by ztratil všechnu svoji úzkost, zapomeněl na svoji věčnou únavu i na své choroby. "Celý den běhal nahoru dolů, chodil na slunci, ani jednou nezakašlal, strašně mnoho jedl a spal jako dudek, byl prostě zdrav."^{57/} Kafka se vrací z Vídně jako očarován a proměněn. Je náhle pln odhodlání, chce získat Milenu na celý život. On, který vždycky dával přednost dopisům před osobním setkáním, náhle píše: "Všechno psaní mi připadá bezcenné, také je. Nejlepší by patrně bylo, abych jel do Vídně a vzal Tě s sebou, snad to také udělám, přesto, že to nechceš."^{58/} Je připraven svou milenkou unést, vyrvat ji z náručí jejího muže. Brzy začne plánovat nové setkání, tentokrát v pohraničním městečku Gmündu. Už v dopisech, jimiž schůzku upřesňuje, se však začíná ozývat stará úzkost. Strach z intimního setkání, strach z "půlhodiny v posteli". "Přýč s tím, strašně se toho bojím."^{59/} Úz-

kost narůstá a způsobuje nespavost. Konečně asi šest týdnů po vídeňském setkání se oba opět uvidí. Je to "nejnešťastnější setkání, k jakému mohlo dojít," charakterizuje je ve svých vzpomínkách Milena dcera. "Vitální, prudká, vášnivá Milena a nemocný, opatrný a naprosto nevášnivý Kafka. Nestane se nic - nestane se ani to, co by se snad mohlo stát."^{60/} Od nešťastného setkání v Cmúndu se už v dopisech opět ozývá známý Kafka, jenž nezadržitelně klesá zpět do svého utrpení /"láska je, že jsi mi nožem, kterým v sobě ryjí,"^{61/}, jenž se vrací do své samoty. "Máš také pravdu, staviš-li to, co jsem učinil teď do jedné řady s těmi starými věcmi, nemohu než být stále stejný a protivat totéž. Změnilo se jen to, že už mám zkušenost, že nezačnu křičet, teprve až budou nasazeny šrouby..."^{62/} Ještě několik měsíců pokračuje bolestná korespondence, dopisy plné strachu, sebeobviňování, zoufalství a skleslosti. Pak se Kafka rozhodne přerušit i vzájemné dopisování. Pávrat do samoty je dokončen. "Tento pomezí kraj mezi samotou a společenstvím jsem překročil jen zřídka, jen velmi zřídka... Jaká živoucí krásná země byl v porovnání s ním Robinsonův ostrov."^{63/} Poslední velká díla: Doupe, Umělec v hladovění a především Zámek jsou díla vzešlá z této velké předsmrtné opuštěnosti.

V.

Výchozí situace Zámku, poslední z velkých /a nedokončených/ Kafkaových prací, je opačná nežli v Procesu. Proces se otevírá ráno, Zámek večer. Josefa K. zastihnou v posteli jeho městského bytu, zeměměřič K. přichází do cizí vesnice, aby si lůžko teprve získal. Nocleh, který sežene, je bídný, jen slámník, který si položí na sed hospodského lokálu, kde dosud sedí hosté, tedy nenalezne zatím žádné soukromí. K. však je skromný, ulehne na slámník a usne. Ale už za chvíli za to je vyburcován. Jakýsi mladý úředník ho žádá, aby předložil povolení k noclehu. K. je překvapen. Z jeho odpovědi se dá soudit, že netuší, v jakém místě se ocitl, nicméně si počíná rázně, mladíka odbude a oznámí mu, že je zeměměřičem a sed ho povolal sám krabě.

Jenže je K. opravdu zeměměřičem? Když na dotaz úředníka telefon po krátkém nedorozumění potvrzuje zeměměřičovu totožnost, zdá se, že je zaskočen nejen úředník, ale i sám K.: "Tak tedy zámek ho jmenoval zeměměřičem. Z jedné strany je to pro něho nepříznivé znamení, neboť

to nasvědčuje, že o něm na zámku vědí všechno, co potřebují, že zvažili poměr sil a s úsměvem přijímají boj. Z druhé strany je to ale příznivé znamení, neboť to podle jeho názoru dokazuje, že ho podceňují a že se mu dostane větší svobody, než se zpočátku mohl nadát. A jestli ho snad hodlají natrvalo udržovat ve strachu tím, že s tak nepochybnou duchovní převahou uznají jeho zeměměřičství, pak se mylí."^{64/}

Citovaná pasáž je typickým "kafkovským textem", v němž se skrývá mnoho zdánlivých nelogičností. Proč je K. ohromen tím, že ho na zámku uznali zeměměřičem? Když jím opravdu je a pak není důvodu, aby byl překvapen, anebo se za něho vydává, jak však potom vysvětlit, že na zámku kdosi přijal či dokonce podpořil jeho podvod? Jak vyloučit větu, že přijímají jeho boj? Přišel K. do obce měřit anebo bojovat? A přišel-li bojovat a za zeměměřiče se jen vydává, v čem bude jeho boj spočívat? Zonečně proč skutečnost, že na zámku uznali jeho zeměměřičství, má svědčit právě o duchovní převaze zámku? Nemůžeme pochybovat o tom, že tak, jako v předchozích prózách, o nichž jsme uvažovali, i tady jsou "nelogičnosti" způsobeny prostoupením dvou rovin: roviny bezprostředního zážitku a obrazné roviny, do níž se původní zážitek proměnil.

Z toho, co se o K.-ovi dozvídáme vzápětí, můžeme usoudit, že se zřejmě vydává za někoho, kým není. /I tady vzniká opačná situace než v Procesu. Josef K. je soudem považován za někoho, kým není./ Ve vesnici nikdy nic nezměří. Nemá přístroje. Mluví sice o svých původních pomocnících, ale ti se nikdy neobjeví. Prohodí dokonce větu o své ženě a dítěti, ale i toto sdělení má zřejmě za cíl podat klamnou informaci o jeho totožnosti. K. opravdu přišel do vesnice nikoliv měřit, ale bojovat. V tom případě kdosi K. očekával, a to nikoliv jako zeměměřiče, nýbrž jako soupeře, očekával ho však s duchovní převahou a s úsměvem, k němuž ho jeho převaha sváděla. Tímto soupeřem - jak se později ukazuje - je vysoký úředník, muž, s nímž se K.-ovi nikdy nepodaří promluvit, muž, jehož Kafka, bezvadně znalý češtiny, obdařil nad jiné výmluvným jménem: Klamm. Proč však tento vysoký zámecký hodnostář měl nad K. převahu duchovní, nikoliv, jak by mohlo plynout z jeho postavení v úřadu, převahu mocenskou? Jestliže K. uvažuje o duchovní převaze soupeřově, poukazuje především na to, že očekávaný zápas se bude odehrávat v jiné než v mocenské oblasti. Navíc předpoklad o soupeřově převaze naznačuje, že i K. ví, s kým bude zápas svádět.

Je načase otázat se na to nejpodstatnější, co bylo cílem zeměměřičova boje? Proč se odkudsi vynořil, proč vážil dalekou cestu právě do těchto podivných a pochmurných míst, aby tam svedl svůj boj?

Už úvodní scéna, scéna tak protichůdná úvodní scéně Procesu napovídá o cíli boje, jenž K. hodlá vést. K. bude zápasit o to, aby unikl osamocení, aby získal místo mezi lidmi, aby se dokázal vřadit do jejich společenství. Víme už, co tím rozuměl Kafka: nalézt odvahu k životu ve dvou, nalézt sílu k spolužití se ženou, překonat úzkost ze sdílené intimity, založit rodinu a tak naplnit vlastní život, tak vstoupit do Zákona.

Tak jako k povídce V trestanecké kolonii a k Procesu daly podnět zážitky z aktu zasnoubení /a jeho opětného zrušení/ s Felicií Lauero-ovou, podnětem k napsání Zámku se stal bolestný prožitek neúspěšné lásky k Mileně Jesenské, lásky, která "byla nejsilnějším, nejnalibším a nejotřesnějším zážitkem Kafkova života."^{65/}

Zatímco hrdinové obou prvních próz jsou však jen obětmi, které touží uniknout svému osudu, které touží zachránit své životy, tedy nedotknutelnost svého já, svého soukromí, své samoty, hrdina Zámku vstupuje do příběhu s opačným záměrem: chce vystoupit z vězení své osamocenosti, chce svobodně utvářet svůj osud, překonat všechny překážky, které mu brání vstoupit do Zákona, tedy vstoupit na Zámek.

Jako se během procesu, v marném hledání viny, soudu a možnosti obhajoby naplňuje osud Josefa K., tak se v marném ale úporném úsilí proniknout na zámek anebo aspoň promluvit s mocným Klemsem naplňuje osud klemného zeměměřiče K.

Protože K. na rozdíl od předchozích hrdinů přichází s úmyslem svést boj o svůj osud, objevují se v jeho chování rysy, jimiž se od předchozích Kafkových hrdinů odlišuje. K. dokonce promýšlí strategii svého postupu vůči zámku, sní o tom, jak ze dvou možných osudů, které se mu zjevně nabízejí, totiž být vesnickým dělníkem postaveným na roveň obyčejným vesničánům, alebo naopak kýmsi, kdo stojí mimo, snad nad ostatními, ale jenž je zcela odkázán na milost či nemilost zámku, si vybere osud vesnického dělníka. "Pouze jako vesnický dělník co možná nejvíce vzdálený zámeckým pánům je s to na Zámku něčeho dosáhnout." Sní o tom, že se sblíží s vesničany "a tím se mu rázem otevrou všechny cesty."^{66/} V boji se zámeckými úřady si K. slibuje úspěch, neboť ony "ať byly sebelépe organizovány, měly za úkol vždycky jen hájit odlehle, neviditelné záležitosti jménem odlehklých, neviditelných pánů, kdežto K. bojoval za něco nanejvýš živého a blízkého, za sebe; kromě toho to činil, aspoň ze začátku, z vlastní vůle, neboť on byl útočníkem."^{67/}

K. usiluje stále tvrdohlavěji o setkání s mužem, jenž zřejmě roz-

hoduje o jeho osudu, sní o svém střetnutí s ním jako o cvíli, v níž prožije pocit svobody. "Stačí mi vidět, jak na něj má slova zapůsobí, a nezapůsobí-li nebo nebude-li mě vůbec poslouchat, budu mít z toho aspoň ten prospěch, že jsem svobodně promluvil před mocným mužem."^{68/} Zároveň však tuší, že ani toto setkání by nemohlo, jako nic vnějšího by nemohlo, proměnit jeho osud, rozhodnout jeho zápas.

V jedné z nejsilnějších scén knihy se K. rozhodne vyčkat Klamma na dvoře hostince, kde už jsou připraveny saně, jež mají Klamma odvézt zpět na zámek. Ale Klamm se nehodlá s K. setkat. Když K. ani na opětované výzvy podřízeného úředníka dvůr neopustí, kočí musí koně ze saní opět vypřáhnout. K. však stále vyčkává. Má pocit "jako by teď s ním byl přerušen všechny styk a jako by teď byl ovšem svobodnější než kdy jindy a mohl na tomto jemu jinak zakázaném místě vyčkávat, jak dlouho chce, a jako by si byl tutle svobodu vybojoval tak, jako by to sotva kdo druhý svedl, a nikdo se ho nesměl dotknout či zahnat ho, ba ani promluvit na něj; avšak - to přesvědčení bylo při nejmenším stejně silné - jako by zároveň nebylo nic nesmyslnějšího, nic zoufalejšího než tato svoboda, toto čekání, tato nezranitelnost."^{69/}

Zdá se však, že mocný Klamm, jehož smí K. jen jedinkrát zahlédnout špehýrkou, není jediným, kdo byl předem zpraven o jeho příjezdu, kdo ho očekával a kdo zřejmě rozhodl, že K. nebude na zámku nikdy přijat. Druhou osobou, která se zdá K. očekávat, je výčepní Frída. Na K.-ovu poznámku, že ho zná půl hodiny a že jí ani nestačil povědět, jak to s ním vlastně je, Frída překvapivě odpovídá "Pokud jde o vás, vím přece všechno, jste zeměměřič."^{70/} Frída, která až do této chvíle byla Klammovou milenkou, ihned přijímá K.-ovu výzvu a miluje se s ním, když předtím vyprávěla hosty bíchem z lokálu.

Okamžikem, kdy K. dosáhl spojení s Frídou, o něž nepochybně usiloval, a kvůli němuž, můžeme se domnívat, se objevil právě tam, kde je, jako by začínal jeho pád, začínají se muka jeho bloudění, jeho marného, zoufalého usilování zvládnout vlastní osud, prorazit z obklíčení, v němž se ocitá, ze samoty cizince, jež se stále více podobá osudovému prokletí. Už sám prožitek milostného spojení je plný dvojakých a protichůdných pocitů. Láska se nepočíná v místě klídu a intimity, v posteli anebo aspoň v odděleném prostoru, ale na zemi ve výčepu "v loužičkách piva a všelijaké nečistotě" a K. při milostném spojení "neopouštěl pocit, že bloudí nebo se ocitá v tak vzdálené cizině jako ještě nikdo před ním, v cizině, kde ani vzduch nemá stejné složení jako vzduch doma, kde se člověk samou cizotou musí udusit, a proti jejímuž nesmyslnému vábení se přesto nedá dělat nic než jít dál, dále bloudit."^{71/} Láska

mezi Frídou a K. se odehrává hrůzně očkryta očím přiklíčečů - přečevším obou pomocníků, je to veřejná záležitost, která hrozí pohltit poslední zbytky intimity a svobody, jež K. měl. Na Frídinu výzvu také přijímá náhradní místo školníka, stále ještě pln odhodlání nějak utvářet svůj osud, i když tím, že přijímá náhradní povolání, volí zjevně jen jakýsi náhradní život. Láska, která se zdála otevírat cesty, pomáhá v zápase, se naopak staví proti K.. Navíc Láska vystavená očím všech, vystavena zkouškám a útrapám se rychle vytrácí. Frída vyčítá K.-ovi neupřímnost, zlátnost, cítí se být jen zástavou v jeho boji se zámekem. Navrhuje K.-ovi, aby spolu uprchli "do jižní Francie, do Španělska" /tento v Kafkově tvorbě naprosto neobvykle konkrétní údaj jako by až naléhavě odkazoval k reálnému prožitku, jenž stojí za celou obraznou rovinou příběhu/, K. však odmítá. Útěk je něco, co se přiči jeho povaze. Je už tak zaklet do svého boje se zámekem? Nebo spíše tuší marnost takového útěku, jako marnost každého vnějšího gesta?

K. cizinec, který si aspoň na začátku získal jakýsi respekt a nezávislé postavení, se rychle stává ve vesnici naprostým vyděděncem, a když, přitahován jinými vyděděnci, navštíví ostrakizovanou rodinu Harabášovu, Frída ho opouští.

Kápadné shody mezi osudem Kafkova vztahu k Mileně Jesenské a osudem vztahu zeměměřiče K. ke Klammově milence Frídě, vedly až vydavatele a prvního vykladače Kafkova díla Maxe Broda k závěru, že "v románě Zámek nacházíme podivně skeptický a pejorativní odraz milostného vztahu Kafky k Mileně... Milena vystupující v románě ve velice zkarikované podobě jako "Frída", podniká rozhodné kroky, aby Kafku /K./ zachránila; spojuje se s ním, zakládá s ním v chudobě a odříkání, ale radostně a odhodlaně domácnost, chce být navždy jeho a právě tím ho přivést zpátky k naivitě a bezprostřednosti opravdového života - ale hned, jak Z. začne souhlasit a uchopí podávanou ruku, klásí se dřívější spojení, která tu ženu ovlivňují /zámek, lidový původ, společnost, zvláště však tajemný pan Klamm, v němž je třeba spatřovat přepjatý a zdémonizovaný přízrak legálního manžela^{x/}, jehož Milena vnitřně neopustila/, vysněné štěstí rychle končí, protože K. není pro polovičatost a chce mít Frídu jako manželku jen pro sebe..., ale ona ho zrasuje, obrací se zpátky ke své Zánku, z níž vyšla..."^{72/}

x/ Kafka opravdu uznával jakousi Polakovu nadřazenost. "Ona je živoucí ohen," píše Brodovi, "jaký jsem ještě nikdy neviděl, který navzdory všemu plane jen pro něj... Ovšem jaký muž je také on, že to dokáže vyvolat."^{56/} Odtud jistě pramení ono jinak nevysvětlitelné uznání "duchovní převahy" v úvodní pasáži Zámku.

Spojení, která Brod činí, jsou však příliš přímočará a nevystihují všechny složitosti metody, jakou Kafka přeměňuje své životní zážitky v obraznou tkáň příběhu.

Z toho, co víme o Kafkovi i jeho vztahu k Mileně Jesenské, můžeme soudit, že byl dalek toho, aby toužil svůj vztah k ní zobrazit pejorativně, aby se na ni snažil uvrhnout vinu za to, že jejich vztah tak rychle ztroskotal. Vědomí, že nedokáže ve svém životě cokoli - a nejméně ze všeho své milostné vztahy - dovést ke zdárnému konci, ho předurčovalo k tomu, aby vinil ze ztroskotání vzájemného vztahu výhradně sebe. Ostatně dopisy Mileně po nešťastném či osudovém setkání v Gmündu jsou toho dokladem.

Záměrem Zámku zajisté nebylo pejorativně zobrazit milistný vztah k nějaké ženě, ale, jak jsme již řekli, znovu pojednat velké životní Kafkovo téma. Kafka /právě v případě Mileny Jesenské/ poznává, a s ní to poznává i jeho hrdina zeměňič K., že hlavní překážkou v osudovém zápase: v zápase s mučícím strojem, s neznámým tribunálem, v zápase se zámek, v zápase o vstup do Zákona nejsou vnější nepřátelé, vnější okolnosti největší překážkou. Tou je hrdinova slabost, jeho nezpůsobilost překročit práh, jenž si sám vytyčil, neschopnost přeluvit ono druhé já, aby mu dovolilo vstoupit tam, odkud ví, že neutasitelně tryská zář.

Z hrdinů Zámku jistě Frida nejzjevněji zastupuje Milenu, ona je tou, za níž se K. vydává, kterou nachází připravenou přijmout jeho lásku. Ale nepochybně Mileniny rysy nese také hrdá, statečná a nepřístupná Amálie /její jméno vzniklo zřejmým přeskupením hlásek slova Milena/ a konečně Milenu zastupuje i úředník Lürgel, jenž ve velké, vpravdě klíčové scéně nabízí K.-ovi naplnění všech jeho tužeb, nabízí mu vstup do zámku, právě ten vstup, jenž mu mohla nabídnout a otevřít jen milovaná bytost.

K. však nevstoupí, neboť je příliš slab.

Jeho zvláštní, zneklidňující slabost, jež K. spřiznňuje s Josefem K., poznáváme už na počátku románu, když se K. zdá ještě pln odhodlání k boji. Jako Josef K. téměř omdlí při své návštěvě soudní kanceláře, K. při své cestě po Barnabášově boku pocítil, "že přes největší námahu nedokáže udržet s Barnabášem krok, že překáží Barnabášovi ve volném pohybu a že za normálních okolností by už na této podružné věci muselo vše ztroskotat."^{73/}

Tak už v počátcích příběhu zazní zlověstný motiv, který jako by předznamenával marnost K.-ovy námahy, jeho zápasu a který naplno zazní v jedné ze závěrečných scén Zámku.

Opuštěn už Frídou, K. neustává ve svém soufalém, vyčerpávajícím úsilí domoci se přijetí na zámku. Po několika probdělých nocích je lán do hostince, aby navštívil referenta, jenž má pro něho nějakou vu. K. se však zmýlí a vstoupí do falešných dveří. Ty se však překv pivě ukáží být jeho dveřmi. Úředník Bürgel ho pozve dovnitř, dokonce k sobě do postele a s nevysvětlitelnou milostivostí s ním rozpráví, zvolna mu odhaluje nejen tajemství zámeckého úřadování, ale i tajemství o K.-ově zápase, o zápase, v němž se objevují "příležitosti, ke jediným slovem, pohledem, náznakem důvěry lze dosáhnout víc než doživotním vyčerpávajícím namáháním."^{74/} Tato scéna se stále zřetelněji ze scény, v níž se pojednávají úřední postupy, mění ve scénu milostn nakonec už jen zbytky úřednické dikce /strana, organizace/ velmi cha zakrývají její podstatu. A tak se /jak nevzpomenout na Kafkovu situac v Grúndu/ náhle, v jediném okamžiku před K., jenž je k sarti zemdlený téměř neschopný vnímat, rozevírají dveře, které až dosud byly pevně uzamčeny. "Ovšem jakmile už je strana v pokoji, je to velmi zlé," pro mlouvá ke K.-ovi, jenž s ním leží v posteli, tento podivný úředník. "Jak dlouho vydržíš vzdorovat? ptáš se sám sebe. Nebude však žádného vzdoru, to je jasné... Nikdy nespátřená, stále očekávaná, vpravdě říznivě očekávána a stále po zákonu rozumu nedosažitelná strana sedí zde. Už svou mlčenlivou přítomností zve, abyste vnikl do jejího ubohého života, přičiňoval se tam jako ve vlastním a snášel utrpení jejích marných požadavků. Toto pozvání za tiché noci je svůdné. Poslechnete je a vlastně přestanete být úřední osobou. V té situaci bude pomalu nemožno odmítnout jakoukoli prosbu. Přesně vzato, zoufáte si; přesně vzato, jste nesmírně šťasten. Zoufáte si proto, že bezbrannost, s níž tu sedíte a čekáte na prosbu strany a víte, že bude-li jednou vyslovena, musíte ji splnit, i kdyby, aspoň pokud to sám odhadnete, přímo rozervala úřední organizaci... A přesto jsme šťastni. Jak sebevražedné může být štěstí! Vždyť bychom si mohli dát tu práci a zatajit straně pravý stav věcí... Nemůžeme... Musíme jí beze vší šetrnosti k sobě samým ukázat, co se stalo, z jakých důvodů se to stalo, jak mimořádně vzácná a jak jedinečně velká je to příležitost, musíme ukázat, jak se sice strana k té příležitosti dotápala s veškerou bezmocí, již není schopna žádná jiná bytost než právě jen strana, jak však teď, jestliže se jí jen zachce, pane zeměměřiči, může ovládnout vše a nemusí pro to učinit nic víc, než nějak vyjádřit svou prosbu, jejíž splnění je už přichystáno, ba samo sehanází, to všechno je třeba ukázat; je to těžká hodinka úřednickova."^{75/} Ale právě v této chvíli, kdy se dveře doširoka rozevřely, "K. spal, uzavřen všemu, co se dělo."

K. stratil svoji jedinečnou příležitost. "Tělesné síly stačí jen po určitém mez, kdo za to může, že to právě je i jinak významné?" vypravá ho až s tklivou a chápací tesklivostí Bürgel. "Ne, za to nemůže nikdo. Tak svět sám sebe opravuje ve svém běhu a udržuje rovnováhu. Je to výborné, zas a zas nepochopitelně výborné zařízení, i když z druhé strany také bezúspěšné. Nu, jděte, nevím, proč se na mne tak díváte."^{76/}

Touto na prvý pohled tak podivnou a temnou, ve skutečnosti však průračnou a patetickou scénou se končí boj zeměměřiče K.. Slabým a nemocným není dopřáno, aby naplnili svá přání, aby se stali plnohodnotnými členy lidského společenství. Tímto způsobem udržuje se ve světě rovnováha. Tělesné síly stačily K.-ovi po určitém mez: opustily ho ve chvíli, kdy dokořán rozevřenými dveřmi Zákona mohl spatřit zář, jež zevnitř tryskala, aby mohl dokonce vstoupit, kdy byl očekáván, nepochopitelně, zázračně a šťastně očekáván.

Zdá se, že Brod se mylí i v tom, že staví Proces a Zámek do protikladu jako zpodobení dvou vůlejších principů: soudu a milosti. Zámek daleko spíše než románem o milosti je románem o ztracené, promrhané milosti, o ztracené příležitosti, o prohraném boji.

Zeměměřič K. na rozdíl od Josefa K. ovšem svůj zápas dobrovolně vyhledal, znal tedy i svoje selhání, svoji vinu, jak by tedy mohl stát nepotrestán? A opravdu trest, který ho postihne, je krutější nežli trest, který postihl Josefa K.. Ten umírá ozářen záblesky světla, které nehledal, ale které zahlédá. Zeměměřič K. končí svůj zápas ozářen záblesky světla, jež hledal, ale jež nezahlédá.

VI.

Jestliže jsme se až dosud pokoušeli ukázat, jak zdánlivě těžko "dekodovatelné" obrazy mučičího stroje, všudypřítomného soudu či záhadného Procesu nebo Zámku mají základ v Kafkových klíčových životních situacích, nebylo to proto, abychom snížili obecnou platnost těchto obrazů, abychom popřeli, že se často dotýkají základních situací lidské či společenské existence. Právě naopak, opravdovost, s níž Kafka své životní situace prožíval, mu umožnila, aby v nich odhalil jejich obecnost, mnohorozměrnost a rozpornost, které zůstávaly většinou lidí skryty. Jistěže nelze smysl povídky V trestanecké kolonii omezit na podobnosti o vlastních zasnubách. Kafka pouze do důsledku

prožil pocit z hrozící ztráty svobody, pocit, jenž je nepochybně znám většině snoubenců, a tomuto pocitu dal výraz v příšerném obraze odsouzení na loži mučičího stroje. V postavení Felicie, která se poprávu dožadovala něčeho, co bylo tradiční, obecně přijímané, ale co on sám považoval za smrtelné ohrožení, vycítil jeden ze základních existenciálních rozporů. Člověk se může v nejlepší vůli, ve shodě s tradicí i s obecným souhlasem i s vlastním přesvědčením dožadovat něčeho, co druhý vnímá jako smrtelné. Od tohoto poznání už je pouhý krůček k důstojníkovi - fanatikovi smrtelného stroje, mechanismu, který obsluhuje, který miluje, který s přesvědčením hájí, a za nějž je připraven čestně zemřít, jenom krůček k soudu, který ač nízký, úplatný, ubohý a vražedný se může cítit anebo může být i obecně přijímaný jako oprávněný či dokonce spravedlivý.

Kafka prožíval svá životní selhání jako absolutní. Zatímco lidé pro svá selhání nacházejí omluvy, jsou ochotni uvěřit, že mohou přerušit zápasy, do nichž vstoupili, že mohou vystoupit z procesů, do nichž se zapletli, mohou přestat být milenci, manželé, otcové, přestat být viníky, Kafka věděl, že v okamžiku, kdy vstoupil do svého procesu či zápasu, už jej nemůže opustit. Nic se nedá přerušit, od ničeho, co bylo započato, se nedá odejít. Proces jednou zahájený pokračuje i mimo nás, bez našeho vědomí. I tato situace je základní lidskou situací, Kafka ji jenom absolutně prožíval a tedy i takto zobrazil.

Většina Kafkových obrazů se tedy vyznačuje až jasnou živou obecnou platností nikoliv proto, že by to on sám od nich vyžadoval, že by je k tomu účelu vymýšlel a sestavoval /jako to činili tak mnozí jeho epigoni/, ale proto, že dokázal kluboce, bez vytáček, bez úlevy prožít rozpornost a tedy i obecnost každé situace, do níž vstoupil. Z tohoto prožitku se pak rodily obrazy tak silné a závažné tak vzdálené svému původnímu podnětu, že většinou tento podnět zcela ztratil zřetelnost či dokonce svůj původní význam.

Tyto obrazy Kafka čerpal jednak z oblasti tradiční /ze zvířecí říše, z okruhu klasické mytologie/, jednak a převážně z oblasti současného světa, ze své bezprostřední zkušenosti. Tak se v jeho díle objevuje až mytizovaný úřad, soud, stroj, zákon, zámek a především pak krdla, jenž v sobě nese nejen autoremv osobní vlastnosti, ale také znaky tak charakteristické pro většinu lidí moderního světa: osamělost, pocit vydanosti tváří v tvář moci a jejím služebníkům, pocit neukojitelné touhy po svobodě a zároveň po něčem absolutním ve světě, z něhož byl vypuzen anebo v němž byl aspoň zpochybněn Bůh, touha po zákonu a

řádu, pocit trvalého ohrožení či vzájemného odcizení.

Tak tedy vzniká nová obrazná, můžeme říci mýtická skutečnost, která nabízí řadu nových významů. Toto určení nemá za cíl jen kvalifikovat, ale napomůže i správně Kafkovo dílo přijímat, nepodkládat mu to, co v něm jen stěží může být, totiž interpretaci světa. "Mýtus," řečeno slovy předního českého literárního teoretika, "skutečnost nepochybně osvětluje..., ale naprosto ji nevysvětluje, neboť nemá naprosto nic společného s ukájením racionální potřeby a nesnaží se jakékoliv důsledky vypočítatelně odvodit z jakýchkoliv příčin... Jednosuše a prostě: filozofie a věda jsou soustavy odpovědí na otázky, jež položil rozum. Mýtus a umění nejsou soustavy odpovědí, nýbrž soustavy prožitků. Mít je dřívější a základnější než se ptát a konkludovat. 77/

Kafkova urputná soustředěnost na vlastní osobu, na vlastní prožitky spolu s absolutním nárokem, který kladl na sebe, na svoji práci, na smysluplnost vlastního bytí, jeho nevšední schopnost znovuprožívat vlastní konflikty v obrazné rovině ho předurčovaly k tomu, aby vytvořil dílo, jež jakoby v protikladu k obecně panující extraverci obracelo pozornost člověka k nezákladnějším otázkám jeho existence, od relativizování všech hodnot k vědomí absolutna, od proměn, jež postihují vnější svět, k proměnám jeho duše, od procesů, jež se vedou ve světě, k procesu, jenž se vede s ním a pouze s ním, od cizích ortelů k neodvratnosti ortelu vlastního.

Ve chvíli, kdy svět tonul ve válečném či revolučním opojení, kdy i ti, co se považovali za spisovatele, podlehlí klamně iluzi, že dějiny jsou cosi většího než člověk a pravdy a převratné ideje cosi důležitějšího než lidský život, Kafka mapuje a brání nejintimnější lidský prostor, zatímco ostatní se domnívají, že je třeba útočit na nebesa a starají se o to, aby pro blaho člověčenstva vzaly za své paláce, Franz Kafka má starost, aby člověk nepřišel o to nejintimnější, o své poslední útočiště, o klid svého lůžka.

Ve světě, kde vnější cíle se vydávají za nejvyšší, kde se člověk jako by ztrácel v obrovitém stínu vlastního díla a převratné epochy, se Kafka jeví jako posedlý podivín. Zkušenost, kterou nabízí, je tížná ve srovnání s velikostí dějin, obrazy, které kreslí, se zdají malicherné a šedivé ve srovnání s pestrostí života a jeho hrdinové směšně opravdoví ve svém marném úsilí dobrat se odpovědi na nejobyčejnější otázky a překročit hranice nejbližšího prostoru, a to vše v čase, kdy se člověk už domnívá nalézat odpovědi na otázky kosmického významu, kdy věří, že překračuje hranice vesmírného prostoru. Ale prá-

vě tím se Kafka dobírá základních zkušeností i pocitů současného člověka.

Literatura obrácená ven většinou klame člověka o tom nejpodstatnějším, o něm samém. Upíná ho k vnějším cílům a tím v něm probouzí falešné naděje anebo povrchní zoufalství. V Kafkově světě není nic takového, je příliš niterný a opravdový. Člověk v něm, stejně jako člověk ve světě skutečném, vede svůj zdánlivě poklidný či nicotný svůj osamělý a spořádaný život až do chvíle zkoušky. Tato chvíle může být zvolena osudem či jí může ovlivnit vlastní rozhodnutí, ale vždy přináší střetnutí se světem, to jest s lidmi. Blízkými či vzdálenými, známými či jen tušenými. Ale ti i oni mají jednu společnou vlastnost: jsou cizí. Lidé vzhledem k hrdinovi nebývají anebo aspoň nemusí být ani zlí ani dobří, jsou jen nezúčastnění. Cizí lidé obklepují Karla Rossmanna, odsouzence v trestanecké kolonii, Josefa K. i zeměměřiče Z., cizí lidé soudí, pletou se do cesty, posílají přípisý, rozhodují o životě či o vnější svobodě, cizí si zůstávají ti, kteří se milují, i ti, kteří přihlížejí, zoufalství, nadějí, milostnému aktu, cizí lidé podobní hercům se dostavují, aby vykonali hrdelní trest. není v nich nenávisť, láska ani soucit. Jsou to herci, jsou to úředníci. Ke náhodou poslední Kafkova díla zalidňují úředníci. Život a smrt se v nich stýkají a prolétají stejně, jako jinde jsou "úřad a život do sebe... vpletené tak, až se někdy zdálo, že úřad a život si vyměnily místo."^{78/} Úřad, soud, zámek, to jsou místa, která ztělesňují, ostatně ve shodě s obecnou zkušeností, tuto cizotu, nepřekročitelnou propast, která se rozevírá mezi lidmi.

Kafkovi hrdinové - a v tom se podobají většině lidí současného světa - se pohybují v prostoru, v němž nemůže dojít k setkání mezi lidmi, v němž dokonce i nejbližší lidé mohou proti sobě vystupovat jako nepřátelé, jako oběť a její kat, a v němž tedy nemůže dojít ani k smysluplnému činu, nanejvýš k reflexi, která však sama o sobě také nemůže být smysluplná. Tito hrdinové jako všichni, kdo jsou zbaveni možnosti činu, jsou vydáni na pospas silám, které nemohou ovlivnit, které nedokážou ani pochopit a které se jim musí jevit jako nepřátelské. Vydaný člověk žije v úzkosti a nejistotě. Žije v nejistotě o světě kolem sebe i o smyslu svého života i v úzkosti o svůj život. Smysl života, jeho jistoty - tak jak jsme toho denně svědky - se stále zmenšují, saršřtují se do stále skromnějších rozměrů, až z nich zůstane jediné, už pouhý symbol soukromí, poslední prostor pro svobodu či aspoň intimitu - lidské lůžko. K tomu lůžku přistoupí nezaní, cizí poslové, nezúčastnění

a nevědomí, aby je znesvětili, aby člověka zbavili posledního útočiště, aby ho vyvlekli do chladného prostoru, v němž se bude ještě chvíli zmitat, než se objeví jiní poslové, stejně cizí, nezúčastnění a nevědomí a vrazí mu do srdce nůž.

Kafkův hrdina - ať někteří přičítali autorovi nejvyšší metafyzické záměry - je především hrdinou našeho věku, bezbožného věku, v němž vyšším smyslem nadaná moc byla nahrazena vyprázdněnou mocí tradice a právních a úředních norem, tedy lidských institucí. Člověk zbaven jakýchkoliv prostředků, jakýchkoliv zbraní ve svém usilování o svobodu a o řád nemá naděje než tu, kterou mu skýtá jeho vnitřní prostor. "Aspoň svobodně promluvit před mocným mužem," aspoň dát svobodu opravdovosti svého nitra, jakkoliv to okolní svět může považovat jen za tvrdohlavost či dokonce za sebevražděnou hloupost. Žít opravdově svůj život, nést úplně svůj úděl, jakkoliv je těžký, jakkoliv je na konci poznamenán smrtelným ordelem, stále znovu svádět boj o to, aby do života vnikl aspoň záblesk světla, absolutní záře, která prýští ze zákona. Takový je především smysl života - či dokonce boje - zeměměřiče K.

Jako příběh Prométheův je mýtem heroického období lidských dějin, jsou příběhy o Josefovi K. a zeměměřiči K. mýty současného neheroického období lidských dějin.

A jako by nebylo heroického příběhu Prométheova bez úplnosti jeho oběti a utrpení, jež zatvrzele přijímal odmítaje nabízenou ale nedůstojnou milost, nebylo by neheroických příběhů odsouzenec na lůžku mučičího stroje, Josefa K. či zeměměřiče K. bez úplnosti oběti a utrpení Franze Kafky. Jen ten, kdo je ochoten dát se přikovat ke skále a vydat své vlastní vnitřnosti na pospas orlům, může lidem nabídnout oheň, který by je provázel na jejich cestách temnotou.

P o z n á m k y

Nejčastěji uváděné citace jsou z těchto knih:

Franz Kafka: Aforismy, Čs.spisovatel, Praha 1968 /FK.AF/
 Franz Kafka: Deníky, angl.vyd. Schocken book, N.Y. 1965 /FK.D.I a D.II./
 Franz Kafka: Dopisy Felicii /Letters to Felice/ s předmluvou Eliase
 Canettiho, Penguin books, London 1970 /FK.LP/
 Franz Kafka: Popis jednoho zápasu, Praha 1968 /FK.PJZ/
 Franz Kafka: Proces, Čs.spisovatel, Praha 1958
 Franz Kafka: Zámek, Mladá fronta, Praha 1964
 Max Brod: Franz Kafka, Odeon, Praha 1966 /MB.FK/
 Franz Kafka: Dopisy Mileně, Academia, Praha 1968 /FK.DM/

1/ FK.D.II.,s.75 2/ Elias Canetti /LP.,s.50/ 3/ FK.D.II.,s.109
 4/ FK.DM, s.64 5/ FK: Popis otci, Světová literatura 1962,č.6,s.102
 6/ FK.DM,s.237 7/ FK.AF,s.9 8/ FK.PJZ,s.140 9/ FK.AF,s.8 10/ FK.LP,
 s.322 11/ FK.AF,s.18 12/ MB.FK,s.43 13/ FK.DI.,s.207 14/ FK.DI,
 s.211 15/ FK.PJZ,s.140 16/ S.Kierkegaard: Současnost, Mladá fronta
 1968,s.32 17/ FK.DM,s.178 18/ FK.DM,s.75 19/ FK.DM,s.106 20/ FK.
 DII.,s.187 21/ FK.LP,s.388 22/ FK.DII.,s.113 23/ Heinz Politzer:
 Franz Kafka, Cornell U.P. 1962,s.105 24/ tamtéž s.107 25/ MB.FK,
 s.110 26/ FK.DM,s.161 27/ FK.LP,s.567 28/ FK.LP,s.564 29/ tamtéž
 30/ FK.DII.,s.66 31/ FK.DII.,s.42 32/ Franz Kafka: Povídky, Praha
 1964,s.171 33/ tamtéž,s.176 34/ tamtéž,s.177, 35/ FK.Proces,s.117
 36/ FK.Povídky,s.182 37/ tamtéž 38/ tamtéž,s.194 39/ FK.DII.,s.32
 40/ FK.DII.,s.59 41/ Wilhelm Faurich: Fr. Kafka, Bonn 1959,s.260
 42/ Erich Fromm: Kafkův proces ve sborníku Sny a mýty, Bratislava
 1970,s.176 /orig. The forgotten Language/ 43/ MB.FK,s.189 44/ Martin
 Euber: Schuld und Schuldgeföhle §6, werke B.1, 1962 45/ MB.FK,s.189
 46/ FK.Proces,s.16 47/ FK.Proces,s.32, Následující citace z 2.kap.
 Procesu s.35-40 48/ FK.LP,s.564 49/ FK.Proces,s.121 50/ FK.PJZ,
 s.127 51/ FK.Zámek,s.207 52/ FK.Proces,s.165 53/ FK.LP,s.564
 54/ FK.DII.,s.75 55/ Elias Canetti FK.LP,s.16 56/ FK.Popis Maxu
 Brodovi, květen 1920,cit.DM,s.229 57/ Milena Jesenská Maxu Brodovi,
 DM,s.240 58/ FK.DM,s.93 59/ FK.DM,s.129 60/ Jana Černá: Adresát
 Milena Jesenská, Praha 1969,s.39-40 61/ FK.DM,s.171 62/ FK.DM,s.180
 63/ FK.DII.,s.198 64/ FK.Zámek,s.10 65/ F.Kautmann: Předmluva k Do-
 pisům Mileně, FK.DM,s.18 66/ FK.Zámek,s.28-29 67/ FK.Zámek,s.60
 68/ FK.Zámek,s.53 69/ FK.Zámek,s.107 70/ FK.Zámek,s.41 71/ FK.Zámek,
 s.45 72/ MB.FK,s.231-232 73/ FK.Zámek,s.32 74/ FK.Zámek,s.254
 75/ FK.Zámek,s.261-262 76/ FK.Zámek,s.263 77/ Václav Černý: Studie
 a eseje z moderní světové literatury, Praha 1969,s.244-245 78/ FK.
 Zámek,s.61.

Z d e n í k ů ^{x/}

3.ledna 1912 /.../ Je dost snadné rozpoznat ve mně, že jsem soustředěn na psaní. Když se mému organismu ujasnilo, že psaní je nejplodnějším zaměřením mé bytosti, tíhlo vše tím směrem a nechalo ležet ladem všechny schopnosti spjaté s radostmi pohlaví, jídla, pití, filosofického rozjímání a hudby, té především. Zde všude jsem chřádl. To bylo nezbytné, protože mé síly byly v úhrnu tak skrovné, že jenom soustředěny mohly aspoň trochu sloužit účelu psaní. Tento účel jsem samozřejmě nenašel z vlastního popudu ani vědomě, našel se sám, a teď mu překází už jenom kancelář, ta ovšem důkladně. Ale v žádném případě nesmím naříkat, že nesnáším milenky, že lásce rozumím asi tolik jako hudbě a musím se spokojit nej povrchnějšími privátními účinky, že na Silvestra jsem měl k večeři černý kořen se špenátem a zapíjel to čtvrtkou moštu a že jsem se v neděli nemohl zúčastnit setkání, kde Max předčítal svou filosofickou práci: dochází k vyrovnání, to je jasné. Stačilo by tedy, abych z tohoto společenství vyloučil svou práci v kanceláři, a tím - jelikož můj vývoj je dovršen a nevidím nic, co se ještě dá obětovat - bych začal svůj pravý život, v němž moje tvář bude konečně moci stárnout přirozeným způsobem, spolu s tím, jak bude postupovat má práce. /.../

2.března 1912 Kdo mi potvrdí pravdivost či pravděpodobnost tvrzení, že je to jen mé literární poslání, co ze mne dělá člověka jinak bez zájmů a tudíž člověka necitelného.

21.června 1913 /.../ Příšerný svět, který mám v hlavě. Ale jak osvobodit sebe a jak osvobodit svět, aniž by mě to rozervalo. A tisíckrát raději rozerván než ho v sobě zadržet nebo pohrbit. Proto jsem přece zde, to je mi zcela jasné. /.../

21.července 1913 Nezoufat, ani nad tím, že si nezoufáš. Když se zdá, že vše už je u konce, ozvou se přece jen nové síly, a

^{x/} Úryvky z knihy "Tagebücher 1910-1923", vydavatel Max Brod

právě to znamená, že žiješ. Neozvou-li se, pak zde všechno skončilo, jenže s konečnou platností.

Nemohu spát. Jen sny, žádný spánek. Dnes ve snu jsem vynalezl nový dopravní prostředek pro strmý svah v parku. Je třeba vzít větev, nemusí být silná, pevně se opře o zem tak, aby směřovala šikmo vzhůru, jeden její konec podržíme v ruce, pokud možno lehce na větev dosedneme, jako do dámského sedla, celá větev pak velikou rychlostí samozřejmě sjíždí po svahu, jelikož sedíme na větvi, bere nás s sebou, a v plné jízdě se příjemně houpeme na elastickém dřevě. Ukáže se pak i možnost použít větev k jízdě nahoru. Hlavní přednost je v tom, nehledě na jednoduchost celého zařízení, že větev, je přece tenká a pohyblivá, lze ji spouštět a zvedat podle potřeby, se všude dostane, i tam, kde by člověk sotva prošel.

Být protažen oknem domu v přízemí po provaze obtočeném kolem krku, a bezohledně, jako někým, kdo nedává pozor, být rván vzhůru, zkrvaven a na cáry, akurz všechny stropy, nábytek, zdi, půdy, až se nahoře na střeše objeví prázdná smyčka, která teprve při proražení střešních cihel ztratila i to, co ze mne zbylo. /.../

5.ledna 1914 /.../ Proč se Čukčové nevystěhují ze své strašné země, všude by žili lépe ve srovnání s tím, jak žijí v současnosti a co si v současnosti přejí. Ale nemohou; vše, co je možné, se přece děje; možné je jen to, co se děje. /.../

14.února 1914 Kdybych si měl vzít život, určitě nebude nikdo vinen, ani v případě, že by na příklad nejbližším zřejmým popudem bylo chování F. Sám jsem si už jednou v polospánku představoval scénu, která by se odehrála, kdybych, v předtuše konce, s dopisem na rozloučenou v kapse, přišel do jejího bytu, byl odmítnut jako nápadník, dopis bych položil na stůl, šel k balkónu, všem, kteří by přispěchali a mě zadržovali, bych se vytrhl, a poté, co ruce, které mě držely, jedna po druhé mě musely uvolnit, bych přeskočil zábradlí balkónu. V dopise by však stálo, že důvodem mého skoku je sice F., ovšem i v případě, že má nabídka byla přijata, by se pro mne nic zásadního

nebylo změnilo. Patřím dolů, nenacházím jiné vyrovnání. F. je náhodou ta, u níž se můj osud prokazuje, nejsem schopen žít bez ní a musím skočit dolů, ale nebyl bych ani schopen - a F. to tuší - žít s ní. Proč k tomu nevyužít dnešní noci, už se mi vybavují řečníci dnešního rodinného večera, kteří mluvili o životě a jak vytvářet životní podmínky - ale já se upínám k představám, žiji vpleten do života, neudělám to, jsem úplně chladný, smutný, že mě kolem krku tlačí košile, jsem ztracen, lapám v mlze.

6. srpna 1914 /.../ Z hlediska literatury je můj osud velice jednoduchý. Smysl pro ztvárnění mého snového vnitřního života posunul vše ostatní do oblasti nedůležitého, a to chřadně strašlivým způsobem a nepřestává chřadnout. Nic jiného mě už nikdy nedokáže uspokojit. Jenže moje síla k onomu ztvárnění je zcela nevypočitatelná, snad už navždy zmizela, snad přece jen ještě jednou přijde, ovšem mé životní okolnosti nejsou pro ni příznivé. Tak se tedy potácím, neustále dolétám k vrcholu hory, ale nahoře se udržím sotva okamžik. Jiní se také potácejí, ale v nižších oblastech, s větší silou; hrozí-li jim pád, zachytí je příbuzný, který za tímto účelem kráčí vedle nich. Já se však potácím tam nahoře, není to bohužel smrt, ale věčná trýzeň umírání. /.../

30. listopadu 1914 Nemohu pokračovat v psaní. Jsem na konečné hranici, před níž budu možná zase vysedávat celá léta, jen abych se snad znovu pustil do nového příběhu, který zase zůstane nedokončen. Tenhle osud mě pronásleduje. Jsem také znova vychladlý a beze smyslu, zůstala mi jenom stařecká láska k absolutnímu klidu. A jako nějaké zvíře, které se úplně odloučilo od lidí, znovu kroutím krkem a rád bych se pokusil získat zase F. pro mezidobí. A opravdu se o to pokusím, pokud mi v tom nezabrání nevolnost ze sebe.

13. prosince 1914 /.../ Nedávno u Felixe. Cestou domů jsem řekl Maxovi, že na smrtelné posteli, za předpokladu, že bolesti nebudou příliš velké, budu velice spokojen. Zapomněl jsem dodat,

a později jsem to záměrně opomenul, že to nejlepší, co jsem napsal, spočívá v oné schopnosti spokojeně umřít. Ta dobrá, hodně přesvědčivá místa pojednávají vždy o tom, že někdo umírá, že na něho začíná doléhat tíha, že v tom vidí nespravedlnost, přinejmenším tvrdost, a ve čtenáři, alespoň podle mého názoru, to vyvolává dojetí. Pro mne však, protože si myslím, že budu moci být spokojen na smrtelné posteli, jsou taková líčení skrytou hrou, radují se přece z toho, že umírám v umírajícím, využívám tedy vypočítavě čtenářovy pozornosti, která je soustředěna na smrt, moje mysl je mnohem jasnější než mysl čtenářova, u něhož předpokládám, že na smrtelné posteli bude naříkat, a můj nářek je proto co nejdokonalejší, navíc neustává náhle jako opravdový nářek, ale probíhá krásně a čistě. Je to jako s mým naříkáním před matkou, utrpení, na něž jsem si vždycky stěžoval, nebylo zdaleka tak velké, jak se dalo soudit podle nářku. Ovšem vůči matce jsem nemusel vynakládat tolik uměleckého úsilí jako vůči čtenáři.

24. ledna 1922 Štěstí mladých lidí a starých manželů z kanceláře. Mně nepřístupné, a kdyby mi bylo přístupné, bylo by mi nenasitelné, a přece jedině jím, podle svého založení, bych se dokázal nasytit.

Váhání před narozením. Existuje-li stěhování duší, pak ještě nejsem na nejspodnějším stupni. Můj život je váhání před narozením.

Stát pevně. Nechci se vyvíjet určitým způsobem, chci na jiné místo, to je ve skutečnosti ono "toužení po jiné hvězdě", stačilo by mně, kdybych stál těsně vedle sebe, stačilo by mně, kdybych místo, na němž stojím, mohl vnímat jako jiné místo.

Vývoj byl prostý. Když jsem ještě byl spokojen, chtěl jsem být nespokojen, a všemi prostředky, které mi poskytovala doba a tradice, jsem se dral do nespokojenosti, a v té chvíli jsem chtěl mít možnost se vrátit. Byl jsem tedy vždycky nespokojen, i se svou spokojeností. Je zvláštní, že z komedie, při dostatečné systematickosti, se může stát skutečnost. Můj dochovní úpadek začal dětinskou, ovšem dětinsky vědomou hrou. Například ve svalech obličeje jsem vyvolával umělé škubání, po Pří-

kopech jsem šel s rukama založenýma za hlavou. Dětský odpor-
ná hra, ale úspěšná. /Obdobné to bylo s vývojem psaní, jenže
tento vývoj později bohužel uvázl./ Je-li možné vynutit si tím-
to způsobem příchod neštěstí, pak by mělo být možné vynutit si
příchod čehokoliv. Nemonu nijak připustit - jakkoli mě vývoj
zřánlivě vyvrací a jakkoli je takto myslet vůbec v rozporu
s mou bytostí -, že první začátky mého neštěstí byly vnitřně
nezbytné, snad v nich byla nezbytnost, ale ne vnitřní, přilétly
jako mouchy a snadno jako mouchy se daly odehnat.

Neštěstí na druhém břehu by bylo stejně veliké, pravděpo-
dobně větší /v důsledku mé slabosti/, tuto zkušenost přece mám,
páka se chvěje jaksi od té doby, kdy jsem ji přesunul naposled,
jenže proč ještě zvětšuji neštěstí, kterým je tento břeh, tou-
hou po druhém břehu. /.../

27.ledna 1922 Špindlerův Mlýn. Nezbytnost být nezávislý na ne-
štěstí promíšeném smůlou, nezávislý na dvojitých saních, na roz-
bitém kufru, na rozviklaném stole, na špatném světle, na nemož-
nosti mít v hotelu odpoledne klid apod. Nelze toho dosáhnout
tím, že to zanedbáváme, protože je nemožné to zanedbávat, do-
sáhnout toho je možné jen přívodem nových sil. Zde ovšem dochá-
zí k překvapením: to musí přiznat i nejsklleslejší člověk, z ni-
čeho, jak učí zkušenost, může vzejít něco, z rozpadlého prase-
čího chlíva může vylézt kočí s koňmi.

Ubyvájící síly za jízdy na saních. Není možné zvládat ži-
vot tak, jako cvičenec zvládá stojku.

Podivná, tajemná, snad nebezpečná, snad osvobodivá útěcha
z psaní: skok z řady zabíječů, čin-pozorování. Pozorování či-
nu, čímž se vytváří vyšší druh pozorování, vyšší, nikoli ostřej-
ší, a čím vyšší, čím méně dosazitelné z místa, kde je "řada",
tím nezávislejší se stává, tím poslušnější je vlastních zákonů
pohybu, tím nevypočitatelnější, radostnější, strmější jeho
cesta.

Přestože jsem do hotelu napsal jasně své jméno, přestože
mi také oni už dvakrát správně napsali, stojí nicméně dole
na tabuli Josef K. Měl bych je poučit, nebo se mám dát poučit
jimi?

"POŘÁD JSEM JEN CHTĚL, ABYSTE OBDIVOVALI MÉ HLADOVĚNÍ",
NEBOLI PŘI POHLEDU NA KAFKU

Philip Roth

Věnováno studentům Pennsylvánské univerzity
v běhu 275 anglické literatury na podzim
1972

"Pořád jsem jen chtěl, abyste obdivovali mé hladovění," řekl umělec v hladovění. "Také je obdivujeme," řekl dozorce vlídně. "Ale neměli byste je obdivovat," řekl umělec v hladovění. "Nu, tak je tedy neobdivujeme," řekl dozorce, "pročpak je nám máno obdivovat?" "Protože já hladovět musím, nemohu jinak," řekl umělec v hladovění. "To se podívejme," řekl dozorce, "pročpak nemůžeš jinak?" "Protože," řekl umělec v hladovění, zvedl trochu hlavičku a s ústy našpulenými jako k polibku mluvil dozorce rovnou do ucha, aby mu nic neuniklo, "protože jsem nemoohl najít pokrm, který by mi chutnal. Kdybych jej byl našel, věř mi, že bych nebyl dělal rozruch a najedl bych se dosyta jako ty a všichni ostatní." To byla poslední slova, ale v jeho zlomeném pohledu bylo ještě pevné, i když ne už pyšné přesvědčení, že hladoví dál.

Franz Kafka, Umělec v hladovění

1

Jak tu píšete o Kafkovi, dívám se na jeho fotografii z doby, kdy mu bylo čtyřicet /tolik, co teď mně/ - tedy z roku 1924, možná nejkrásnějšího a nejnadějnějšího, jaký kdy prožil, a přitom to byl i rok jeho sarti. Má ostrou a kostlivou tvář hladavce: výrazné lícní kosti jsou tím nápadnější, že chybějí lícousy;

uši jsou utvářeny a přikloněny k hlavě jako andělská křídla; oči pronikavě zírají jako oči domácího zvířete: je v nich jakýsi ohromný klid - obrovské zděšení, obrovské sebeovládání; jediným slyšitelným útvarem je černý ručník levantinských vlasů, přetisknutý těsně k lebce; nos se známým židovským způsobem u kořene rozšiřuje, přitom je dlouhý a na špičce lehce stisknutý - prostě nos poloviny židovských chlapců, mých přátel na střední škole, lebky takhle tesané byly po tisících lopatou vyhazovány z pecí; kdyby se toho dožil, patřila by k nim i jeho lebka spolu s lebkami jeho tří mladších sester. Pomyšlet na Franze Kafku v Osvětimi samozřejmě neděsí o nic víc než pomyšlet na kohokoli v Osvětimi - abych parafrázoval Tolstého, prostě to děsí po svém. Ale na holokaust zemřel příliš brzy. Kdyby se ho byl dožil, snad by mu byl unikl spolu se svým dobrým přítelem a velkým obhájcem Maxem Brodem, který nakonec našel útočiště v Palestině a byl občanem Izraele až do své smrti v roce 1970. Jenže mohl by Kafka uniknout? Zdá se to nepravděpodobné u někoho, kdo byl tak fascinován stavem lapenosti a životními drhami, jež vrcholí smrtí v úzkostech. A přece tu je Karl Rossman, jeho americký novic. Jestliže si Kafka dokázal představit Karlův únik do Ameriky a jeho tamější střídavé štěstí a neštěstí, nemohl najít i způsob, jak uskutečnit vlastní únik? Newyorská Nová škola sociálních věd by se tak stala jeho oklahomským Velkým přírodním divadlem. Nebo by snad díky vlivu Thomase Manna dosáhl postavení na katedře německé literatury v Princetonu... Ovšem kdyby Kafka byl zůstal naživu, vůbec není jisté, že by knihy, jež Mann slavil ze svého útpčiště v New Jersey, byly kdy vyšly tiskem; ty rukopisy, jež podle jeho přání měl Max Brod po jeho smrti zničit, byl by nakonec možná zničil sám, nebo by je aspoň nadále skrýval jako svou tajnost. Ten židovský mtečenec, který by byl roku 1938 připlul do Ameriky, nebyl by Mannův "náboženský humorista", ale křehký, do knih ponořený pětapadesátiletý starý mládenec, dříve právník jakéhosi pražského státního pojišťovacího ústavu, v čase Hitlerova nástupu k moci žijící už na pensi v Berlíně - ano, i autor, ale jen hrstky výstředních povídek většinou o zvířatech, povídek, o nichž v Americe nikdo nikdy ne-slyšel a jež v Evropě četlo jen málo lidí; byl by to K. bez domova, ale i bez jeho svěhlavé cílevědomosti, byl by to Karl

bez domova, ale i bez jeho mladé smělosti a sebeobnovující energie, prostě žid, jemuž přálo štěstí, takže si zachránil život, a zůstal mu i kufr s trochou šatstva, s několika rodinnými fotografiemi a památkami na Prahu a s neucelenými, ještě nepublikovanými rukopisy Ameriky, Procesu, Zámku a /dějí se i věci podivnější/ tří dalších románových zloeků neméně pozoruhodných než ta bizarní mistrovská díla, která si z oidipovské bázlivosti, z perfekcionistaické posedlosti a z nenasytné touhy po samotě a duchovní čistotě nechává pro sebe.

V červenci 1923, jedenáct měsíců před svou smrtí, Kafka z jakýchsi příčin nalézá v sobě dost rozhodnosti, aby navždy opustil Prahu a otcovský domov. Nikdy předtím se mu ani vzdáleně nepodařilo žít odděleně, nezávisle na matce, na sestřích a na otci, a spisovatelem do té doby nebyl jindy než v těch několika hodinách, kdy nepracoval v právním oddělení pražské úřadovny Dělnické úrazové pojišťovny; od dosažení doktorátu práv podle všech zpráv dbal ze všech zaměstnanců nejpečlivěji svých povinností, i když ho ta práce nudila a vyčerpávala. Ale v červnu 1923 - několik měsíců po tom, co vinou nemoci odešel ze zaměstnání do pense - poznal v německém přímořském letovisku devatenáctiletou židovku Doru Dymantovou, zaměstnankyní prázdninového tábora berlínského Židovského domova. Dora opustila svou ortodoxní polskou rodinu a osamostatnila se /když jí bylo o polovinu méně než Kafkovi/; ona a Kafka - nedávno překročivší čtyřicátý rok - se jeden do druhého zamilovali... Tehdy měl Kafka za sebou už zasnuby s dvěma poněkud konvenčnějšími židovskými dívkami - s jednou z nich dvakrát - a vždy to byly zasnubyhořečné a zmučené, nakonec proměněné v nic převážně vinou jeho strachu. "Jsem duševně neschopen se oženit," píše otci v onom pětáctýřicetistránkovém dopise, svěřeném matce, aby jej odevzdala, "...jen co se rozhodnu, že se ožením, nemohu spát, hlava mi ve dne v noci hoří, život se už nedá nazývat životem." Vysvětluje proč. "Oženit se je mi zapevězveno," píše otci. "protože to je Tvoje hájenství. Vidám v představách rozloženou mapu světa a tou se napříč táhne Tvůj stín. A mám pocit, že jde-li o to, kde mám žít, smím uvažovat jen o těch končinách, jež Ty buď nepokrýváš, nebo které jsou mimo Tvůj dosah. A ve shodě s mou

představou o Tvé mohutnosti není takových končin mnoho a příliš nepotěšují - manželství mezi ně nepatří." Tento dopis, který vysvětluje, co vážně ve vztazích mezi Kafkou otcem a synem, pochází z listopadu 1919; matka jej po úvaze raději neodevzdala, snad proto, že neměla odvalu, pravděpodobně proto, že se jí, jako jejímu synovi nedostávalo naděje.

V dalších dvou letech se Kafka pokouší udržovat milostný vztah s Milenou Jesenskou-Pollakovou, dychtivou čtyřiašedesátiletou, která přelozila několik jeho pořídek do češtiny a je velmi nešťastně provdána ve Vídni; vztah k Mileně, uskutečňovaný horečně, převážně však jen v dopisech, demoralisuje Kafku ještě víc než ta strašlivá zasnoubení s hezkými židovskými dívkami. Ty v něm probouzely jen touhu stát se otcem rodiny, jíž se neodvažoval vyhovět, tu touhu, které v něm stála v cestě přehnaně bázlivá úcta k otci - byl, jak říká Brod, "začarován v kruhu rodiny" - i hypnotické kouzlo jeho vlastní samoty; ale dravá a citově vznětlivá Češka Milena, opomíjející konvenční zdrženlivost, žena plná zálib i hněvů, budí živelnější tužby i živelnější strachy. Podle pražského kritika Rio Preisnera byla Milena "psychopatka"; podle Margaret Buber-Neumannové, jež žila dva roky v její blízkosti v německém koncentračním táboře, kde pak roku 1944 Milena po operaci ledvin zemřela, bylo její duševní zdraví nesmírně pevné a vynikala lidskostí i odvahou. Milenin nekrolog o Kafkovi byl jediný významný ze všech, jež otiskly pražské noviny; je napsán výraznou prózou a stejně výrazné jsou v něm výroky o Kafkových přednostech. Není jí ještě třicet, zesnulého vně malého okruhu přátel sotva kdo zná - a přece Milena píše: "Jeho znalost světa byla výjimečná a hluboká a byl sám v sobě hlubokým a výjimečným světem... Byla v něm citová jemnost hraničící se zázračnem i děsivě nekompromisní jasnost myšlení a na druhé straně přidával k tíze necitlivé celé břímě svého mentálního strachu ze života... Napsal nejvýznamnější knihy německé literatury posledních let." Lze si představit tuto vzrušenou a vzrušující mladou ženu, jak leží napříč lůžkem a budí v Kafkovi stejnou bázeň jako jeho otec rozprostřený po mapě světa. Dopisy, jež jí psal, jsou nesouvislé jako žádné jiné z jeho publikovaných textů; slovo strach, často podčrčené, objevuje se stránku za stránkou. "Žijeme oba

v manželství, Ty ve Vídni, já se svým strachem v Praze." Touží položit jí hlavu na prsa; nazývá ji "Matkou Milenou"; nejméně při jednom z jejich dvou krátkých setkání je beznadějně impotentní. Nakonec jí musí požádat, aby ho nechala být, a Milena se tím ediktem řídí, třebaže jí zármutek vrhá do pustoty. "Nepiš mi," říká jí Kafka, "a už se nevidíme; žádám Tě jen o to, abys pokojně splnila toto moje přání; jen za těch podmínek mohu přežít; vše jiné je pokračování procesu zkázy."

Fak brzy v létě roku 1923 za návštěvy u sestry, jež s dětmi tráví prázdniny u Baltického moře, nalézá mladičkou Doru Dymantovou a do měsíce s ní Franz Kafka žije v dvoupokojovém bytě v předměstí Berlína, konečně mimo dosah "drápů Prahy a domova. Jak se to mohle stát? Jak dokázal teď v nemoci tak rychle a různě uskutečnit rozchod, který byl zcela nad jeho síly v čase nejlepšího zdraví? Ten vášnivý pisatel dopisů, do nekonečna uvažující, který vlak do Vídně by měl stihnout, aby se tam setkal s Milenou /pokud by se s ní na tuto sobotu a neděli vůbec měl sejít/; ten měšičácký nápadník ve vysokém límečku, který si za dlouhých útrap svého zasnoubení s náležitě vychovanou Fraulein Bauerovou potají pro sebe načrtává memorandum, kde porovnává argumenty "pro" manželství s argumenty "proti"; básník nezachytitelnosti a nerozhodnutosti, jehož mučivé vize porážky vyrůstají z jádra daného vírou v nehybnou překradu, která stojí mezi přáním a jeho splněním, tento Kafka, jehož romány a povídky popírají všechno snadné, dojemné, lidské bdělé snění o spáse, spravedlnosti a splnění svými hutně obrazivými protisny, jež se vysávají všem řešením a únikům - tento Kafka uniká! Přes noc! K. proniká zdmi Zámku - Josef K. se zprošťuje obvinění - "úplně se z toho vymknout, najít způsob života zcela vně jurisdikce tohoto soudu". Ano, onu možnost, kterou Josef K. v katedrále vytuší, ale pochopit ani uskutečnit jí nedokáže - "nejde o to, aby případ byl posocí nějakého vlivu zmanipulován, ale... aby se podařilo jej obejít" - onu možnost Kafka uskutečňuje v posledním roce svého života.

Ukázala mu novou cestu Dora Dymantová, nebo mu jí ukázala smrt? Asi byle třeba obejít. Víme, že ona "zdánlivá prázdnota", do níž K. upírá zrak, když prvně vchází do vsí a alhou a tmou pátrá po Zámku, není o nic rozlehlejší a nepochopitelnější než

představa mladého Kafky, že by se měl stát manželem a otcem; ale nyní vyhlídka na trvalou Doru, na ženu, domov a děti navždy zjevně už není tou děšivou a matoucí vyhlídkou jako kdysi, protože "navždy" nepochybně nyní je otázkou pouhých měsíců. Ano, umírající Kafka je rozhodnut, že se ožení, a dopisem žádá Dořina ortodoxního otce o její ruku. Ale hrozící smrt, jež v Kafkovi rozuzlila všechny kontradičky a nejistoty, se stává překážkou, kterou mu otec té dívky staví do cesty. Žádost Franze Kafky, umírajícího muže, aby mohl ve své chorobě k sobě připoutat zdravou a mladou dívku Doru Dymantovou, je zamítnuta!

Nemá-li Kafka v cestě jednoho otce, vstoupí mu tam jiný - a po něm by tam jistě vstoupil další. Dořin otec, jak píše v Kafkově životopise Max Brod, "odjel s dopisem k muži, jehož nejvíce ctíl a jehož autorita mu byla nade vše, k 'záračnému rabínovi'. Rabín dopis přečetl, odložil ho a řekl jen krátce: 'Ne.'" Ne. Sám Klamm by se nedokázal vyslovit úsečněji - či nemohl být od žadatele víc vzdálen. Ne. Právě tak účinně a jistotně zasahující svou drnou pádností jako ta hrozba, bezmála kletba, kterou otec Jiřího Bendamanna pronáší k tomuto anoubenci, jenž je bráněno ve svatbě: "Jen se zavěs do své snoubenky a pojď proti mně! Smetu ti ji od boku, ani nebudeš vědět jak!" Ne. Nedostane se ti, říkají otcové, a Kafka souhlasí, že tedy ne. Zvyk poslušnosti a sebezřekání; i jeho nalihost z chorých a úcta k síle, k chuti do života, ke zdraví. "Teď to tu ale dejte do pořádku!" řekl dozorce a umělce v hladovění pochovali i se slámou. Do klece však dali mladého parádala. I ten nejtupější duch se citelně osvěžil pohledem na toto divoké zvíře převalující se v té dávno zpustlé kleci. Jemu nechybělo nic. Hlídači mu bez dlouhého rozmýšlení nosili potravu, která mu chutnala; ani svobodu podle všeho nepostrádal; toto ušlechtilé, vším potřebným až k prasknutí oplyvajícím těle jako by i svobodu nosilo s sebou; jako by mu vězela kdesi v chrupu; a radost ze života mu sálala z tlasy tak mocně, že jí diváci stěží odolávali. Avšak přemohli se, tísnili se kolem klece a nechtěli se hnout z místa." Ne je tedy ne; sám to věděl. Zdravá devatenáctiletá dívka nemůže, nesmí být dána do manželství s chorým mužem dvojnásobného věku, který plive krev /"Odsuzuji tě teď," volá otec Jiřího Bendamanna, "k smrti utope-

ním!" / a chvěje se na lůžku horečkami a zimnicemi. Jaký to nekafkaovský sen začal Kafka snít?

A těch devět měsíců s Dorou obsahuje i další "kafkaovské" jednotlivosti: zlou zimu v nedostatečně vytopeném bytě; inflaci, jež mění jeho hubený důchod v nuzný groš a vysílá do berlínských ulic hladové chudáky, nad jejichž útrapami, jak říká Dora, Kafka "popelavě šedne"; a jeho tuberkulózní plíce, proměněné a ztrestané tělo. Dora pečuje o chorého spisovatele právě tak oddaně a něžně jako sestra Řehoře Semay o bratra, štěnici. Řehořova sestra hraje na housle tak krásně, že Řehoř "měl pocit, jako by se před ním otvírala cesta k vytoužené neznámé potravě"; sní ve svém stavu o tom, že pošle nadanou sestru na konservatoř! Dořinou hudbou je hebrejšťina, v níž Kafkovi nahlas předčítá, a to tak dovedně, že podle Broda "Franz rozpoznal její herecké nadání; na jeho radu a pod jeho vedením se později Svičila v herectví..."

Jenže Kafka sotva je pro Doru Dymantovou nebo i ve vlastních očích hmyzem. Daleko od Prahy a otcovského domova jako by konečně byl ve svých čtyřiceti letech zproštěn onoho sebezbožlivění, sebezpochybnění a provinileckých pobídek setrvat v závislosti a sebezřeknutí, jež ho v jeho dvacátých a třicátých letech beznála doháněly k šílenství; náhle jako by se zbavil všepronikajícího pocitu zoufalé beznaděje, již jsou předčnuty velké trestací fantazie Procesu, "V kárném táboře" a "Proměny". O několik let dřív nařídil v Praze Maxi Brodovi, aby po jeho smrti všechny jeho spisy včetně tří nepublikovaných románů zničil; nyní v Berlíně, když ho Brod uvádí k německému nakladateli, který má zájem o jeho dílo, Kafka svoluje vydat svazek čtyř povídek a svoluje k tomu, jak říká Brod, "aniž je příliš třeba přesvědčovat ho mnoha argumenty", Dora mu pomáhá, když pilně obnovuje své studium hebrejšťiny; přes nemoc a tuhou zimu jezdí do berlínské Akademie židovských studií na cyklus přednášek o talmudu - a je to značně jiný Kafka než ten odcizený melancholik, který si kdysi zapsal do deníku: "Co mám společného s židy? Mám sotva co společného sám se sebou a měl bych velmi tiše stát v koutě spokojen s tím, že smím dýchat." A další známení změny je pokojné a šťastné soužití s ženou:

vedle té mladé a zbožňující družky má smysl pro žert, je i pedagogický, a soudíme-li o tom s uvážením jeho nemoci /a jeho štěstí/, zůstává pohlavně zdrženlivý. Nestal-li se manželem /jímž se snažil stát ve vztahu ke konvenční Fräulein Bauerové/, nestal-li se milencem /jímž beznadějně usiloval být vedle Mileny/, zjevně se stává něčím, co je při jeho soustavě neméně zázračné: je otcem, jakými otcem této sestersky a mateřsky pečující dcery. Když se Franz Kafka jednoho jitra probudil z nepokojných snů, zjistil, že je na svém lůžku proměněn v otce, ve spisovatele a v žida.

"Dokončil jsem stavbu svého doupěte," začíná dlouhá, jemná i únavná povídka, kterou napsal za oné zimy v Berlíně, "a zdá se, že úspěšně... Právě tam, kde podle mých propočtů měl být obranný střed, byla půda drolivá a písčitá a doslova jí bylo třeba dusání a bušení zpevnit tak, aby posloužila jako zeď krásně klenuté síně. Ale k takovým úkolům mám jediný nástroj, svoje čelo. Musel jsem se tedy celé dny a noci tisíckrát a tisíckrát rozbíhat čelem proti zemině a byl jsem rád, když mi začalo krváčet, protože to bylo znamení, že stěny tvrdnou; tak jsem, jak každý musí přiznat, za obranný střed draze zaplatil." "Doupě" je příběh živočicha se silně vyvinutým pocitem nebezpečí, jehož život je organizován na základě principu obrany a jenž ze všeho nejhluběji touží po bezpečí a klidu; zuby a drápy - a svým čelem - buduje ten hlodavec složitou a důmyslnou soustavu podzemních síní a chodeb určených k tomu, aby mu poskytly trochu duševního pokoje; i když se však tomuto doupěti daří zmařit pocit ohrožení přicházející zvenčí, samo jeho uchování a ochranu též provázejí obavy; "tyto obavy se liší od obyčejných, jsou pyšnější, obsahově bohatší, často dlouho potlačované, ale ve svých ničivých účincích patrně stejné jako obavy, jež budí existence ve vnějším světě". Povídka /jejíž závěr se ztratil/ končí ve chvíli, kdy je hlodavec upoután dalekými podzemními zvuky, na jejichž základě "předpokládá existenci velikého zvířete", jež se též prohlodává, a to ve směru obranného středu jeho doupěte.

Další příběh polapenosti a posedlosti tak úplné, že nelze rozpoznat pevnou od údělu. A přece tato povídka, vzniklá v Kafka-

vě obraznosti za posledních "šťastných" měsíců jeho života, je poznamenána duchem osobního smíření a sardonistického sebepřijetí, jakousi snášlivostí vůči vlastnímu druhu šílenství, v "Proměně" nepřítomnou; pronikavá masochistická ironie té rané zvířecí povídky - právě tak jako "Ortelu" a "Procesu" - ustupuje tu kritice vlastního já a jeho starostí, která sice hraničí s výsměchem, ale už se nehledí rozvíjet do obrazů naprostého pokoření a porážky... Jde tu však o víc než o metaforické vyjádření šíleně obhajovaného já, jehož úsilí o nezranitelnost vytváří obrannou soustavu, nezbytně se zase měnící v předmět trvalých obav - je to i velmi neromantická a bystrá bajka o tom, jak a proč je vytvářeno umění, portrét umělce se vším jeho důmyslem, úsilím, odloučeností, nespokojením, houževnatostí, posedlostí, tajdností, paranoiou a sebenávykem, portrét kouzličího myslitele na konci sil, Kafkova Prospera... Z této povídky o životě v díře vyvěrá nekonečný počet náznaků. Jen nakonec vzpomeňte na těsnou blízkost Dory Dymantové za těch měsíců, kdy Kafka pracoval na "Doupěti" ve dvou nedostatečně vytopených pokojích, jež byly jejich nedovoleným domovem. Snivac jako Kafka jistě nikdy nepotřeboval vejít do těla té dívky, aby v něm přesto její něžná přítomnost rozněcovala fantazii o skrytém ústí, jež slibuje "uspokojenou touhu", "splněnou tížádnost" a "hluboký spánek", které však, jakmile se jím jednou pronikne a je přivlastněno, budí nejděsivější a nejžalostnější strachy z odplaty a ztráty. "Jinak se pokouším zbavit tajemství plány toho zvířete. Je na potulce, nebo pracuje na vlastním doupěti? Pokud je na potulce, snad by s ním mohlo dojít k dorozumění. Pokud by skutečně proniklo do doupěte, dám mu něco ze svých zásob a zase půjde svou cestou. Zase půjde dál svou cestou, pěkně vymyšlenou! Jak tu ležím ve své hromadě hlíny, samozřejmě mohu snít o všem možném, dokonce o dorozumění s tím zvířetem, i když docela dobře vím, že se nic takového nemůže stát a že v okamžiku, kdy jeden druhého uvidíme, ba hář, už ve chvíli, kdy jen navzájem vytušíme svou přítomnost, slepě vystrčíme drápy a vyceníme zuby..."

Zemřel na tuberkulózu plic a hrtanu měsíc před svým jedenáctýřicátým narozeninami, 3.června 1924. Neutěšitelná Dora několik dalších dní šeptá: "Můj drahý, můj drahý, můj dobrý..."

2

1942. Je mi devět let: mému školnímu učiteli hebrejštiny doktoru Kafkovi je devětapadesát. Malí chlapci, nucení každé odpoledne od čtyř do pěti chodit do jeho hodin, ho znají - zčásti pro jeho odlehlou a melancholickou cizotu, ale především proto, že si na něm vyléváme svou rozmrzlost: musíme se učit starověké kaligrafii v hodinu, kdy bychom měli z plných hrdel křičet venku na hřišti - ho znají pod jménem doktor Kiška. Přiznávám, že jsem ho tak pojmenoval já. Při jeho kyselém dechu, v pět odpoledne okořeněném žaludečními šťávami, je podle mne to jidiš slovo pro "vnitřnosti" zvláště výmluvné. Ano, je kruté, ale je i pravda, že bych si byl vyřízil jazyk, kdyby mě bylo napadlo, že se to jméno může stát legendou. Jsem rozmazlené dítě, ještě si o sobě nemyslím, že mluvím přesvědčivě, ani se, aspoň zatím, nepokládám za literární mocnost ve světě. Mé žerty nezraňují, jak by mohly, když jsem tak rozteplý. Pokud mi nevěříte, zeptejte se mé rodiny a učitelů ve škole. Už v devíti jsem jednou nohou na Harvardově univerzitě a druhou v židovských letních sídlech na Catskillské vysočině. Vně třídy už jsem malým kozíkem Borščevého okruhu, zájezdových trup, bavících catskillské hosty, a za tmy cestou domů z hodin hebrejštiny obveselují přátelé Schlossmana a Ratnera napodobením Kišky, jeho precízně a vyběravě profesorských způsobů, jeho německého přízvuku, jeho kašle i zádušivosti. "Doktor Kiška!" volá Schlossman a prudce naráží do novinového stánku, patřícího majiteli cukrárny, který je ze Schlossmana večer co večer bez sebe. "Doktor Franz - doktor Franz - doktor Franz - Kiška!" křičí Ratner a ten můj baculatý přítelíček, bydlící o patro nade mnou a živící se čokoládou v méku a kofilou, nepřestává se smíchem, dokud se, jak je jeho zvykem /právě proto mě jeho matka požádala, ať "dám na něj trochu pozor"/, nepomočí do kalhot. Schlossman využívá Ratnerova pokorení, aby tomu chlapečkovi vytrhl ze sešitu list s úkolem a vysoko jím mával - jde o úkol, který nám doktor Kafka právě oznámkovaný vrátil; měli jsme přikázáno vymyslet si vlastní abecedu sestavenou z přírodních čar, křivek a teček. :To je všecko, z čeho se skládá abeceda," vysvětlil nám. "To je celá hebrejšti-na. To je celá angličtina. Příčky a křivky a tečky." Ratnerova

abeceda, za níž dostal C, vypadá jako šestadvacet lebek navlečených do řádky. Já dostal A za bláznivě zkadeřenou abecedu, převážně inspirovanou /jak si doktor Kafka, soudím-li z jeho poznámky nahoře na stránce, zřejmě domyslel/ číslicí osm. Schlossman dostal F za to, že vůbec opozněl úkol napsat - a zřejmě mu to dělá strašně těžkou hlavu. Je spokojen - je veselím bez sebe - nad věcmi, jak jsou. Mávat kusy papíru a ječet: "Kiška! Kiška!" ho obšťastňuje až do nepřítetnosti. To by nám všem mělo být přáno.

Když jsem šel doma sám v přísvitu své lampy s huším krkem, určené pro "psací" stůl /po obědě zapnuté do záručky v kuchyni, jež je mou pracovnou/, představa našeho uprchlického učitele, té hlčky v otřepaném modrém obleku s vestou, už není tak strašně k smíchu - zvláště ne v době, kdy si už celá třída začátečníků v hebrejštině, z nichž jsem nejpilnější, vryla jméno "Kiška" do paměti. Provinilost ve mně budí spásně hrdinské fantazie. Často se týkají "židů v Evropě". Musím ho zachránit. Kdo jiný to dokáže? Démon Schlossman? Mimino Ratner? A kdy ho mám zachránit, ne-li hned? Dověděl jsem se totiž v příštích dnech, že doktor Kafka bydlí "na pókoji" v domě staré židovské dámy na zbědovaném dolním úseku Avon Avenue, kde ještě jezdí trolejbus a kde se pokorně šourají ulicí sem a tam nejchudší černoši v Newarku, zjevně se domnívající, že jsou ještě v Mississippi. Pokoj v podnájmu. A tam! Byt mé rodiny nestojí za nic, ale aspoň je náš, děkud měsíčně platíme třicet osm padesát činže; a třebaže naši sousedé nejsou bohatí, odmítají být chudí a odmítají být pokorní. Se slzami hanby a zármutku v očích vrážím do obývacího pokoje sdělit rodičům, co jsem slyšel /ale nechávám si pro sebe, že jsem to slyšel, když jsme si těsně před hodinou vzedli o zeď synagogy v rychlosti zahráli "školku" a co hřít, bylo to přímo pod vykládaným oknem se jmény zesnulých/: "Můj učitel hebrejštiny bydlí v podnájmu."

Moji rodiče zacházejí dál, než si koho ve skutečném světě umím představit. Pozvi ho na večeři, říká mi matka. Sam? Samozřejmě sam - na páteční večer; určitě snese domácí přípravené jídlo a trochu mílé společnosti. Otec zatím jde k telefonu a volá tetu Rhodu, která bydlí s mou babičkou a stará se o ni a o její květiny v kořenáčích v čínzáku na rohu naší uli-

ce. Už skoro dvě desetiletí představuje můj otec tu "holčičku", totiž matčinu mladší sestru, všem židovským svobodným páňm a vdovečm v New Jersey. Zatím bez úspěchu. Teta Rhoda, "návrhářka vnitřního zařízení" v textilním oddělení "Velkého medvěda", manutí tržnice zboží a služeb v průmyslovém Elizabethu, nosí vpředu vycpávky /mám tu informaci od svého staršího bratra/ a přes ně průhledné nabírané bluzy a podle rodinných pověstí tráví denně celé hodiny v koupelně, kde se různě pudruje a nahání si tuhé vlasy na hlavě do dramatických útvarů; přes věcnou tuhle smělou okázalost má dosud podle otcových slov "strach z faktů života". Ať je tomu jakkoli, otec se nevzdává a hledí léčit pravidelně i zdarma: "Jen je nech, ať tě pomuchlají, Rhodo - to je docela pěkný pocit!" Já jsem jeho maso a krev, s takovými pohoršujícími řečmi u nás v kuchyni se dokáží smířit - ale co si pomyslí doktor Kafka? Jenže teď mě je pozdě cokoli podnikat. Můj neodraditelný otec uvedl do pohybu masívní sňatkově prostředkovací soustřeží a už bzučí plynule běžící motory pohostinnosti hrdé strážkyně domova, mé matky. Vrhnout se tělem do těch soukolí a pokusit se tak všechno zastavit - to bych se právě tak mohl snažit o zničení newjerseyské pobočky Bellovy telefonní společnosti tím, že bych nechal nezavěšeno sluchátko našeho aparátu. Teď už mě může zachránit jen doktor Kafka. Jenže on na mé zaslané pozvání odpovídá obřadnou úklonou, před níž rudnu - kdo kdy vně biografu viděl někoho takhle se klanět? - a odpověď zní, že mu bude ctí být hostem při večeři v mé rodině. Spěchám dodat: "Bude tam i moje teta." Zřejmě jsem právě pronesl něco mírně humorného; je podivné vidět doktora Kafku, jak se usmívá. S povzdechem říká: "Bude mi potěšením se s ní seznámit." Seznámit? Předpokládá se o něm, že se s ní ožení. Jak ho mám varovat? A jak mám varovat tetu Rhodu /která tak obdivuje mě i moje známky/ ohledně jeho kyselého dechu, podnájemnické bledosti, starosvětských způsobů, jež jsou zcela v rozporu s její nevědomostí? Mám v tváři pocit, že v ní dojde k samovznícení - že tak vznikne požár, který pohltí synagogu, tóru a všecko -, když vidím doktora Kafku, jak si škrábe do zápisníku naši adresu a pod ní přidává něco německy. "Dobrou noc, pane doktore Kafko!" "Dobrou noc a díky, díky." Obrečím se, že poběžím, a taky ano, ale nejsem dost rychlý: venku na ulici slyším Schloesmana - toho zloducha! -, jak hlásí mý

spolužákům, kteří se ve světle lampy navzájem hledí ranami shodit ze schodů před synagogou /na nichž je taky v proudu hra v karty, kterou zorganizovali chlapci bar mizvah, ve třinácti přípravovní přijmout závazky svého náboženství/: "Roth pozval Kišku domů! K jídlu!"

A jak otec začal Kafku zpracovávat! Ty jeho cestácké chvály na rodinné blaho! Jaké to prý je mít dva vynikající chlapce a skvělou ženu! Uší si to doktor Kafka představit? To vzrušení? To uspokojení? Tu pýchu? Vypráví hostě o síti příbuzných z matčiny strany, spojených do "rodinného sdružení" víc než dvou set padesáti lidí, kteří žijí v sedmi státech včetně státu Washington! Ano, máme příbuzné i na Dalekém západě: tady vidíte jejich fotografie, doktore Kafko; vydali jsme tu knihu zcela vlastním nákladem, vytisk za pět dolarů, je tam obrázek každého člena rodiny včetně nealuvňat a historie rodiny, kterou sepsal "strýc" Lichtblau, pětadesátiletý patriarcha klanu. Tohle je náš rodinný oběžník, vychází dvakrát ročně a je rozeslán po celých Spojených státech všem příbuzným. Tanta v rámečku, to je jídelní lístek banketu rodinného sdružení, který se loni konal v taneční síni Yaky v Newarku k počtě matky mého otce, když jí bylo pětasedesát. Doktor Kafka se dovídá, že moje matka byla šest let v jedné řadě sekretářkou a pokladnicí rodinného sdružení. Můj otec byl jedno dvouleté období jeho prezidentem stejně jako každý z jeho tří bratrů. Máme nyní čtrnáct chlapců z rodiny v uniformě. Philip měsíc co měsíc píše na speciálních papírech, určených k dopisům na vojenské adresy v zámoří, pěti svým bratrancům v armádě. "Nábožně," vkládá se do řeči matka a hladí mi vlasy. "Já pevně věřím," říká otec, "že rodina je základním kamenem všeho." Doktor Kafka, který otcovým chvalořečem na vlastní zboží naslouchal s napjatou pozorností a s různými dokumenty, jež mu byly podány, zacházel velmi jemně a síral na ně s uneseným zaujetím podobným tomu, s nímž já prehlížím vodotisky na svých znáskách, prvně se nyní vyjadřuje k otázce rodiny; potíchu říká: "Souhlasím," a opět hledí na stránky naší rodinné knihy. "Být sám, pane doktore Kafko," uzavírá otec, "být sám je kámen na krku." Doktor Kafka opatrně odkládá knihu na zářivě vyleštěný kávový stůl mé matky a kývnutím připouští, že je

tomu tak. Matčiny praty se mi teď točí v kudrnách za ušima; ne že bych si to v té chvíli uvědomoval nebo že by si to uvědomovala matka. Být hlazen je můj život; hladit mě, otce a mého bratra je její život.

Můj bratr odchází na schůzi skautské "rady", ale ne dřív, než se na otcův pokyn postaví se svým šátkem kolem krku před doktora Kafku a poví mu o všech dovednostech, jež zvládl, aby si vysloužil své jednotlivé odznaky. Já jsem vyzván, abych do obývacího pokoje přinesl své album známek a ukázal doktoru Kafkovi sérii trojúhelníkových známek ze Zanzibaru. "Zanzibar!" uneseně říká otec, jako bych ve svých necelých deseti už byl cestoval tam a zpátky. Otec provází doktora Kafku a mě do "slunečního salónku", kde plavou moje tropické rybky v provzdušněném, ohříváném a hygienickém ráji, který jsem jim zařídil za týdenní kapesné a za svůj gelt na svátky Hanukah. Jsem vybídnut, abych pověděl doktoru Kafkovi, co vím o povaze žraloka andělského, o funkci hlouna severního a o rodinném životě černé živorodky. Víím toho dost. "Všechno to dělá na vlastní pěst," říká můj otec Kafkovi. "Když mi přednáší o některé z těch rybek, je to sedmé nebe, pane doktore Kafko." "Umím si to představit," odpovídá Kafka.

V obývacím pokoji se pak teta Rhoda znenadání dává do značně nerozumitelného monologu o "akotických plédech", jakoby určeného jen k poučení mé matky. Ažpoň se teta při přednesu upřeně dívá právě jen na ni. Ještě jsem neviděl, že by přímo pohlédla na doktora Kafku; neotočila se v jeho stranu ani při večeři, když se zeptal, kolik má Velký medvěd zaměstnanců. "Jak to mám vědět?" odpovídá a dál konverzuje s mou matkou ve věci kteréhosi hokynáře či řezníka, který jí pod pulter dá, co potřebuje, opatří-li jeho ženě nylonky. Vůbec mi nepřichází na mysl, že by se na doktora Kafku nedívala z plachosti - nikdo takhle vyparáděný nemůže být podle mého soudu plachý -, a dokáží si jen pomyslet, že jí něco uráží. Je to tím jeho dechem. Tím jeho přízvukem. Tím jeho věkem. Kýlí se - ukazuje se, že je to tím, co teta Rhoda nazývá jeho "komplexem nadřazenosti". "Sedí si tady a takhle se nám pošklebuje," říká teta, sama nyní poněkud nadřazená. "Pošklebuje?" nevěřícně opakuje otec. "Pošklebuje a směje, ano!" odpovídá teta Rhoda.

Matka krčí rameny: "Mě tedy nenapadlo, že by se smál." "Jen si nedělej starosti, sám pro sebe se tu bavil výtečně - na náš účet. Znáš ten evropský typ mužských. Potají si každý z nich myslí, že je tu pánek panství," namítá Rhoda. "Chceš něco vědět, Rhodo?" říká jí otec, naklání hlavu a zvedá prst. "Já si myslím, že ses zamilovala." "Do něho? Zbláznil ses?" "Pro Rhodu je příliš tichý," poznamenává matka. "Mám z něho dojem, že je trochu bázlivec. Rhoda je živý tvor, potřebuje kolem sebe živé lidi." "Bázlivec? Žádný bázlivec! Je to prostě džentlmen. A he osamělý," říká otec sebejistě a ^{zrakem} přobodává matku za to, že se mu takhle zpronevěruje a je proti Kafkovi. Tetě Rhodě je čtyřicet - není to zrovna náklad zbrusu nového zboží, čím se tu otec snaží hnout z místa. "Je to džentlmen, je to vzdělanec a taky vám povím, že by dal nevím co za pěkný domov a ženu." "Tak ať si ji najde," odpovídá teta Rhoda, "když je takový vzdělanec. Nějakou jemu rovnou, aby se na ni těma velikýma smutnýma uprchlíckýma očima nemusel dívat úkosem!" "To se ví, zamilovala se," hlásí otec a triumfálně svírá Rhodě koleno. "Do něho?" volá Rhoda, vyskakuje na nohy a taft kolem ní praská jako hořící hranice. "Do Kafky?" ohrnuje nos. "Zakovému stařáčkovi bych nedala ani den života!"

Doktor Kafka nás přichází navštívit a jde s tetou Rhodou do kina. Žasnu nad jeho příchodem i nad tím, že ona s ním jde; zjevně je v životě víc beznaděje, než na kolik jsem narazil v tom svém akváriu. Doktor Kafka jde s tetou Rhodou na hru, kterou hrají v Ymce. Doktor Kafka v neděli večerí s mou babičkou a s tetou Rhodou, a když den končí, s obřadnou úklonou přijímá bandasku kroupové polévky, kterou mu má babička vnucuje, aby si ji autpbusem číslo osm odvedl do svého podnájmu. Zřejmě ho velmi upoutala babiččina džungle květin v kořenáčích - a v důsledku toho on upoutal babičku. Jidiš si spolu povídali o zadržování. Jednoho středečního dopoledne pouhou hodinu po otevření toho obchodního domu se doktor Kafka objevuje v textilním oddělení Velkého medvěda; sděluje Rhodě, že jen chtěl vidět, kde pracuje. Toho dne večer si zapisuje do deníku: "Se zákazníky jedná zprůměrně i veselé, a pokud jde o 'vkus', počíná si tak vladařsky, že když jí slyším vysvětlovat baculaté nevěstince, proč zelená a modrá 'nejdou dohroady', jsem sám hotov věřit, že příroda se nýlí a R. má pravdu."

Jednou večer v deset se doktor Kafka a teta Rhoda nečekaně stavují u nás a v kuchyni se koná malý improvizovaný večírek - všem se dostává kávy, koláče, dokonce i náprstku whisky na oslavu obnovené divadelní dráhy tety Rhody. Tetinu jevištní ctizádost znám jen z doslechu. Bratr mi tvrdí, že když jsem byl malý, chodívala nás dva o nečelích bavit loutkami - zaměstnávala ji tehdy Správa pracovních projektů a dala jí za úkol obcházet New Jersey a hrát loutkové divadlo ve školách a dokonce i v kostelích; teta Rhoda obstarávala všechny hlasy, mužské i ženské, a za pomoci dalšího děvčete hýbala figurkami na drátčích. V téže době byla členkou "Newarského divadelního kolektivu", hereckého souboru organizovaného především k tomu, aby skupinám stávkujících hrál Kde je Lefty; všichni v Newarku /jak já vyrozuměl/ byli plni nadějí, že to Rhoda Pilčíková dotáhne na Broadway - všichni krom mé babičky. Pro mne je v tohle období dějin právě tak těžko uvěřit jako v éru kolových staveb na březích jezer, o níž se učím ve škole; lidé ovšem tvrdí, že tomu kdysi tak bylo, a já jim tedy věřím, ale přesto je obtížné přiznat těm vyprávěním status skutečnosti, když život je takový, jak ho vidím kolem sebe.

Přesto můj otec, realista velmi dychtivý, se skleničkou na šnape v ruce připíjí v kuchyni na úspěch tety Rhody. Byla jí svěřena jedna z hlavních úloh v tom ruském nástroevském díle, ve Třech sestřích, které má za šest týdnů předvést ochotnická skupina v Imce v Newarku. Za vše, pronlašuje teta Rhoda, za vše vděčí Franzovi a jeho povzbuzení. Jediná rozaluva stáčila - "Jediná!" vesele volá Rhoda - a doktor Kafka zjevně dokázal babičce vyaluvit její celoživotní názor, že se herci jako lidská stvoření nedají brát vážně. A jaký on sám je přitom herec, říká teta Rhoda. Jak jí otevřel oči pro význam věci tím, že jí tu slavnou Čechevovu hru četl - ano, četl jí pro ni od první řádky po závěrečnou oponu, každou částičku, a četl tak, že jí tím nakonec rozplakal. Tady teta Rhoda říká: "Poslouchejte, poslouchajte - tohle je první řádka té hry - je to klíč ke všemu. Poslouchajte a přestě myslím jen na to, jaké to bylo tenkrát večer, co uměl taška, jak jsem si lámala hlavu, co se teď stane a co si všichni počneme - a, a, poslouchajte -"

"Posloucháme," směje se můj otec.

Odmka; jistě teď po linoleu došla do středu kuchyně. Říká tak, že to zní trochu překvapeně: "Tatínek umřel právě před rokem!"

"Pat," napozíná ji matka. "náš maličký bude mít tvou vinou zlé sny."

V nastalých týdnech zkoušek nejen já zjišťuji, že se teta "celá změnila". Matka říká, že právě takhle vypadala jako malá holčička. "Červené tváře, pořád ty rozpálené červené tváře - a všechno ji tak vzrušovalo, i koupání." "Ona se uklidní, jen žádný strach," říká můj otec, "s vtom to on na ni vystřelí: řekne jí o ruku." "Zaklepej to na dřevo," vybízí ho matka. "Ale co," odpovídá otec, "on ví, kde mu bude dobře - přišel do téhle domácnosti, vidí tady, co znamená rodina, a věř mi, už se nemůže dočkat. Jen si ho všimni, když si sedne tamhle do klubovky. To je jeho splněný sen." "Rhoda říká, že v Berlíně ještě před Hitlerem měl mladou přítelkyni, trvalo to celá léta a ona ho pak opustila. Kvůli někomu jinému. Unavilo ji čekat." "Buď bez starostí," říká otec, "v pravou chvíli ho trochu popoženu. Nebude na světě věčně a on to přece ví."

Pak si o jednom víkendů, aby se uvolnilo "vypětí" každovečerních zkoušek - doktor Kafka na ně denně chodí. přiblíží jim v klobouku a v kabátě ze sedadla vzadu v hledišti, dokud nenastane čas doprovodit tetu Rhodu domů -, vyjíždějí spolu do Atlantic City. Od chvíle, kdy doktor Kafka přistál u těchto břehů, toužil spatřit tu slavnou prkennou promenádu podél moře a toho koně, co skáče z vysokého prkna. Ale v Atlantic City se děje něco, o čem se nesmím dovědět; za mé přítomnosti se jakákoli rozprava o tom děje v jidiš. Doktor Kafka posílá tetě Rhodě čtyři dopisy ve třech dnech. Rhoda k nám přichází na večeri a plačky sedí až do půlnoci v kuchyni; naším telefonem volá do Ymky a sděluje jim /v alsách/, že její matka je dosud nemocná a že tedy ona opět nemůže přijít na zkoušku - bude se možná muset vzdát účasti na představení - ne, nemůže, nemůže, matka je tak nemocná a ona je tím příliš rozrušená! Sbohem! A vrací se plakat ke kuchyňskému stolu; už žádný růžový pudr ani červená rtěnka a tuhé hnědé vlasy, bez účesu, se jí hustě ježí jako nové koště.

a týdně rozesílaných do židovských domácností v essexském okrese. Je léto, semestr skončil, ale já zůstal při škole, sám ve svém pokoji v městě, a snažím se psát povídky; žíví mě mladý profesor angličtiny a jeho žena výměnou za hlídání dětí; říkám té sympatické dvojici, která mi taky půjčuje a na nájemné za pokoj, proč nemohu jet domů. U jejich stolu s večerí neumím mluvit o ničem jiném než o svých plačtivých svárech s otcem. "Postarej se, ať mi nachodí do cesty!" ječím na svou matku. "Ale miláčku, co se to děje?" ptá se mě. "Co to všechno má znamenat?"

Úplně stejné otázky, jakými já kdysi mořil staršího bratra, jsou mi nyní kladeny ze stejného zmatku a nevinnosti. "On tě má rád," vysvětluje mi matka. Jenže právě to ze všech myslitelných věcí jako by mi uzsvíralo cestu. Jiné drtí rodičovská kritičnost - mým útlakem je otcovo skvělé mínění o mně! Může být pravda /a můžu vůbec připustit/, že ho začínám nenávidět právě za tu lásku? Za to, že mě tak vynáší? To přece nedává smysl - ta nevděčnost! Ta hloupost! Ta zvrácenost! Být milován je tak zjevné požehnání, to pravé požehnání, a chvála je tak vzácný dar; stačí si pozlechnout pozdě večer mé nejbližší přátele z literárního časopisu a divadelního kroužku - vyprávějí o rodném životě horory, jež mohou soupeřit s Čistou všelikého těla, přijíždějí zpátky z prázdnin nervově otřesení jako výbuchem granátu, vracejí se do školy jako z války. Co by dali za to, kdyby si mohli nazout moje zlaté trepky! "Co se děje?" prosí mě matka o vysvětlení; ale jak to mohu vysvětlit, když ani zplna nedokáži uvěřit, že se tohle s námi děje, a nevěřím tak docela ani tomu, že já jsem příčinou, aby se to dalo. Jak to, že mi ti, kteří společně odstranili všechny překážky z mé cesty, náhle připadají jako definitivní překážka! Není divu, že je můj hněv nezbytně filtrován dětskými slzami hanby, zmatku a bezradnosti. Co všechno jsme společně ustabilili za dvě desetiletí, dlouhá jako století, a hle, jak já to musím zbořit - ve jménu tyranské potřeby toho, čemu říkám "nezávislost"! Narodil jsem se, jak mi řekli, s pupeční šňůrou kolem krku a zřejmě se pokaždé bezmála uškrtím, až se budu snažit uniknout ze své minulosti do své budoucnosti... Matka ponechává komunikační linky otevřeny a posílá za mnou do města mé školy stručné sdělení:

Nasloucháme s bratrem z naší ložnice dveřmi, které on potichu otevřel dokořán.

"Zažila jsi kdy...?" říká v pláči teta Rhoda. "Zažila jsi kdy...?"

"Ubožátko," říká moje matka.

"Kdo?" šeptám bratrovi. "Teta Rhoda nebo - "

"Pst!" napomíná mě. "Buď zticha!"

V kuchyni bručí můj otec. "Ham. Ham." Slyším ho, jak vstává, obchází kuchyň a opět usedá - pak opět bručí. Naslouchám tak napjatě, že slyším, jak jsou dopisy skládány a rozkládány, zasouvány zpátky do obálek a znovu vytahovány, aby byly ještě jednou zahloubané a nechápavě pročítány.

"Tak co?" ptá se teta Rhoda. "Tak co?"

"Co tak co?" říká jí můj otec.

"Co na to teď chceš říct?"

"Je mišuge," připouští otec. "Něco s ní není v pořádku, to je fakt."

"Jenže když já to říkala," vzlyká teta Rhoda, "nikdo mi nechtěl věřit!"

"Rhodinko, Rhodinko," vrní má matka hláskem, který znám z těch chvil, kdy mi museli vytahovat stehy, nebo když se v pláči budím a ležím z jakýchsi příčin na podlaze vedle postele. "Rhodinko, nebuď hysterická, miláčku. Je to za námi, kočinko, je to všechno za námi."

Natahuji ze své postele ruku k jejímu "dvojčeti", kde leží bratr a tahám za pokrývku. Nemyslím, že mě kdy v životě tak zmátlo, snad ani smrt. Ten spád událostí! Všechno dobré je za okamžik zničeno! Čím? "Co se to děje?" šeptám. "Co je za tím?"

Můj bratr skaut se počouchle usmívá a oslovuje můj zmatek pronikavým zasyčením, jež mi nedává odpověď, a přece je dostačnou odpovědí: "Sex!"

O léta později za třetího roku na univerzitě dostávám z domova nekrolog o doktoru Kafkovi vystřižený z Židovských zpráv, novin malého formátu, zabývajících se židovskými záležitostmi

"Chybíš nám - " a přikládá ten velmi krátký nekrolog, Dole na okraj výtřížku připsala touž rukou, kterou psala sdělení svým učitelům a podepisovala své školní výkazy, týmž rukopisem, který mi kdysi usnadňoval cestu do světa/: "Pamatuješ na chudáka Kafku, kavalíra tety Rhody?"

"Dr.Franz Kafka," zní noticka, "učitel hebrejštiny ve škole talmudu a tóry při synagoze ve Schleyově ulici od roku 1939 do roku 1948, zemřel dne 3.června v Debořině tuberkulózním sanatoriu v Browns Mills ve státě New Jersey. Dr.Kafka tam byl v léčení od roku 1950. Bylo mu 70 let. Narodil se v Praze v Československu a byl utečencem před nacisty. Nikdo po sobě nezanechává."

Nezanechává po sobě ani žádné knihy: žádný Proces, žádný Zámek, žádné "Deníky". O listinný materiál po zesnulém se nikdo nehlásí, takže mizí ze světa - s výjimkou těch čtyř míšuge dopisů, podnes ležících, pokud vím, mezi pamětihodnostmi, které v zásuvkách svého prádelníku nahromadila má staropanenská teta, a tedy mezi sbírkou brodwayských divadelních programů, pochval za prodejní úspěchy ve Velkém medvědovi a nálepek na kufry ze zámožských parníků.

Tak po doktoru Kafkovi mizí všechny stopy. Protože osud je osud, jak tomu taky může být jinak? Proniká zeměměřič do Zánku? Uniká K. rozsudku soudu nebo Jiří Bendezann ortelu otcovu? "Teď to tu ale dejte do pořádku!" řekl dozorce a umělce v hladovění pochovali i se slámou." Ne, k tomu prostě nikdy nemůže dojít, aby se Kafka kdy stal tím Kafkou - to by přece bylo ještě podivnější než proměna člověka v hayz. Nikdo by tomu nevěřil, ze všech nejméně sám Kafka.

Přeložil -k-; citáty z povídek Franze Kafky jsou v překladu Vladimíra Kafky /Povídky, SNKL 1964/, z Maxe Broda v překladu Bedřicha Pučíka /Mladá fronta 1966/.

Pendlování mezi obecným a jednotlivým jako by se odehrávalo na skutečném jevišti, přičemž život jako by byl jen obecně naznačen na zadní kulise.

/F.K., Z camerkových sešitků/

15. prosince jsem se nedopustil ničeho zlého, neboť jsem se dostavil přesně; ačkoli teď už nevím přesně, jestli v deset nebo v jedenáct. To bylo uvedeno na předvolání k úřednímu jednání v budově ministerstva nitra. V čekárně té kachlíkárny vyzvedl si mě mladý blondáček, zaměstnanec nitra. Jak taky jinak, třebaže to nebyl ten, který před necelým měsícem zvolal v neprofesionálně nelíčeném úděsu: ale básně přece mít název musí! To když jsem na otázku po svém čínění v poslední době zahanbeně přiznal, že pro pěkné léto napsal jsem sotva dvě básničky, a oni jevíli zájem alespoň o jejich názvy, když jsem stydlivě odmítl zapůjčení. Já je totiž napsal sotva.

Pěkné léto bylo teď, v tom předvánočním čase, pryč. A já stoupal s jiným blondáčkem opět tam. Tam seděl obligátní pan Dvorský, kterého zajímá Slovník českých spisovatelů poslední dva roky možná právě tak, jak zajímal jeho sestavovatele před roky. Odložte si a posaďte se, řekl ten muž, nápadně podobný Jaroslavu Haškovi /když už jsme u těch výročí/.

Uposlechl jsem, a pak bylo dlouho ticho jako v té tiché, v té přesvaté noci. A pak padla bez výstrahy řafka. On řekl: Franz Kafka. A já ztuhnul. Slyšel jsem sice od přítele, že se mu vyšetřovatel představil po čase jiným jménem, ale já se musel začít bát. Dvorský coby Kafka může mě i klovnout.

Blondáčkovi to dech nevyrazilo, a tak jsme setrvali všichni tři ještě několik vteřin v mlčení. Třeskot skla přerušil to ticho, ale mlčení prodloužil. Blondáček po glouhé chvíli vstal, pohlédl z okna do nádvoří, a řekl: to uklízečka jenom rozbila okno. Smetákem. Ulevilo se nám všem třem zřejmě stejnou měrou, pan Dvorský ožil a řekl: to se tedy půjdu podívat. Šel a podíval se.

Když se vrátil k věci, ke mně, řekl ke mně: Říká vám to něco? Jelikož řadu let píšu básničky bez názvu, nezmínil jsem se o třeskotu skla. Řekl jsem: jestli máte na mysli toho pražského židovského ně-

beckého spisovatele, pak snad něco ano. A on řekl: on totiž bude mít výročí, jak máme zjištěno. Nenavštívili vás kvůli tomu nějakí západní novináři? Nenavštívili. Pan Dvorský tedy mohl pokračovat, že mají zjištěno, že toho výročí chtějí zneužít, a že mě třeba ještě navštíví. Oni /ne ti novináři/ že nejsou proti tomu, abych se s nimi /s těmi novináři bavit o Kafkovi, ale že by nebylo pro mě dobré, abych. A já teď vyslechnul od znalce slovníku českých spisovatelů souvětě dlouhé a řečené dvěma dechy, které vyjadřovalo všechno to vyjádřitelné, co mě potkává dvanáct let. Abych říkal tedy o Kafkovi, že si mě takhle zvou, že dělám ta zaměstnání která dělám, že nesmím publikovat protože jsem podepsal Chartu 77... Ten první dech jsem tedy musel přerušit s tím, že to bych lhal, poněvadž publikovat nemohu již od roku 1970. Druhý dech pak dořekl, že vím dobře co všechno myslí.

Uklízečka žádné další okno nerozbila. Po tomto tichu řekl pan Dvorský, že to je pro dnešek všechno, že do vánoc se už asi nevidíme, a že mi tedy přeje bohatého ježíška.

- - -

Po čtrnácti dnech byl jsem na Ruzyni.

V letištní hale bylo přívětivo, a přítel, který se vrátil z pobytu ve Spojených státech severoamerických, přivezl mi dárek. Baseballová čepička "Produced for you in Taiwan R.O.C." a prodávaná na West Pico Boulevard v Los Angeles /California 900 64/ je černé barvy. Na štítku v barvě žluté stojí písmeny opět černými: kafka. To mocnářské soubarví je jistě náhodné. Kořán přivezl pro jiného přítele takovou čepičku v barvě rudé, kde na štítku vyvedeno: kerouac. Čepičky mají vzadu šikovní upínání na způsob opasku, takže padnou na libovolnou hlavu.

- - -

Asi po třech týdnech nového roku L.P. 1983 hovořil se mnou pan Dvorský, nikoli o Kafkovi, nikoli monotematicky, nikoli krátce. Mezi řečí položil mi otázku, jestli mi pan Kořán přivezl něco z Ameriky. Neodmítl jsem vypovídat.

Petr Kabeš

Karel Pecka

D O P I S J O S E F U K .

Vážený pane a přáteli, píši vám u velice sklíčenosti duše, cítím se nemocen a má nemoc, či bezmoc, pochází především od stavu světa, který sledávám surtelně chorobným. Možná, kdybych spatřoval záblesk naděje, obrátil bych se na představitelů států, vlády, diktátory a vůbec na odpovědné činitele těchto našich dnů. Čím dále tis zpětněji se mi však vyjevuje bezúčelnost takového počínání, neboť kdo vůbec bybral v potaz slabý hlas jedince, plný otázek a úzkostí, kdo by nad podobným lamentem trátil čas, tak vzácný pro zachování vnějšíkové tvářnosti našich časů, pro jeho udržení v běhu tam, kam neodvratně směřuje. A právě z přesvědčení, že všichni ti mocní již nejen postrádají schopnost a sílu pro změnu směru té cesty, ale třeba na pouhé zastavení a zamyslení, že veškeré své úsilí a energii vrhají toliko na pokračování jízdy monstrózní satinsarie, že její chod, jen ten pohyb sám o sobě má vypadat jako mysl, nepřipadají mi tolik mocní, jak se máže navěnek jevit, a nevidím důvod proslouvat k nim. Je pravda, že my všichni, více či méně, neseme podíl na vytvoření toho stavu, v němž jsme, není vyloučené, že některý ze ziskavých starců, vládnoucích ve sverné spolupráci světů, náhle zchvílí nebo sužován prostatou stiskne červené tlačítko! Pokud však věci astrvávají tak jak jsou, musím vám sdělit svůj základní pocit - byl s námi zaveden proces. Se všemi bez výjimky, a průběžně se nacházíme ve stadiu procesu.

Vážený pane a přáteli, tohoto léta silně přišlo. Lilo již třetí den, liliově bílé lilo, jak napsal můj přítel básník Š., a Kerudovou ulicí delá hrčící potoky vody spláchly zástupy tu-

riště, doprovázení jejich škrpálů a zvuky hrdečních klásek, venku zavládá klid a jakoby mír. Stále však stěží znolíkova a rozhlase vás za pouhou čtvrthodinu ohlušil záplavou zpráv o třeskotu výstřelů, detonacích nastrojených bomb, hřadění kanónů, vyhlazování jednotlivců, skupin i celých národů, o prolévání krve, beztrestně páchaná násilí, o katastrofách a noštětí. Je když poslouheme vjem významu vět a soustředíme se jen na jejich intenzitu, ocitneme se rázem v džungli, kde divá zvířet bojuje na život a na smrt za vzteklicho vyti, za praštění drcečných kostů a lámáních tenáků. A tato vřavu popozastirají utěšlivé třísky propagandy, která nás přesvědčují, že se odehrává kdosi daleko, že zatím máme o něco víc jíst, že vůbec násilí může být vykládáno jako spravedlnost a že máme mír. Ne, pane můj a příteli, já z těch ulic venku necítil mír, ale jak byly prázdné, cítil jsem z nich prázdnotu, která může být den ze dne naplněna zkárou a zarmotem. Já mám ostatně tušení, že válka již nastala a že jsme všichni v ní, přestože to většina z nás dosud neví. A nemohu nevzpomenout svého rána, kdy jste byl zatčen, a vaši úvahy, že přece žijete v právním státě, všude je klid a mír, všechny zákony jsou v platnosti, kdo se to opovažuje přepadnout vás ve vašem vlastním bytě? Ale o tom vám chci psát příště.

V zítř, na počátku roku, jednoho dne časné z rána zazvonili u mých dveří dva muži z Bezpečnosti, major N. a poručík L. Když jsem otevřel, vstoupili dovnitř, porozhlédli se po bytě a pak se posadili za stůl.

"Jo, jo, tak jste se nám přestěhoval. A do Kerudovky, to je vše," pokrýval hlavou major N. Pak upoutala jeho pozornost kama v rohu ukovny. "Takovýchle Petry sháním na chalupu, sly-

Šel jsem, že jsou dobří. Jak jste a nic nepovídejte?"

Odpověděl jsem, že mu je mohu doporučit, a major K. pokračoval:

"Tak teďka vážně. Ta vaše poslední knížka se nám velice nelíbila. Jak byste chtěl například před soudem dokázat, že ten náčelník lágru zastřelil vězně na útěku? Viděl jste to na vlastní oči? Nebo myslíte, že byste mohl dost svědků?"

Major K. je nyní vyšetřovatelem už několik let. Požádal jsem ho, aby mi představil svého průvodce, kterého jsem dosud neznal.

"To je jeden mladý soudruh," řekl major K. nourčitě.

Domnívám se, že nějaké jméno musí mít, i když je mladý. A také hodnost. Dozvěděl jsem se, že ten nemluvný světlolvasý mladík, výška basketbalového rozehrávače, je poručík L.

"Podívejte se, radíme vám dobře," dodal důrazně major K., "ved'jedte vocad, do Hámectá, do Kanady, emigrujte si na ten váš západ kam chcete. Nekud je čas."

"Vyřídíme vám to za čtrnáct dní," premluvil poručík L. "My totiž vůbec nemáme zájem někoho zavírat nebo soudit."

"My jsme totiž spíš něco jako lékaři," upřesnil major K. "Lékaři společnosti. To jsou takoví jako vy si o nás myslíte báhvice."

Vážený pane a příteli, v poslední době mi dělá starosti také zdraví. Přesněji řečeno mé tělo. Protáhlo mě v mládí hávření na motocyklu a sportovními úrazy, osvědčilo se později v letech vězení a lágrů, snázele hlad, zimu a robotu, jen zřídka kdy zabíjelo, když bylo všechno ve psí, ale i tehdy jsem se mohl spolehout, že jde pouze o přechodný výpadek, a taky ano, škytající motor po samoprávě zase naskočil a šlo-

pal dál, také během těch posledních dvaceti let, co mám na-
vic od vašeho věku, fungovalo bez závad. A najednou překvapo-
ná, zrada. Už během minulého roku tu a tam vyvstávaly přízna-
ky, že něco není v pořádku, pracoval jsem na kontaminaci za-
letišť v Ruzyni, práce to byla celkem nenáročná, jen marín-
gotku jsme měli ustavenou pět set metrů od hlavní runways a
sto metrů od výhledovky na Chomutov, ve dne v noci few startu-
jících a přistávajících letadel, promíslený křizotom nákladáká
z silnice, ale to také byla největší svízeť. Pane k., o té
kněžovsi chci také psát příště, pracoval jsem s maríngot-
kou včelijakou díru, ale takovou kloaku, tak sčklivou, zaned-
banou a ubohou jsem dosud neviděl. Z té obce čišelo znefal-
ství. Voda potoka a rybníka páchla naftou, vzduch sírou, pro-
středí bičované decibely rachotu, jediné útočiště knajpa, kde
vysedávali chlapi v zamírovaných montérkách tak jak slezli
z traktorů až do zavírací hodiny, zlití pivem a rumem padali
bez převlékání do pelechů, aby ráno zase nasedli na své maši-
ny, většina z nich bez zubů, které jim vyvalila snad ta otrá-
vená voda, a to vše kilometr od místa slavnostních vítání de-
legací, vlájících langlí a nablejskaných čestných jednotek,
přehližených za zvuků kotálků, kolikrát mě napadlo, kdyby tak
kevoej vládních vozů vyrazil oxylem na druhou stranu a ztros-
kotal na návsi před hospedem. Je to kraj pustoty, kde během
dvou let chemizace vyhubila zajíce a čnos čerstvě napadlý sník
v neporušené vrstvě rychle ledne jedovatým spadem.

Ale to si příště, teď jde zatím o to tělo, které mi kon-
cem minulého roku začalo třeptit včelijaké noplechy. Nechtělo
se hýbat, když bylo zapotřebí, odmítalo spát, když mělo, a
místo přijímání potravy a radosti z jídla radši blile. Dob-
rá, říkal jsem si, eso se to zase sprví jako tolikrát před-

lím, jen že nerozmazlovat, nedat no takovéhle směšné obstrukce, musel zase začít sloužit jako dřív, neboť k tomu je uzpůsobeno jakožto nástroj. Jemně nepříznivý stav se nelepšil, naopak, to stávající tíle dokonce neminilo ani pořádně chodit, začínalo si kulhat, a tak mě donutilo obrátit se o pomoc k lékařům, tedy k doktorům. Výsledek byl, že jsem nemocen, vážený pane a příteli, a to je přesně na pováženou, když teď současně je ta válka a ty procesy, celý náš svět propadá chorobám, a jako kdyby zpoza kulise užil vystřekoval tykadla mor.

Prácelo čtvrtý den, bez ustání protkávaly vodní kapky proster mezi nebem a zemí, a obdivuhodnou bravurou předváděly pozorovateli tu hustě splývavý koberec, a po chvíli jezně nadýchnutý tyi, tak jako kramář na světle přede dvěma kvelbu láká sortimentem látek, přebazovaných přes loket. Obrysy fasád protějších domů jsou rozkolísané, vše vlaje, terasy kaje-tánské zahrady vzlínají, zdi zámku nahore se vinovitě pohupují a na žerdí visí splihle vlajka, a heslo "Pravda vítězí" není k přečtení ani dalekohledem. Okna zámku jsou zavřena a matně se lesknou.

Veliký Alchymista kráčí ulicemi a dutou skloněnou holí máří tep města. Voda ve Vitavě nabývá barvy kapucínské kávy, hladina stoupá v ústí dosáhnout hrotu vousu vodovárce Braděče, a úžasnou silou pod vyžehlenou hladinou utajeně šeptá nezřetelná zaklínadla do tlumeného andante Mahlerovy symfonie. Jdu slyšet hold svatě Lutgardě, starý most je liduprázdný, jen na druhé straně mizí pláň Velikého Alchymisty, vplývající do mlžného oparu. Na svatgardě ledolamí před mostními pilíři se kupí zajaté kromedy větvi, sono obrůstá stará prkna a trámy keřivými liceusy, a jednobe tři vjhráždě do vzduchu

obrovská parodi stonající prehistorického jelena. Na břevnech dáleho zakotvila zbradní lavička resničková barvy. Sedí na ní myši v povuřinové fize a průsvitnou dianí si čebe liliové vlny.

Vrací se zpět, blyskotající tramvaj v zatáčce předvádí vojířovité krajčeví spodničky jako flirtující tanečnice. Na schodech úřadu správy čtvrti reptá dlouhá řada prozedníků, dřevyní střechami jim zatéká do bytí tak, že přespávají v galeriích. Úředníci z porozuměním pokrývají hlavami, a fatalis-tickým omdlením ve tváři. Pravil kazatel v knize Ecclesiastes, v kapitole 9, verš 12.: Nebo tak nezná člověk času svého jako ryby, kteréž loveny bývají sítí škodlivou, a jako ptáci pole-peni bývají osídleni; tak zlepani bývají synové lidští v čas zlý, když na ně připadá náhle.

Do hostince "U dvou slunců", v domě, kde bydlíval Jan No-rod, zavedli průvodci výpravu Rusů na večer a rozdělili je po dvou, po třech a poleobsazeným stolkům. Sami, asi padesáti-letá žena a o deset let mladší muž, oba v tmavém společenském ustrojení, kasešli poblíže výtepného pultu, odkud měli pře-hled po svých ovečkách. Pan Vladimír si ukazuje velmi místo vedle sebe a nabízí šnupetok. Na druhém okraji pedionického sto-lu si šukávají dva docenti, podle čárek na účtence mají tak osm-náct piv. Bývají v hospodě vždycky sami pro sebe, nahovří ani se štangasty, zdrženlivost je však obeustranná, protože jeden z nich prý předčkári marxieninismus a druhý ekonomii, jen se neví který co. Jsou si podobní i vzezřením, mohli by být po-važováni za bratry, možná dokonce jsou, rozhodně bratři v no-kristu. Frabíráme a panem Vladimírem otázky kvality piva, po-časí o jiných malýchavosti, na lavici mezi námi a dvojicí de-

centů pejdají dva Rusové porci šunky, sledování pozornými zraky průvodců, na pól ucha slyším, jak jeden z decentů oslo-
vil staršího z nich, svého souseda, jejich jazykem. Výčepní
natočil bsterii piv, nese je jako dva rozkvetlé pugety loká-
les, dvě piva stavi před nás, další pár decentům, Rusové vstá-
vají a kolektivně opouštějí místnost, průvodci zaplatili utra-
tu za celou výpravu. Posunujeme se na uvolněná místa, zabírá-
me lavici pro další příchozí.

"To jsem já to dal, slyšels?" holedbá se marxleninista.

"Je to k ničemu, voni za to nemůžou," namítá skocem.

"Kdo může za to, čím se narodil, ale každý může za
to, co ví," prohlásil první, vskutku dialektik.

Ke výčepu se náhle vrátila průvodkyně Rusá, zvedla slu-
chátko telefonu na stěně u pultu a vložila do otveru minci.
Výčepní, soustředěný na pípy, zvedl hlavu a začal významně
kývat směrem k panu Vladimírovi.

"Něco vám chce," upozornil jsem ho.

Pan Vladimír se podívil, ale pak vstal a zamířil k pul-
tu. Výčepní počkal, dokud černá oděná žena důstojně neodkráče-
la, a potom se naklonil k uchu pana Vladimíra. Ten se vzápětí
kvapně vrátil ke stolu.

"Tak pánové," oznámil decentům, "ta baba telefonovala na
bezpečnost, prej ste tam její svěřence říkali něco o satie-
tech a okupantech."

Decenti se beze slova zvedli, jako na povel přehodili fe-
minky inteligentských tašek přes ramena a pospíchali k výcho-
du od nečekaných piv a konzumního lístku, huště porostlého
čárkami.

"My se vrátíme zaplatit pozděje," bořtnul ještě ten dru-
hý, pravišpodobně skocem.

Vážený pane L., váš otec Franz se prý necítil vkrofeněn do tohoto města bytostně a látkně, na život a na smrt. Pro svůj původ se též necítil spjat ani s jedním z těch tří prostředí, které eplořaly onen zvláštní provaz duchovního prostředí, atmosféry, milieu, smýška tohoto provazu ho však lapila, zachytila se kolem jeho srdce, a z té se nevysmekl. Tento fenomén je však odlišný od podstaty demova, jak ji tuším, ale o tom však bych chtěl psát příště.

Přiznám se vám, že se trápím pochybnostmi, kde domov můj, zda je zde vůbec, a v jakém smyslu. A tak, když dnes přicházívám domů, čími mám na mysli toto místo, kde bydlím, a posadím se za stůl, kolem něhož už čekají všichni předchozí obyvatelé tohoto domu "U zlatého orla" zvaného, od zakladatele Jiry Kováře až po babičku Šiškovéu, od ní jsem byl převzat, přivádí mě do rozpaků otázka:

"A co jsi dnes udělal pro svůj domov?"

Tuto otázku může položit kdokoli z početného kruhu těch starých známých, a já mlčím, nemohu uvést nic kloudného na svou obhajobu, nevymlouvám se a nelžu, vysmál by se mi vládyka Jiří Bobrovec, který po velkém požáru Menšího Města v roce 1541 zbudoval dům znova, rovněž by mlčeli bratři Avostalisové a Martin de Gambarinis, vlastní mistři zedníci a kameníci, kteří ho pozvedli do dnešní podoby v hlavních rysech, jakápak nemoc, válka a mor, chmuřil by se pan Matyáš Tuck z Tuckýřova, kammermeister pana Viléma z Rožmberka. Ukazovali by mi kouty a jasnou novou, kde kdy byl zabit a zmasilněn, dýkou by odškrábli omítku a možná ještě našli zbloudilou kulku švédskou z dob nájezdů cizáckých šaldánů, ze vpádů a válek, jejichž četnost vytváří krvavě bolestný rázinec. Avšak též láska, štěstí a radost bytovaly v těchto zdech, děti se rodily a manželství

vzkvétala a , zvláštní to věc, jakmile pominul čas mordování válečného, bída a utrpení, když přežili a zberchali se z nejhoršího, hned zase lidé započali s opravováním, zvelebováním a krášením zahrad.

A tak opuštím okruh svých domovních duchů a odcházm do pokoje s křížovou klenbou. Z okna na ulici vidím, jak ze vrat protějším domu, pojmenovaného "Osel u kolébky", vychází známá stařena. Má špinavé šedivé rozčuchané vlasy, dlouhý plášť až po paty a na nohou rozšmajdané gumové přezávky, v zimě v létě vypadá stejně, netočná vůči mrazu i vedru. Šourá se nahoru směrem k hospodě "U Bonaparta", v pravé ruce igelitovou tašku, dlaní levé ruky se opírá o zeď, strastiplná cesta, zdá se jako kdyby zápasila o každý krok k překonání vzdálenosti mezi dvěma domy. Pozoroval jsem ji však mnohokrát stoupat ulicí z Malostranského náměstí , jednou jsem ji zahlédl na Újezdě, v nepředstavitelné dálece tři zastávky tranvaje, možná na celodenní výpravě, nedokážu pochopit, kde běže silu k pohybu. A tak se mi zvláštním způsobem prolínají ty dvě ženské bytosti, dívka na lavičce nad ledolamem a stařena odnaproti, v jedné, odlišenou v proměnných fázích existence jediné periodou padesátileté vody.

Než odjížděla Marianna de Mnichova, pracovníci stávkovací firmy nastoupili s bednami a za přítomnosti celníka začali balit její majetek, oděrně s rutinou, nabytou na stávkách a tisících případů exigrací, netrvalo dvě hodiny a uprostřed pokoje stály zablombované dvě nevelké bedny v třítří dřevité vlny, povalující se kolem, Marianna hledí na ten vjeledek a pak říká:

"To je všechno, co mám za třicet let života tady."

Když přestalo pršet a s panem profesorem I. jsme šli

procházkou přes starý most, chtěl jsem mu ukázat svou vilu. Ale našla tam už ani ta lavička a na zpáteční cestě jsme předešli státnímu od "Osla a kolébky" s baterkovitými brýlemi na očích, jak soustředěně ohmatává zdi domá, netečná k něčemu vyjma své cesty a času. V pravé ruce nosila neprůhlednou igelitovou tašku, kam na dno ukryla kouzelnou fixu. Jak dalekou pouť musila dnes vykonat, když jsem ji v poledne zahlédl sněžovat Nerudovou ulicí dolů a teď večer se vrací? Jaké sílokřivky určují její sněhování? Křídí dešť, k domovu, a má vůbec domov?

"A co ty jsi dnes udělal pro svůj domov?"

Dámy a pánové, co zde sedíte v kruhu za stolem s přátelskými zraky, když se vrátím, co vám mám odpovědět? Že došlo pro-močil zed a že se pokouším vysušit tu mošň skvrny teplotem? Že jsem pod tou skvělou gabriniovskou klenbou za dnešek sešel stěží pár vět? Neboť vím, že toto je dům zbudovaný mistry kamenickými, zednickými a tesáckými, tvůrci umění a dovednými, pouze jeden z bývalých majitelů, pokud vím, byl písař, a ten ještě navíc písař stavební, pan Lukáš Strojčí, kdysi. A já si nejsem jist, zda jste mě přijali jako plno-právného nástupce, zda vůbec a na jak dlouho v této době své nástupnictví mohu udržet, a ostychem a po špičkách procházím místnostmi, jež jste obývali, a dlouho váhám, zda a kam zalouci skobu do zdi, abych na ni pověsil obraz, Peněvačů tápu v tom hlavním, co je to vlastně můj domov.

Začátkem května tohoto roku, bylo to ve středu v šest hodin ráno, mě probudilo bučení na okne ložnice. Za dveřmi stál major N. s jedním mužem v zelené uniformě, který měl na hlavě bílou čepici.

"Tak se na vás jdeme podívat," hlasil Sovialní a hrnul se dovnitř.

"Nějak brzy, ne?"

"Soudruzi tady budou hned s povolením."

Než jsem se oblékl, dostavili se další dva, nadporučík B. a poručík C. První z nich mi strčil do ruky povolení k domovní procházce a poučil mě, že mám právo na přítomnost nezúčastněné osoby. Latince se vrátil dolů k autu pro psací stroj, major K. přivedl paní V., karpulentní dobromyslnou sousedku ze zadního traktu. Paní V. se posadila na krajíček židle a s vyplašeným očima pozorovala, co se bude dít. Bylo mi jí líto, nedávno se vrátila z nemocnice po infarktu, a mě teď záleželo daleko víc na ní než na těch čtyřech mužích. Pokoušel jsem se ji uklidňovat, oni se pustili do díla. Jediným okem jsem dával pozor na paní sousedku, druhým na mě.

Začali v křižovém pokoji. Major K. si vzal na starost prací stůl, poručík C. starožitnou skříň, uniformovaný strážník začal prohlízet knihovnu od okna a nadporučík B. ode dveří. Jak jsem s překvapením sledal, vedoucím té akce byl právě nadporučík, projevoval se také nejnasativěji. Protrepával každou brožuru, prolistoval každou knihu, vylezl na židli, aby nic nezanedbal v hofejších příhrádkách. Oceníl jsem, že si předtím zui boty.

Uvařil jsem kávu paní V. a pro sebe, a radostí jsem sledoval, že se přestává třást a že se jí začíná vracet barva do duhatých tváří. Úsměvně tomu však naopak vzrůstal můj neklid. Ze začátku jsem si byl skoro jistý, že tady v bytě nic závažného nemá, postupem doby ale narůstaly pochybnosti. Úkolem jsem kontroloval toho uniformovaného a krajního oddělení knihovny, kde se, jak jsem si vybavoval, přece jen dalo něco vy-

člověk. Ale on tam líše pobížděl, možná, že měl po noční službě, vytáhl eseje profesora Patocky, z edice Petlice, prohlášení a zprávy zpátky, následovaly samizdatové studie profesora Černého s týmž výsledkem, stejně to dopadlo s Orwellem. Jenže směrem k němu postupoval snaživý nadporučík H., sice v ponožkách, zato ostražitější. Sešli se v tom neuragickém bodu i s majorem K., který svou káfiť z pracovního stolu poskládal na hromádku. Ve spodní části oddělení jsem měl své věci, knihy, vydané ilegálně ještě tady nebo v zahraničí, ale také výtisky ze Škvoreckého nakladatelství v Terentu, práce, vydané v různých emisích samizdatových edicí, strojopisy, studie, poznámky. V jedné chvíli jsem zpoznamenal, že všichni čtyři kladí, tři tři u knihovny a poručík C. u desítek dveří skříně, a ta policejní zbežnost mi navrátila dobrou náladu.

Horší to bylo s mým stavem fyzickým. Ličené internace se odehrávalo v období nejúpěrnější obstrukce toho mého těla, žaludek mi už pár dní nedělal dobrotu, na dnešek v noci jsem toho mnoho nenaspal, protože mě zlobila neha tak, že jsem nevěděl, jak ji uskladnit. Uvažoval jsem také, pane Josefo K., kdyby podobně jako vás jednoho rána přišli zatknout dva muži Gary Coopera. Asi by vstal přeci jenom z postele, po malé chvíli by rychle odešli a žádný proces by se nekonal. Ale to je jakási a jiné pevičky.

Když nakonec šel na stůl do alkovny zabavené věcí ze všech místností, nadporučík H. je začal sepsávat a třídit do obálek. Viděl jsem, že úlovek je celkem chabý, necelých dvacet položek, z čehož navíc většina byla mých vlastních textů. Soubor konfiskátů se mi jevil obhajitelný ve celku i v jednotlivostech. To bylo sice potěšitelné, ale nezlepšovalo mou indispozici. Paní V. si všimla, že poposedávám a kroužím se na líc-

11.

"Já vám něco přinesu k jídlu, máš se vícerejčka na-
divaný bůček," nabídla se. "Káži, pánové?"

Major K. souhlasil a přes své protesty přinesla paní sou-
sedka za pár minut talíř s jídlem. Potom byl soupis zabezve-
ných věcí dokončen, protokol o vykonání domovní prohlídky
všechni zúčastněnými podepsán a dobrosrdečná paní V. propuštěna.
Nadporučík H. se dotázal, jestli může zatelefonovat pro auto,
a za uskutečněný hovor položil vedle aparátu minci.

"Najezte se, než ten vůz přijede," doporučil mi major K.

"Počkám, až budete pryč," řekl jsem.

Auto nejelo, a tak šel za civilní telefonovat major K.,
také on uhradil hovorné ze své kapsy. Zase jsme čekali, major
a nadporučík střídavě běhali k oknu a vyhlíželi ven. Zbývají-
cí dva, poručík C. a uniformovaný strážník, seděli mlčky,
od rána jsem je zalesklí promluvit sotva pár slov. Vypadalo
to, jako kdyby byli k akci přifašeni náhodou do pětu.

"Něco byste mištil měl, od rána jsme bez jídla, já už mám
taký hlad," opakoval major K. po dalším telefonátu za patriš-
ný obolus.

Přepadl mě záchvat nevolnosti. Iaktak jsem dorazil na zá-
chod a tam se mi obrátil žaludek naruby jako rukavice. Iím se
mi ulevilo, vrátil jsem se zpět v lepší formě.

"Jist jsem nepotřebeval, právě naopak," řekl jsem. "A až
odtud odejdete, dekniház si na půllitr piva. Je středa, "U ko-
coura" otvírají před polednem."

"Okamžik," vzínil se nadporučík H., "já bych s vámi po-
třebeval sopsat pár maličkostí. Je to jen formalita, ale bu-
de třeba, abyste jel s námi."

"To pájde těžko," vytáhl jsem z náprani tašky potvrzen-

ku o neochopnosti. "Jsem ve stavu nemocných, vidíte, že set-
va chodím."

Vážený pane a přáteli, už od mládí jistín, že v méh živo-
tě má hra, jakožto fenomén, určitý a nezanedbatelný smysl. Hra,
různého druhu a v rozmanitých podobách, mě přitahuje, nepoda-
řilo se mi nikdy vyhnout její význam z úvah nad ději, jak šly,
nebo její vliv na běh událostí, jak se odehrávaly. Je to po-
dobné jako skutečnost, že nejen alkoholik volí alkohol, ale
též alkohol si vybírá alkoholika.

A dospělo to tak daleko, že dějiny, politika, ba celý svět
se mi nejeví jakožto čisté prvky samy o sobě, nekontaminované
více či méně příměskem hry. Zdá se mi vaudyppřiteaná a nevytý-
titelná, i na nejpečlivěji zrežirované jeviště, obkroužené ho-
rizontem z těžkého černého kasetu, se nepostřehnutou a pře-
hládnutou skobou vloudí paprsek reflektoru za zákulisí, odji-
má, na zásech hvězdy.

"Odjeďte odtud, dokud je čas!" zní doporučení, chápu je-
ho naléhavost, poněvadž hra se může ze dne na den zvrtnout
jířak, zase mohou rachotit zapadající klatry a kat mýdlem zvláb-
ňovat provaz.

Pane E., měl jste významné postavení v bance, vlivné přá-
tele, prostředky, a přesto jste odtud neodjel, ani jste se ne-
pekusil. Také Velikého Alchymistu vidím jako hrůze, mocného
mága, který kráčí městem, konzelnou tinkturou tinguje rtuť ve
zlato, ale též zlato v rez.

Posl jsem Ludvíkovi V. do nemocnice Pod Petřínem vyžáda-
né knihy. Očekával mě u vrátnice, Posadili jsme se do dlouhé
studené chodby, jejíž chlad umocňovala bílá světla zářivek.

Luďvík byl pohublý, ostříhaný nakrátko, a v tom odizolujícím světu víc než kdy předtím připomínal podobu Vlasty Buriana. Ukázal mi vyoperovaný žlučový kámen velikosti holubiho vejce, smirkově drsný na omak, zelenavé barvy jako vitavín.

"Postrádal jsem tě v Ruzyni," řekl jsem. "To tvoje pracoviště štěstí tě neopustí snad do smrti."

"Budu mít dítě s Lenkou P.," řekl.

"To už ví někdo. Dokonce i Madla, i když jako psalocni a z anonymního dopisu."

"Co říkáš?"

"Te nebudu opakovat. Děkejte jo, co teč chceš dělat?"

"Vezmu věci do svých rukou," řekl.

Dál jsem se už neptal, Luďvík byl z těch, kterým jsem nikdy dobře nerezuml. V době, kdy se normální mužský vyrovnává s problematikou sexu, kochal ve svazáčcích kešilích kolem oběd a budovali Lidice, Mast, Litvínov. Když jsem si na druhé straně uvědomil, že po léta pod nejtěžším tlakem dokázal dělat Petlici, napsat knížku a navíc si lajstnat tyhle své excesy, musel jsem uznat, že je to frajerská hra.

Hever se stočil na vývoj v Polsku, říkal jsem mu, co jsem věděl, a pak mu připomenul závěrečnou kapitolu z jeho snáře, tu jízdu vlakem, který nás všechny odváží do nobička do peklička, s tím, aby zapeň tenhle tramp nezmeškal.

Vracel jsem se od nemocnice Vlašskou ulicí v plném jasů slunečného odpoledne a stopoval, jak se na vzhladu prostředí podepsali ti staří stavitelští mistři. Zvláštní poklid ulice podmalovávaly tiché tóny hudby, zdálo se, že se v zahradách za oprýskanými zdmi lidí strany své větve pro večerní koncert, ševolivé dvoj- a trojhlasý untkaly, nabrazovány dalšími, které opět po vteřině zanikly.

A pak jsem zájel průjezd paláce naproti Německému velvyslanectví a zahlédl, jak v pozadí rozlehlého nádvoří, ohraničeného kolonádou, zasedl koncertní orchestr v historických krojích, zaklety do strnulosti se zdviženými pravicemi třímajícími smyčce a s leskem plechových trub, nazazených ke stěm. A náhle jakoby na povel neviditelného dirigenta zaduní hudebníků do nátrubků a udeřili do strun podivných nástrojů a tiše proloupla jemná melodie pomalé skladby, připlížil jsem se až k vyšetření širokého průjezdu na sám okraj nádvoří, jestli jsem nepropadl snění nebo nějakou nastrojencou černou dírou času o staletí nazpět, ale ne, nebyl to klam, orchestr usazený do půlkruhu sňoval dál tu sladkou hudbu, soustředěně, brilantně, v průjezdu se kupili náhodní kolemjdoucí, překvapení a udivení. To však pouze Velký Alchymista uspořádal představení z rozmahu a pro svou potřebu, bylo možné zahlédnout stěm jeho paže vláť nad světly kamenných nádobních dílačky.

Nechci tvrdit, že mě nadporučík K. klamal, když mě převádčoval, že sepiše jen formální protokol a že uniformovaný strážmistr pojedě s sebou proto, aby mě mohl hned odvézt nazpět. Z doporučení majora K., abych zavřel okna, a ze skutečnosti vyplývalo, že nemusí jít o pouhou formalitu. Situace vypadala banálně, má postavení jako neprůstředné, a tak jsem si s sebou vzal jen dvě maličky cigaret.

Major K. se odpojil hned u velky, která konečně přece jen předjela, v Ruzyni nás výtah dopravil do třetího patra, kde jsme skončili v jedné prázdné kanceláři. Úřední místnosti tohoto druhu působí vždycky dojemem prázdnoty, ačkoliiv mívají obvyklé vybavení jako stoly, skříně a židle a máje v nich pobývat řada lidí, zůstávají pusté. Obě vyšetřovatelé složili náklad obálek a můj psací stroj do kouta a někam odešli. Ozamb-

li jsem se strážmistrem, který, ač se dlouho nerraceli, začal netrpělivě přecházet od ulice ke dvorům.

"Kde kšakru jsou? Od včerejška od sedmi jsem ve službě a teď mě zavezou sem, jak se dostanu domů přes celou Prahu?" hrtusil, jako kdyby tím zadržky byl on.

Po dvaceti minutách přišel poručík C. a posadil se za stůl po straně.

"Kdeš odjít, nevíš?" řekl strážmistřovi a pak dodal ke mně jakousi českoslovenštinou: "Jsem tady nějaké problémy, volně komplikácie."

"Jaké komplikácie," zeptal jsem se.

Pokrčil rameny, viděl jsem, že je mu skoro trapně. Po celou dobu jsem cítil, že ke mně nechová zvláštní třídní nenávisť, nevyžival se při prohrabování svých věcí, choval se pasivně. Možná proto, že mě rediště leží na maďarských hranicích.

"Vy jste zakládající signatár Charty?" otázal se po chvíli.

"Podpsal jsem Chartu s první skupinou."

"A že jste to psali s těch cikánůch? Veď oni přišli, delegácie, a is sú spokojení."

Kež jsem mohl odpovídat, vstoupil nadporučík R. s nějakými papíry v ruce. Oběkl stůl a položil je přede mně.

"Prokurátor nařídil zadržovací vazbu, zatím na čtyřicet sedm hodin," oznámil mi a pak se obrátil na kolegu C.: "Dojdeš si na oběd, nebo chceš psát?"

Poručík C. dal samozřejmě přednost obědu. Ještě jednou na mě pohlédl teskným čerňým odrazem, vstal a opustil místnost. Nadporučík R. začal hbitě zakládat kopírky mezi stránky bílého papíru. Pezaroval jsem tu jeho čínarodost a on si náhle pe-

všiml něho namívu. Zarazil se trochu a pak řekl:

"Chtěl bych vědět, co si teď myslíte?"

"Co vy myslíte, že si myslím?"

"Myslíte si, že jsem nepřítel," řekl vážně.

"Ujíte se," řekl jsem. "Mně je vás spíš líto, pane nadporučíku."

Zkouknul a na vedlejší stůl položil v papíru zabalený salám s krajícem chleba. "Přinesl jsem vám něco k jídlu."

"Nebudu jíst," odmítl jsem.

"Choďte tím fici, že zahajujete hladovku?" otázal se zmrštěně.

"Ne. Ale jíst nebudu nic," řekl jsem. Na hladovku mám čas, myslil jsem si. Co on věděl o hladovkách na lágrech, v korekcích, v blázkoch. A kvůli němu? Budeme se tady dva dny potýkat, hrát zbytečnou šachovou partii, kterou stejně nevyhraje. "Raději začneme," dodal jsem.

Vážený pane a příteli, večer předtím, než Marianna odjela, jsme se vraceli tramvají domů. Přesněji řečeno do Kersudovy ulice, kde u nás Marianna trávila poslední týdny před odjezdem. Její domov už tu nebyl, nebyl vůbec v této zemi, rozhodla se hledat jej jinde. A já k tomu mlčel, nemoha nabídnout, co nemám, a mlíbevat něco, o čem pochybuji.

Marianna seděla, stál jsem nad ní a dívali jsme se ven z okna, na míjící ulice a domy, neuvající do nenávratna. U Muzea na Václavském náměstí přistoupil revizor, a jakmile se dal vůz do pohybu, začal kontrolovat jízdenky. Překázel jsem se, načež přišla řada na Marianna.

"Jízdenku nemám," řekla. "Mě už ty vaše jízdenky nezajímají."

Revizor byl mladší vousatý muž poměrně inteligentně ~~řičho~~

vzhledu. Promluvil dokonce i služební formou:

"V tom případě bych prosil váš občanský průkaz," řekl a vytáhl z kapsy notes.

Marianna v tu dobu už nešla nic, ani průkazy, ani peníze, ani bydliště, žádné osvědčení, že vůbec ještě existuje, byl list papíru s její fotografií, jménem a několika stručnými údaji, cosi podobného rodekmenu pro psa. Latince otevřela kabelku a podávala mu glejt, řekl jsem:

"Zbytečně se namáháte, pane."

Klesl po mě očima, pak rozložil list a začal v něm číst. Četl dlouho, potom vrátil listinu Marianně a zaklapl notes.

"Ano, je to zbytečné," řekl, usmál se a dodal: "Blahopřeju a mnoho štěstí."

Vážený pane K., už jsem se, tuším, zmiňoval, že se cítím být trochu hrades a že o tom chci také trochu psát příště. Někteří přátelé se mě táží, proč jedním z policíí, jako by to nebyla policie, pro č připevním, aby mi major N. telefonoval, chodil do maringotky a do bytu bez úředního povolení, že je bezpředmětné vysílat kouřové signály někam do neznáma, kde je stejně nikdo zaznamenávat nehodlá, a já jim musím dát za pravdu, že je tomu dnes/ a dosud tak. Když vyjdu na terasu domu, kde bydlím, loží vysoko ve stráni a hrád je na dostřední šířce, nevidím v celém monumentálním bloku budov jediné otevřené okno ani v nejparnějších letech; možná však, že chodím nevhodně a co nespátím na vlastní oči, je otevřeno zraků Volkého Alchymisty. Proces pokračuje, bylo řečeno, že je také hra. Nic na tomto světě, od prachu po člověka, není označováno ze zákona proměny, nikdo neví, co se stane za hodinu, natož zítra; a i to-

to je hra.

Partie s nadporučíkem R. se vyvinula podle předpokladu v únavnou rutinní záležitost. Pozoroval jsem jeho kulatou tvář, skloněnou nad klávesnicí stroje, bezvrásčité čelo pod dopředu sčesanými, nepřilíh bujnými tmavými vlasy, sledoval, že nepřichází žádný překvapivý útek k prolevení osvědčené obrany, a tak jsme tahali figurkami. Peručík C., který se vrátil od oběda, to asi hodinu mlčky poslouchal, potom se opět vzdálil a už se nevrátil.

V jednom ze všech přece jen příběh tohoto výsledku líbil od dřívějších. Moje tělo vyvádělo jako puštěné ze řetězu. Zapomenul jsem si s sebou vzít prášky, a teď jsem poposedával na židli, nedalo se to dlouho vydržet ani v té, ani v jiné pozici, neby tak, ani tak, bylo to prostě komické. A navíc, jako kdyby chtěle zdůraznit svůj význam, vystupňovalo obstrukci. Začalo čínski píchat u srdce, neodstávalo se mi dechu, a tak jsem lapal po vzduchu jako ryba na suchu. To mě rozklebilo, v posledním čase jsem podobné výsledky přecházel, ale aby mi tělo vyprávělo poslušnost právě když má pracovat, jak třeba, to jsem nemínil trpět. Mohl jsem samozřejmě odmítnout pokračování výsledku, ale rozhodl jsem se potlačit tu hloupou stávkou a dohrát tu dvojitou hru, jak proti nadporučíkovi, tak proti sobě, až do vítěze.

Minulý rok na jaře, před Spartakiádou, vtrhli do Kerudovky diaždíci a pustili se do oprav chodníků. Vyrovnávali prepádliny, zalátávali novými karkami lysiny v meziklácích, vymlelé vočou z uspaných okapů. Také zedníci zaplácali fleky opadané omítky, až kam dosáhli, a lakřníci natřeli několik domovních vrat tmavohnědou barvou. Tento úsek Královské cesty se

po jejích úpravách vylepší alespoň Kosmohy.

Letos nastoupili kopáči a zdela, od Malostranského náměstí, začali v dlažbě chodníků v určitých vzdálenostech hloubit jámy. Jednou ráno mě probudil hluk těžkého motoru, jdu se podívat, a za oknem křížového pokoje v dřevní prvního patra visí lucerna, kandelábr onoho klasického typu, před lety je z ulic odstraňovali a nahradili modernějšími osvětlovacími tělesy, oběšenými na drátech přes ulici. Osvětu okno, rameno jeřábu za řevu motoru usazovalo litinový kandelábr na sokl, zapuštěný v díře u zdi, montéři chvíli utahovali šrouby, pomocníci díru zasypali, rameno jeřábu mi ještě jednou naskuklo do okna, a pak se celá kavalérie pohnula o pár desítek metrů výše k další jámě, uzadit další kytku lucerny.

Kopáči potom opět zdela táhli rýhy pro elektrické kabely od jedné svítilny ke druhé, chodníky před vchody domů přemostili provizorními dřevěnými přechody a po zapuštění kabelů rýhy zabázeli. Na naší straně ulice to postupovalo poměrně rychle, na protějščí se však práce nějak pozdržela. Ironií jsem, když se vyšourala má stařena, a výkopem oddělena od epory, zdá se tápavě se vydávala na své tajuplné cesty. Nakonec aice byly všechny díry zarovnaný, ale doště vyruly do měkkého návyvu koryta struh, lemovaná roztroušenými neodvozenými dlažobními kostkami, cesta ozlemrk, moje stařena se vrací k večeru, než se píd po pídí probíhá vpřed po křivolaké čáře lanád domů, musí si napřed někou odstranit z trasy překážky a zátarasu kamenných krychlí, aby se dostala domů. Ze vrat národního paláce "U léta a zimy" vychází starý muž s dětským kočárkem, bílevlasý, ale křepce vykračující, kočárek přetáhá balíky starého papíru, míří dolů ke sběrně, a když míjí stařenu, zastavuje se, zakloněn dozadu a s napřaženými rukama brzdí, ja-

Le kdyby přitahoval uzdu spřažení bujných vraniků.

"Já vás pomůžu, paní," nabízí se.

"Kde to kousek," namítá stařena stroze.

"Opravdu, vezmu vás aspoň ty tašky."

"Kopetřebuju. Dojdu sama."

Té odvahy, té tvrdostí, okouzluje mě její síla, miluju tu ženu, zaklesnutou v mé paměti a snech, budu na ni myslet, až se mi někdy bude zdát, že už nemohu dál.

Dlaždiči se nevrátili, aby uvedli ulici do původního vzhledu, snad byli odveleni na důležitější akci, cožná emigrovali za vyšším výdělkem. Přijelo nákladní auto se smrdutě kouřící divicovou směsí, tenkou vrstvou jako skuteční páskou přetáhli mechanizovaní dělníci jízvu výkopu a rachtícím válcem ji zatambovali do úrovně, zbyly zarzačené chodníky, po nichž chodce kráčí jako po klikatině hadího hřbetu. A to jen do pola délky ulice, nahoru od schodů Jánského vráku zůstalo vše při starém a zarzačené kandeláky nezají hlavy, jako kdyby nějaký vandal prutem usskal tváře kopretinám, trčí tu zbytečně do vzduchu holé stonky. Jediné že ta má láska aspoň může chodit bezpečněji.

Nejsou dlaždiči, nejsou prý lidi. Ano, nejsou lidi, ochotní v potu tváře dobývat chléb svůj vezdejší, a navíc v pokleku. Kde by se taky vzali, kde by zaklekl na dlažbu, aby vytvořil krásný vzor mozaiky chodníku? Na svůj chléb s rumem si dnes každý vydělá pohodlněji, když bude krást tím, že nedělá nic. A tak práce vkleče je dnes výsadou básníků, ale s tím bych také chtěl napsat až příště, vážený pane a příteli.

Jdeme s panem profesorem I. na procházku. Je jižanský letní podvečer, v takové dny se pan profesor zastaví, dvakrát zazvoní a jde na schůzku s panem E. z druhého břehu Vltavy.

Londáns se dělá ulicí, proti nám kráčí rozválně básník E., vyměňujeme si pozdravy, ale nezastavujeme se, míříme opačnými směry. Až na most toho příliš nenasluháme, teprve když se přesvědčíme, že svatá Lutgarda dosud stojí na svém místě, zproštění veškeré nepevinnosti, můžeme začít volně hovořit.

Ona tajná obava, že by jedného dne sousední svatá Lutgardy zaizolo, se může zdát přehnaná. Avšak se je dnes jisté? Také mlýnské kolo na Čertovce už není. Před rokem přijeli s pracíci a autogenou odpálili onu momentu plynucího času, majestátně rotující kolo, a odvezli jeho trosky pryč do opravy, takže se zdíve přilichlá hudevny je samá trhlina a střecha dřevá. Kolo se otáčelo zbůhdarma a nepracovalo k ničemu než k obdivu a pro potěchu pozorovatele, také snad k zamýšlení, víc než rok už je pryč. A když z mostu pohlédneme k Národnímú divadlu, a vidíme nad městem čnějící lemené konstrukce jeřábů, jejichž supí zobany míří dolů, trneme nad výsledky klování a zda jejich pařáty zas nevyrvou městu kus jater, plic nebo srdce. Neboť zkušenost je ta, že průběžně a opravou dvou více tři jiné se pokazí.

Avšak Lutgarda přežila dnešek bez úhony. Brunsvík upírá ochodlaný pohled drsným povrchem kvádrů do nitra starého mostu, s holací bíle pruhovanou podpisy racků, a stav vody je nerádní. Po mostě se valí oběma směry davny, fotoparáty cvakají, cizinci zvlují na kýčafaké výtvary, rozložené ke koupí na podstavcích sousoší. Přependlovali jsme několikrát po městě, pan E. se nedostavil, patrně studuje někde kabalu ženského krásy.

"Kedávna jsem šel přes Nový svět, má tam atelier zajímavý malíř, je to takový tlustoch s brýlemi a dlouhými vlasy, nosí jsem tričko bez ohledu na roční období, neznáte ho?"

Táke se pan profesor.

"Koznáš. Co maluje?"

"Takové zvláštní věci," vrtí hlavou pan profesor. "Fezval mě dál, na chvíli, a slych kdykoliv přišel. Víno má sv-
žen znamenité, červený burgund nepříjemně. Nezájeme se
tam podívat?"

Stoupáme Nerudovkou, po Nadničních schodech a pak z ka-
novnické do Nového světa. Po pravé straně zeď, po levé domky,
dílečky z koflíčích hlav, z přízemních oken jednoho patrové-
ho domu zní reprodukováný jazz, atelier zabírá celé přízemí
a zamřížovanými okny jsou vidět obrazy, rozvěšené po stěnách.
Na podkladu barev anilínové výraznosti strnaly postavy bílých
bezhlavých žen v tanečních pózách a jejich těla sárají přile-
ry a račím klepety.

Druhý nástěn je Kristova umučená tvář, česud a otevře-
ným scím, na potměšilém pozadí vyniká zezimaf obličej, str-
hané rysy propadlé nadcházejícímu zmaru. Gpě tmaata vyjadřují
triumf násilí, natolik strašného a zurového, že není obrany,
zbývá tolik podání se, tmi plátny proniká zezadu eeba vál-
ky, která již panuje a vládne, třesk detonací, rachot hrouti-
cích se kamná chrád, praskot droených kostí, zkáza. Jense
naše uši česud neslyší tu vřavu, naše smysly ji nevnímají. A
malířův autoportrét jen usocňuje ten základní vjem. Pásivá ma-
ka se srazagiovým okem, krvavý škleb bez emoce, soucitu, po-
hnutí, takhle to přece je, k čertu s krásou, s vírou, k čer-
tu s naději.

"Já se malováním jen živím, jinak se cítím filozofem,"
vysvětluje malíř. "Uf jste si všimli, že nikde nezní Esch lip
nož v prostoru staré Prahy?"

Víno má znamenité. A přesto se vracím domů, jako kdybych

pil pelyněk. I ten fascinující pohled z hadničních schodů do-
lů, do postevřené náruče keradovyalice, dnes zhefti. Jdu tu-
pě, letmo zaznamenávám vounatého mladíka, opřeného o zavřená
vrata domu mé lásky.

Vstoupím do dveří, rozvitiin minutku, po diažbě chodby
se táhneu mokré stopy ke schodišti, současně někde nahoře vy-
jekne překvapeně ženský výkřik. Když stoupám vzhůru, z ohybu
schodiště proti mně vyrazí neznámá žena, z mokřých splývavých
vlasů jí v letu odkřikují kapky vody. Modré lehké šaty má pro-
močaná, přilnaly k obrysům štíhlého těla, jako kdyby právě vy-
stoupila z Vltavy, útlkem zdvojuje původní rusalki stopu. Před
de dveřmi leží náruč mokřých růží, zatížených dlažební kost-
kou, klíka dveří je spoutána na uzel zavázaným jemným kapes-
níčkem. Spěchám dolů, ale zaslechnu už jen kovový zvuk klíče
od domu "Osel u kolébky", ulice je liduprázdná, tichá, mlčen-
livý svědek. Přidám domu květiny, zaplnily všechny vazy a ješ-
tě polovina kytice v keramickém džbánu od Marianny žne v ro-
hu pokoje jako barevný ohňostroj.

Před dvěma lety jsem potkal Mariannu u vchodu do Lajetán-
ského kostela, vlekla domů objemný balík, unavená, upocená,
po práci se jí někde podařilo sehnat trojdílnou zrcadlovou
skříňku bílé barvy do koupelny. Postavila balík na vstupní
schod do kostela, aby si oddechla, a střevicec mimoděk odku-
nula stranou dlažební kostku, aby jí potom nepřekážela v oes-
tě. A v té vteřině padlo rozhodnutí. Probohe, láske, zaklínám
šš, odjed' odtud, dokud je čas! Odjed' pryč, zachraň se, neboť
tady nezbyvá než valit břemena do vrchu, znovu a znovu, ubý-
vá síl a naděje, zachraň se aspoň ty. Skříňka do koupelny s
vyklápečními díly, aby bylo líp vidět kraky našich sprýzkaných
tváří, hrázděných jako válečná pole válčování tichých armád

sem a tam. Udělala jednu doprovodnou, celá parta jí provázela, popíjeli jsme rum z placátek kupovaných v nádražním kiosku, samý vtíp a smích. Vůně jejích vlasů dávno vyvanula z damázkových polštářů, pod jinými hvězdami pláno její nahota, je živa. Je šťastnější? Kevin.

Kevin, kdo mě obdaroval řízením, kamenem a šátečkem, mohla to být ta vodní víla, byla to nepoznaná kráska ze sousedství, byl to pozdrav od Marianny? A tak vyhlížím z okna, kdy se z temna průjezdu protáhne domu vyběhne má stařena na svou okružní pouť. Poněkdy Veliký alchymista zná tajemství proměn podle zákonů, které jednoduše se spejují, podruhé rozkládají. A láska? Co je to láska?

Po přerušeném výslechu nás nadporučík H. předal doprovodnému strážnístroví, který mě výtahem svezl do suterénu. Za kotrom seděl u malého stolu službu konající dozorce oddělení. Latince nahlížel do seznamu, našel jsem starý známý pach dlouhé temné chodby s množstvím dveří po obou stranách. Jak jsem zpozoroval, jense u dvou čísel v seznamu chybělo jméno, dozorce vyplnil jedno z těch prázdných míst mým jménem a pak mě odvedl k celé číslu 10 po pravé straně. Otevřel dveře, na jeho pokyn jsem vstoupil a sviákl se do naha. Rychle zběžně prohlédl odložené šaty, odebral mi tkaníčky/bet a opasek, které položil na políčku na chodbě před celou. Když zvončí zavřel, ohlékl jsem se a začal s obhlídkou.

Vlevo za dveřmi vyplňoval kout celý turecký záhed. Zbývající část, až pod okno, zabíraly kavalce ze železných konstrukcí, postavené jeden na druhý, podlouhlé okno bylo podélně rozděleno v páli a dále se vysovat. Kavalce pokrývaly matrace, nízké a tvrdé, z jednoho kusu, s potahem z umělé lno-

vězení," zakončil by patrně.

Průvodčí dozorce mě vyzvedl příštího rána k pokračování výlechu, kulhal jsem před ním v prvotřídní formě.

Dosyta jsem se vyspal, ke snídani přinesli polovinu exsusu čajkovy, dokonce naředivělé od mléka. Stranfalec chleba k tomu, odpovídal třídennímu přidělu na lágru v době hladu. Měl jsem celý balíček cigaret a půl krabičky zápalek. Měl jsem spasek, který jsem v příhodném okamžiku při vydávání snídaně sebral a paličky před sebou a nepadaly mi kalhoty. Včera večer jsem měl dost času promyslet několik variant dalšího postupu a byl jsem připraven.

Ukázalo se totiž, že jedu v daleko komplikovanější záležitosti, než jsem se zpočátku domníval. Okénka cel na mě straně šatila totiž do nějakého echozu a tímto telefonním tunelem jsem vyslechl řadu vzkazů. Několik hlasů jsem identifikoval přímo, , další se projevily při oslovování. V sousední cele napravo byla Olga Havlová, o číste dál starší Huzl. Zleva na vojal jeho syn. Ze vzdálenějších cel jsem uhadoval Karla Kynčla, dr. Jiřího Bájka a Evu Kantárkovou. Z cel až na kanci chodby jsem hlasy nerozeznával, ale volajících bylo hodně. Ve dvířích cely na protější straně se ráno ukázal Mejstřík Klánský. Jestliže se tedy počet hlasů násobil dvěma, muselo nás být zadrženo víc než dvacet. Svezl jsem se s nějakou větší akcí, ale netušil jsem, oč jde. Nedokázal jsem to vykombinovat, výběr těchto lidí nic nenapovídal. Mohl být náhodný. Nebo také ne. V každém pádě jsem se cítil připraven.

Průvodce zůřivě mačkal tlačítke výtahu, který byl v plném provozu. Nakonec jsme vyjeli nákladním, s neuzavřenou kabinou. A katva jsme přistáli ve třetím patře, vidím v dopravě

"Je nedokončená a přesto vydaná," namítl nadporučík Kesi.
"Když jste s tím souhlasil, tak proč? Pro peníze?"

Vážený pane a příteli, nikdy jsem nepsal pro peníze. V určitém příznivém mezidobí mě něco psaní živilo, ale vždycky jsem psal jenom to, co jsem viděl na své oči. Protože ten, kdo píše pro peníze, rozmnožuje toliko šum. Spisovatel musí psát jenom to, co vidí na své oči, ať už za to dostává odměnu nebo je čtvrcen. V našich krajích nestačí pouze učit psát, za tu práci musí básník ručit sám sebou.

Jestliže panuje vládař, jehož míru pravdy a spravedlnosti vezme za svou a propůjčí své péře šlechetným cílům, získává právo svátý chléb. Kdyby však reznal, že tak, jak vidí vládař, je v rozporu s jeho vlastním viděním, a přesto přijal jeho oči, těžce zaplatí. Nabož zavržen postami, v paláci z umoru a leklého kovu, oslepe a sbluchne. Sám sobě vypálí své oči, a stav se kupčíkem, už nikdy pravě neseceš ušlechtilost kanona a třpyt perel, proráhá svůj jedinečný dar a vzdá se účasti na zákracích proměn, činěných Alchymisty. A s vlastní vinou rozčtvrcenýma očima bude rozmnožovat toliko šum.

Přibližně takto jsem vyprávěl nadporučík s majorem nasleuchali, jako že rozumí.

"Takže se jedná o sbírku povídek, které jste napsal. Tento exemplář je podepsaný vaším jménem. Je to váš podpis?" navázal nadporučík Kesi a rozevřel knihu.

Přisvědčil jsem a nadporučík to naklepal do protokolu.

"Viděl jste nějaký další exemplář?" položil další otázku.

"Ne," odpověděl jsem a nadporučík to zaprotokoloval.

"Podepisoval jste nějaký další exemplář?"

Blížil se večer, dekontovali jsme dvanáctou hodinu nerozhodné hry. Ve splasklém balíčku mi zbývalo už jen pár cigaret.

ty. Při pravé stěně stál stůl se dvěma sedačkami. Samotka byla zřejmě nedávno vyčištěna, pouze zápisy vyryté hlouběji do omítky zůstaly luštělné. Oznamovaly fakta, poněkud jasně a počet čárek, oproti bývalým časům chyběla poezie. Až na jednu výjimku na stěně nad záchodem, psanou tužkou a nejspíš nedávno: Zde trpěla a dny Jitka z Kutné Hory. Zdravím všechny pražské panáky a hekláky. Patěšilo mě to, celá se zdála hned a něco utulnější. Pod oknem visela na zdi plechová skříňka, otevřel jsem rozvrzaná dvířka a strnul. Na dně i na všech přepážkách se kupily hromady chlebových úlomků, od starých a zplošnivělých až po měkké, dokonce snad dnešní. Odhadem tak dvě celé vaky, neuvěřitelný poklad.

Když fouká od severozápadu, vítr pražská prezidentskou vlajkou jako bičem. Slyším te až do kuchyně. Někdy pak vystoupíš na terasu a díváš se do oken nahore. Předstávají ti, že se jedno z nich otevře a prezident ti pokyne rukou, abych přišel na kafe, na kva řeči. Jsme přece spoluvězni z padesátých let, a i když jsme se osobně nikdy nesetkali, shodli bychom se na řadě známých muků, jeden můj kamarád mu půjčoval v Leopoldově noviny.

"Město chátřá, zatéká střechemi a není kolo," řekl bych mu.

"Spravy jdou pomalu. Dáme do pořádku tři věci a jiné dvě se vezítis pokazí," řekl by asi.

"Nejsou zajáci a tisíce lidí utíká na Západ."

"Nechtějí sdílet svůj zomb."

"Nejsou dilaďiči a v pokleku pracují už jenom básníci."

"Také důstojníci bezpečnosti."

"Je proces. Ten proces byl zaveden s námi se všemi."

"Ale je dost chleba, každý má dneska dost chleba. I ve

du jiného dozorce krátek Marie Liktance, dusal před ním s rukama za zády a s nasupeným knížkem. Zablédli jsme se současně a mrkli na sebe. To setkání mě potěšilo, v nejněkterém budouce spolu krát dvojici o mistrovství Kuzyně v nehejbalu. V oddělení vyšetřování visela skore na každých dveřích cedule s nápisem: Vjalech. Ze dvěma rachotily napino psací stroje. Ze všech okolností vyplývalo, že tak rozsáhlý svoz českých spisovatelů nebude mít pouhé literární opodstatnění.

Ve známé kanceláři už čekal nadporučík Koval. Byl sám, bez přídače, v dobré kondici, vyholený a svěží, čilý jako mick. Jenže si nepřevlékl košili, měl na sobě tu od včerejška. Ta maličkost mě utvrdila v přesvědčení, že neprohrají. Alespoň tentokrát ještě ne. Podali jsme si ruce a rozehráli přerušenou partii.

V poledne byla k obědu hovězí polévka a koprová omáčka s kouskem masa, ale se šestí plátky knedlíků, nevidaná porce pro těžce pracující. Po obědě vjalech pokračovali, k večeru se dostavil major Kovák k náhledu. Kevia jestli náhodou, ale právě tehdy, když bych byl vsadil kra, že jsem ze všeho venku. V tu chvíli vytáhl nadporučík svůj trumf. Pravda, já už spíš počítal podle hodinok na jeho zápěstí, kolik si mohu dovolit vykouřit cigaret, a slevil v pozornosti po tolika hodinách tabání figurek naprázdno, ale to neomlouvá.

"Předkládám vám odněkde vše číslo osm, strojevé psaný text o 216 stranách, vázaný v černých deskách, s nadpisem: Karel Pecka, Limita, Praha 1980," řekl. "Co o tom můžete vyprávět?"

Odověděl jsem, že tu sbírku považuji za nedokončenou, že mám v úmyslu doplnit ji ještě o dvě nebo tři povídky, aby vznikla kniha s uzavřeným obloukem, definitivní.

Už jsem dojem, že jsem předtím srozumitelně vyvětil svůj postoj. Čas utíkal, chtěl jsem zkrátit tu zbytečnou partii. A tak místo obligátního novin, nepamätuji se, už si nevzpomínám, jsem se dopustil chyby rigidně jednoznačné odpovědi. Po druhé za sebou, a za chyby se pyká.

"No," řekl jsem a nasadil tomu ještě korunu: "Když jsem neviděl, nemohl jsem ani podepsat."

Nadporučík Kesi tu odpověď zapsal, pak vstal a vyšel z kanceláře. Usazili jsme s majorem Novákem, který se do průběhu výslechu dosud nevrátil.

"Upozorňovali jsme vás nejdříve, abyste odtud šel, dokud je čas," poznamenal nyní. "Neposloucháte, a tak si přičítáte všechny následky."

Meditoval jsem s ním. Kdávna jsem četl ukázky prací tří autorů, kteří žili v emigraci. Všechny měly píše vysokého kněžstva, virtuózně napsány a brilantním jazykem. Ale také všechny byly tady o té zemi, o Česku. A já jsem tu svou knihu, kterou chci přistě psát, musím udělat tady, a potřebuju dva tři roky, abych ji napsal. Nemohu ji psát jinde, aspoň si myslím že ne, vážený pane a příteli.

Nadporučík Kesi se vrátil s hracíčkou fotokopii, posadil se za stroj, a pak mi jednu z nich počal přes stůl. Na obrázku byl nějaký balík s adresou: Ale Hardy, Toronto.

"Toto je balík objevený ve staré Baleslavě, v Zápatce-kého ulici," řekl. "Poznáváte ten balík?"

"No."

"Co je vám o té věci známo?"

"Vůbec nic," vrátil jsem mu fotokopii.

Nadporučík ji vzal a podal mi další. Na obrázku byl fotografován titulní list samizdatového vydání mé povídkové sbírky-

ky Limits.

"Balík obsahoval protistátní materiály, připravené k odeslání do zahraničí, mezi nimi také vaši kniha povídek Limits s vašim podpisem. Takže to už je druhý exemplář. Co k tomu můžete uvést?"

Prohlížel jsem tu fotku a ďábel mě ponoukal, abych brál vabank. Jenže kdybych prohlásil snímek za podvrh, a oni měli ten druhý exemplář v rukou, byl by to samomat. Přehnaná frajefina, která se nedala riskovat.

"Uvedená skutečnost tvoří novou situaci. Poznávají předchozí výpověď v tom smyslu, že jsem podepsal každý svazek této emise, celkem deset nebo jedenáct kusů," řekl jsem. "Jak se jeden z nich dostal do této balíku, pokud tam vůbec byl, zanechám na novín."

"Komu jste to podepisoval?"

"Editorem té emise byl Jan Vladislav."

Nadporučík Rezl pilně zapisoval, ale náhle zvedl oči od klávesnice a řekl podračeně:

"Vladislav? Ten přece emigroval."

"Emigroval letos v únoru," řekl jsem. "To se odehrálo ještě předtím."

Dobří mrtví, dobří emigranti. Krzelo mě, že jsem porušil odedávna dodržívanou zásadu nikoho nejmenovat bez mučení, ale takhle jsem prohrál jen svůj pocit pýchy.

Nadporučík Rezl dokontroval protokel v pátek dopoledne už ve značném ohvatu. Byl jsem propuštěn a půlhodinovým zpožděním, mohl bych si stěžovat na porušení zákona. V putyce naproti věznicí jsem si dal pivo a koupil cigarety. Autobus mě dovezl na okraj kulatého náměstí v Dejvicích. Odtud jsem vyšel pěšky přes Hrad, pořád jsem kulhal, ale tělo už jinak zase sicešlo. Bylo krásné slunné počasí, před chrámem se hemžily davy kolota-

vých cizinců. Zamířil jsem do formanky "Na Vikárce", obešel ceduli s nápisy: Obsazeno - Besetzt a rozhlédl se po místnosti. U posledního stolu vpravo seděl pan profesor K., vedle něho byla volná židle.

"To je ale překvapení," přivítal mě.

"Co jste měl dobrého k obědu, pane K.?"

"Měl jsem guláš, ale vy mi snad dáte něco vydatnějšího."

"Ani ne. Chleba je tam dost. Zatím."

Když jsem přišel domů, našel jsem v schránce oznámení, že mě, jakožto nemocného, zdravotní kontrola nenalezla doma. Vykoupal jsem se, oholil a belhal dolů na obvodní středisko. Když jsem se blížil k destinaci "U kocoura", pan Josef právě otvíral vrata. Zahlédl mě přicházející a jedno křídlo se mu zastavilo v půli cesty.

"Co to ten Elias Ameriky kecá?" uzmál se. "Pojďte rychle na jednu protokční."

"Zastavíš jen tady naproti, napřed. Moje paní doktorka má námitky proti alkoholu."

Stál jsem v čekárně sám. Když sestra otevřela dveře, byla už třetí překvapenýa Človákem v tak krátké době.

"Vždyť on je tady," oznámila dezadu do ordinace.

Odpoledne jsem strávil poletováním po Praze, bylo toho dost k vyřizování. Večer jsme poseděli s přáteli a zrekapitulovali celou situaci. Dva Francouzi, přivázející v karavanu plném tajných špiat knihy, časopisy a dopisy, byli zadrženi na hranicích, zřejmě na udání buď ze zahraničí, anebo odtud. Něco jako nepodařený James Bond. A tady asi třiset pět zatčených.

Vážený pane Josefe K., už jsem se začínal o svém pocitu válečné doby. Ta tichá válka přináší jen méně mrtvých a má-

ně raněných, méně ztrat odividných a více možností ztráty utul-
lat. Lidice lidí umírají registrované, miliony v různých zá-
koutích světa bez záznamu hřadů a hřadů. Když oko padne, tam
spatří boj, násilí, vraždění a hrůzu. Lidice vlády vládnou,
představitelé se setkávají, objímají, potřásají si rukama a
vedou užitečné rozhovory, počet obětí stoupá.

Z těch pětatisícti lidí zůstalo ve vazbě deset, čtyři
další mají obvinění na svobodě a budou rovněž postaveni před
soud. Pár týdnů předtím, než vypukl tento parforzní hon, při-
šel na pivo pan Jan K. a vytáhl fotokopii povolení k emigraci.
Při lejtro, které jsem už znal.

"Vzali mě na čtyřicet osm hodin," vysvětloval. "Stále vý-
klechy, nakonec mi ukázali tenhle papír, že ho dostanu, když
se přiznám, že jsem Danubius."

"Přiznal jste to?"

"Ano, vidíte, že mi to povolení dali."

Zamrazilo mě, Danubius byl pseudonym autora, jehož stu-
die časte stikovala Evidenci.

"Pano K., starý muklavský zákon zní: Přiznání - polehču-
jící okolnost, nepřiznání - beztrestnost. Podívejte, je osm
hodin, běžte domů, sbalte kufry a pokuste se projet ještě
dnes, vlak odjíždí před půlnocí," radil jsem mu.

"Mám povolení k pobytu do konce června," ukazoval datum
na tom svém lejtro.

"Pano K., vy mluvíte, jako kdybyste pil nějakou jinou ko-
řalku. Pokuste se odjet, dokud je čas," řekl jsem.

Neuposlechl, jen se smál. Byl zatčen v květnové akci a če-
ká ve vazbě na soud.

Vážení pane a příteli, po deštivých dnech a stoleté vodě

nastalo nádherné léto. "dánlivě se neděje nic zvláštního, na povrchu. Ulicemi města pochodují zástupy mírových turistů a fotografují kulisy míru. Praha je městem her a hráčů, cizinci to tuří a táhne je to kibicovat, Praha vnuká pocit, že kurt je lehká. Legenda o Golemovi je pravdivá a kdykoliv můžete potkat Velkého Alchymistu.

Ve dneš se dívám z okna zřídkačky a kradí. Babička Bisková, od ní jsem byt získal, vyhlížela z okna, jako kdyby ulice byla její majetvím. Podkládala si pod lokty polštářek a pozorovala děj dale jako film, který je promítán pro ni. Babička Bisková byla všem poslední majitelkou domu a žila tu padesát let. Za tu krátkou dobu, co zde bydlím, jsem dosud nenabyl sebevědomí usoudit, připadám si spíš jako voják. A tak nejraději přistupuji k oknu ^{okolo} v plnoci. Z hosped "U dvou slunců" a "U Bonaparta" až odáhli poslední opilci a ulice tiše odpočívá ve zperém osvětlení. Jen zřídka projde osamělý opozdilec nebo párek silenců.

Je vlahá noc pozdního léta, kdy je škoda spát. Ulicí vzhůru rachotí multikára sběru odpadků. Na ležní ploše sedí na kuchyňské židli nakladač, před sebou baterii prázdných odpadkových košů. Po boku má ještě jednu prázdnou židli. Odtáhnul tiše delichá noční koncert krávy operní hudby. Rozoznávám duetu Lézi a Dorise, nepoznávám však pěvce. Kouřím cigaretu, žnoucí kancez taktují do tmy: Živote můj... Janáček dozněl, ticho protáhá árie Královny noci, koloratura se perí v závratných výškách.

Shora se vrací multikára, její rachocení přehluňuje zpěv. Rozmrzelo jí sídce, už aby zmizela, ale vozítko zastavuje pod přímo ~~zám~~ oknem. Teprve teď si uvědomají, že z druhé židle vstupává nějaká žena. Nakladač seskočil a dverně jí pomáhá se-

steupit na chodník. Žena gestom dává, poukazuje je to příkaz
a multikára počíná odjíždět. Žena vzhledem k tomu oknu, v tu
civilii ji identifikují, je to ona dávkyně rázi. Pozdravíme se
pokynem ráhy a ona přebíhá ulici. Vstupuje do domu a za ně-
kolik okamžiků ji otvírá dveře.

"Tentokrát bez koupele?"

"Vykoupu se u vás, můžete to zařídít?"

Napouštím vanu, než nastoupe voda, vracím se do zlekovny.
Nalévám vodu.

"Co vás to napadlo s těmi rázami?"

"Vím, že jste sám. Já také. Řečtěl jsem, abyste mě při-
stihl, ale teď je to jedno."

Z koupelny se vrací nahý, je mokrá, ani se neosušila.
Raději na zed, horčičná se spojujeme, zápasíme na kobereci. Ivr-
dění a syrově, nalévání bez níhy, imaginace, bez silnosti, je to
spíše souboj věcný, účelový, cílový. Přibíhá krátký konec,
jako když gilotina utne odsouzeného hlavy.

"Ty rázi jsem narvala v parku, byla jsem opilá," říká
vzápětí klidně. "Ještě mám ruce samý trn, pedivajte."

Podívám se, beze slova vstávám, v koupelně mi plavni dla-
žní chřtán stoupane vodou do obličeje. Pohledem do skříňové-
ho zrcadla a nenasmlouvám si, že ukazuje špatně.

V podvečer drabáho dne vycházím von v okamžiku, kdy tem-
ný průjezd protějšku domu vrává mou lásku. Snad za vraty se
stafens zastírcala a pínou všem načichla na spornu zdi. V ná-
valu úzkosti přebíhá ulici, vletím do chladného lona chodby.

"Pani, není vám dobře?" křičím a hlas se dutě rozléhá.

Nalévám ji padlou na schodech, vedoucích dolů k jejímu
doupšti. Jak se ona projevuje, zarnamenávám podrobnosti. Z
igolitevé tašky opodal vyfexly nějaké hadry, stafens leží

ve zvratoch, vyhrnutá sukňe obnažuje holé maso barvy hrobových červů. V ruce drží uražené hrdlo láhve, okolo se válejí skleněné stěpy. Vše ránuje oblak rumového pachu.

"Můžu vám nějak pomoci, paní?" Přikáží se k nabídce.

"Kechte mě, dojdou sama," blábelí.

Klopýtám do jasné záře ulice, vbíhám do svého domu a ženu se nahoru po schodech, na terasu. Tam se zastavuji a zdvím hlavu.

"A není láska," fru do těch zavřených oken nahore.

Můj hlas zaniká bez ozvěny v korunách stromů a hradbách okolních zdí. Okna se lesknou odrazem slunečních paprsků, či je tam vůbec někdo?

"A není lásky," opakují ještě jednou, ale teď už jen ticho, sám pro sebe, se zahanbením.

Potom jdu pomalu na most. Jsem sám uprostřed postrohavého horečení. Vše je jako jindy, jako kdyby se nic nedělo, na podstavcích soch rozložili svoje kyče křesťanští, našťáší sousoší svatě Lutgardy není dnes znesvěceno. Zastavuji se před ní a žasnou nad tou temnou krásou. Svatá Lutgarde, tvůj sen byl tak silný, že si vynutil naplnění. Ty, patronko má, oroduj za my naše, ne snad aby se spínily, ale aby nám aspoň některý zůstal zachován.

Medíme pak pospeli s přáteli kolem stolu, popíjime pivo. Hovor/plyne, máme despekud své tváře, žijeme, ano, stále ještě žijeme. Po zavírací hodině se nás hlcuček člení, jdeme nahoru Nerudovou ulicí s hornáky, loučíme se pod úpatím Radničních schodů. Máme okopané špičky bot, jak odstraňujeme kostky z cesty.

Přicházím domů, zapálím svíci. Ovšem, jsou zde dnes opět, zasedají natěšaní kolem stolu, nalévám si sklenku na dobrou

nec, druhou, prázdňou, stavim pro ni, symbolicky, aby byl do-
držen řád. Jako vždy probíráme události dnešního dne.

"A co jsi udělal pro svůj demov?"

"Námy a pánev, přátelé, obávám se, že ne mnoho. Jenom
jsem tady," odpovídám.

Protože, vážený pane Josefe L., příteli, my ten proces
musíme vyhrát. Ne, že by kdokoliv z nás nemohl skončit podob-
ně jako vy ve Strahovském lozu. Ale nikdo jiný ho vyhrát ne-
může a my ho musíme vyhrát i za ty, kteří se mylí v tom, že
ho vedou, zatímco, aniž to tuší, proces je veden souběžně i
proti nim. Čeká nás mnoho práce, smáháme těžký úkol, a ně-
kdy z té tíhy padne i sklíčenost do našich duší.

Ale o tom bych chtěl napsat příště.

Praha, říjen 1981

Zdeněk Rotrekl

POPIS POHRBIVÁNÍ MÍDLA A KOSTNÍ MOUČKY

Rozhlasová báseň - hra s texty ze Starého Zákona

/ památce příbuzných Franze Kafky /

Osoby: Vypravěč /hlas v mikrofonu/

Ten, který je

Trlo Sáron

Duše Ábela

Ten, který není

/Hluk motyk a rýčů, přerývaný ostrým zvukem

. - -/ . - -/

Zdáli začne silit zpěv za šest miliónů Židů

El Mule Rechanim /Supraphon DV 6125/

Vše se překrývá a mizí v tikotu hodin/

Vypravěč:

/Hlas v mikrofonu/ - Popis pohřbívání mýdla a
kostní moučky.

/Hluk motyk a rýčů přerývaný ostrým zvukem

. - -/ . - -/ vpadá do zpěvu

El Mule Rechanim - pokračování začátku. Opět
se vše překrývá a mizí v tikotu hodin./

Vypravěč:

/Hlas v mikrofonu/ - Co bylo je -

co je bylo.

Čas stravuje se sám,

strávené dává čas.

Je co bylo.

Neříkej, Šáron, že bude.

Jeruzalém druhý

Hledáme a nenalzáme.

Vlast hledáme - poukrytou

tlením času a zahníváním vod.

Ty - mezi nářkem a zdmi,

mezi smysly a dějinami

dárce žil - mluv -

Ten, který je: /Mlčí/

/Zesiluje zpěv - nářek nad Židy/

Ó, Jeruzalaim -

/Z dálky/ Co je začátek a konec ?

Já jsem začátek a konec.

Jsem ten, který je.

Vypravěč: /v mikrofonu/ - Pročež zavolejme kazatele, aby nám
pravil, neboť odcházíme s odcházejícími
a neseni jsme červy. Prach náš plyne po vodách
a kaneme s deštěm na lidské tváře. Odcházejí
naše oči různých barev a křivka obcí. - - -
Klizi naše naso v hlíně a kosti se rozpadají
sevřeny kořeny líp a stromu kadidlového.

O, Jerušalaim - -

Čas, který je:

Jest čas rození i čas umírání,
čas sázení a čas vykopávání toho,
což vsazeno bývá,
čas zabíjení a čas hojení,
čas boření a stavení,
čas pláče a čas smíchu,
čas smutku a čas poskakování
čas rozmítání kamení
a čas shromažďování kamení,
čas objímání
a čas vzdálení se od objímání,
čas hledání a čas ztrácení,
čas chování a čas zavržení,
čas roztrhování a čas sešívání,
čas mlčení a čas mluvení.
Čas milování a čas nenávidění,
čas boje a čas pokoje.

/Hluk motyk a rýčů - zvuk . - -/ . - -/

Vyprávěč: Jaký užitek má ten, kdo práci vede z toho,
o čemž pracuje?
Viděl jsem zaměstnání, kteréž dal Bůh synům
lidským, aby se jimi trápili.

Sám všechno činí ublehtile časem svým, nýbrž
i věčnost dal v srdce jejich, ač nestihá
člověk díla toho, kteréž dělá Bůh, ani počátku -
ani konce - .

/Tikot hodin a času - /

Ten, který je:

/Z dálky/ Co je začátek a konec?

Já jsem začátek a konec.

Jsem ten, který je -

/Tikot hodin - zpěv - nářek - /

/Mocně/ Seberte bedny s mýdlem a pytle
s moučkou kostní židovskou a připravte sem.

Vyprávěč: Opadly vody moci zlého
a přiloživ srdce k dílu vřelíkému
pod sluncem tímto zvěděl jsem,
že časem a dočasně panuje člověk
nad člověkem k jeho zlému.

Ten, který je: Když padá dřevo na poledne aneb na půlnoci,
na kteréž místo padá dřevo to,
tu zůstává.

/Jiným hlasem/ Hatur tomim poolau
 kichel derochov mišpot
 el emuno !

Vypravěči: Což zní po způsobu řeči této:
Dokonalé je, co Všemohoucí činí,
neboť cesty jeho jsou spravedlivé.
Je Bůh věrnosti a při něm
není nepravosti.

Konal totiž rabín obřad pohřbívaje mýdlo a moučku
kostní do hrobů předem připravených. Bylo to mýdlo
a moučka z těl židovských mrtvých a živých
u města Lvíno - Lvov - Lemberg.

Tělo Šaron
v kostce mýdla:

Skryté je vše, leč nejsem.
Jsem i nejsem.
Zastřena jsem šatem mýdla,
jsem kostka mýdla, leč nejsem,
jsem kostka mýdla, v níž přešel
tak mne samé kanoucí z rožtů.
Kostka mýdla - pohřbívaná -
v níž přešla má ňadra
a morek kostí, které nesevřely muže,
ač blízko byl a plakal.
/Zpěv - nářek se zesiluje/

Ten, který je: Kopejte hroby a nebude jich dostatek,
pohřbívejte krev nevinných
a nepohřbíte od počátku hnutí lidského
v matkách.

Zdali jste pohřbili moji krev Ábelovu
od chvíle, kdy skanula až posud?
Aniž zapomenete chvění mé duše
od staletí do tisíciletí.
/tíkot hodin - hluk motyk a rýčů/

Vypravěč:

Kopajíce hroby napříč i podél země zjišťují,
že země nestačí. Jediná slza matky spláchne zemi
od Rubenovy brány po bránu Polední a zhlití
rýhy vzešlé z noci temných hvězd.
Lež kopejte hroby a zemi nenalézajíce, v blankytu
pohřbívejte.

/Hluk moty a rýčů - svuk . --/

Vzavše tedy rýče a motyky u města Lvího - Lvoň -
Lemberg - kopali v blankytu mezi nebem a zemí a
zbylé mýdlo židovské pohřbívali. Vzali pak kámen
od země k slunci a napsali na něm písmena:

P T, což značí Potsmon :
Zde leží - - - - - .

Na konci kamene vyryli pět písmen

T - N - C - B - A

to jest:

Tihije - Nišmosau - Ceruró - Biseraur - Achajin
v mateřské řeči auctora českého znamenající:
Nechť je spojena duše jeho s dužemi věčně žijících.
A následovalo jméno a jméno otce toto:
/nářek - zpěv El Mule Rachamim - zesiluje a
chvíli trvá/
Jméno toto: Člověk syn Adamův. -
Praví rabín:

Vidím zvěř, jak vychází ze svých doupat,
zvěř, jež jediná je lítostivá, řkouc:

/Množství skřepavých hlasů, mužských i ženských -
mezi nimi tón . - -/ . - -/ . - -/ /
O, Pane, co je člověk, že ho vzpomínáš ?
/Normálně/ - Adonoj, mo odom vatedoehu ?
/Opět skřípět/ - Vidíme bratry plasy jak z dř
vylsše, praví řečí zvěře, řečí ptáků, hudbou hmyzu
a žustěním hadů ve spálené trávě -
Co je člověk, o, Pane, že ho vzpomínáš ?
Plačme aspoň my a odejděme na věky z těchto míst.

Ten, který je:

Ten, který je, vidí a soudí.
Pád domu toho je hrozný.
Neboť cožkoliv jste učinili jedinému z mých
nejmenších, mně jste učinili.

/Tíkot času/

Vypravěči:

Opět obrátiv se, já kazatel, viděl jsem v šeliku soužení, kteráž se dějí pod sluncem a aj, slzy křivdu trpících, ježto nemají potěšitele, ani moci k vyjítí s ruky těch, kteříž je sužují a nemají potěšitele, jenom svěř tuto zemi a ptáky nad korunou jabloně života a plazy v štěrbinách lidské pouště.

Duše Šelika:

Protož chválila má duše mrtvé, kteří již zemřeli více než živé, kteříž jsou živí až po dnes.
/Zpěv - nářek nad mrtvými Židy - pokračování/

Ten, který je:

Nýbrž nad oba tyto šťastnější je ten, kterýž ještě nebyl, a neviděl skutku zlého dějícího se pod sluncem a nepohřbíval mrtvé své v nýdle a kostní moučce jako rabín židovský.

/Šeptá/ Ale ten, který není, šeptá v šumění krve i v šelikém růstu a požíván je v mléku mateřském:

Jsem dávnou ozvěnou, jsem volání lidí,
jizvi jsem,
ač nejsem.
Jsem nutnost přežít i hrobka beznaděje.
Jsem strach a hrůza všeho bytí.
To, přes okraj bytí přešlé,
to, v chřtán nicoty padlé,
to, ukřičené zvykem víry,
to, prorostlé jarním růstem řádu
to mezi tvarem,
to mezi - nikde - stín.
/Káňek - zpěv - a tikot hodin/
Kdo je vladař, ať vládne.
Hlas moci je hlas pravdy a života.

I spravedlnost je, co není, a co přikážeme -
nedosený sen -
vždyť již sítra zapomenou - -
na volnost, svobodu, i duši.

Ten, který není:

/Šeptá/ Nepřítelem je mně čas
/Tikot hodin a tón . - - / . - - / . - - /
Čas - který jsem nedal. Leč vstávám, opět, já,
který nejsem.

/Zvuk kroků/

Vstávám - - jen tím jsem, co kráčí v krvi lidí -
jak vzpomínka - strach zevně - zevnitř -
A stejně, sytý otrok je lepší než hladem vyzáblá
svoboda. I moc je nasyčení. A svědomí je věc
úředníků, vládců a organizace a pachů těl kanoucího
z rohtů tohoto světa. Dva v blátě se ospravedlní
navzájem, i deset - i tisíc - i milión
se navzájem ospravedlní, je-li jim to třeba.
/Pokračování nářku - zpěvu nad Židy/

Duše Ábela:

Jak jsem vyšel z života matky své Evy, nahý, tak
jsem zase odešel. Jak kdo přišel, aniž toho odnáší
z práce své, což by vzal v ruku.
líto je mně všeho, i beránků života,
i temnot smrti,
i svobody i otroctví,
i kroku od kolébky,
i kroku od smrti.

Lito je mně spěvu i nářku,
neboť spěv neví co je, ani nářek.

Lito je mně i své duše, Ábela,
a Kaina, bratra mého ...

Lito je mně trpících i těch, kteří zlo
působí jednostejně.

Lito je mně i mne samého, svých očí,
že vidí. Vezmu nástroj strunný
a zahraji.

/Hraje - lze vybrat z Uvdivrei Kodšeho - Reseh
Vesombu - Synagogální spěvy - hra na harfu -
DW 6125 - Supraphon/

Ten, který je: Duše Ábela, volám tě - -

Duše Ábela: /Hra na harfu pokračuje/

Ten, který je: Ábele - neslyšíš - volá tě Hospodin

Duše Ábela: /Hra na harfu - je slyšet pláč a zvedá se
pokračování spěvu El Kule Rach./

Ten, který je: Duše Ábela, kolikrát vstal se spánku vnuk tvůj
Samuel, když jsem ho volal?

Duše Ábela: Třikrát, Pane -

Ten, který je: Sedmkrát sedm vstaneš, navolám -li tě - pojd -
/Spěv - nářek Židů/

Vyprávěči: První Kóhelet - /civilně/ - A toť jest také
přebídná věc, že rovně, jak přišel, tak odejít
musí. Promluv, rabíne.

Protož jaký užitek vnitřní bude mít kdo z toho,
že pracoval u vítr ?

Ten, který je: /Z dálky/ - Vidím a soudím -

Vidím bedny s mýdlem židovským. Vidím pytle s kostní moučkou. Vidím pohřbívání toho, co nelze pohřbít. Ten, který je, zadržel ruku vládců, strhnul je do činnů jejich a přistavil zrcadla. Ale kdo z **it** z živých se v nich vidí ?

/Z dálky/ - Cožkoliv kdo učinil nejmenšímu z těchto vůkol od života Ábela, mně učinil. /Zesíleně/ Vidím.

Duše Ábela:

Odcháším, Ábel neodcházející, z konců se dívám k začátkům a naopak, odvíjím vše a opět odvíjím, v každém, i v tom, který je --- čímžkoliv kdo jest /Zahřašení hromu - - - a z něho pokračování spěvu - nářku za mrtvými Židy/

Dávno je každý nazván jménem svým. Lepší je jméno dobré, než masť výborná a den smrti než den narození člověka. Lepší je žalost, nežli smích, neboť smutná tvář polepšuje srdce, praví Kóhelet.

A stejně praví Rabin, že srdce moudrých v domě zármutku, ale srdce bláznů v domě veselí.

/Zpěv - nářek nad mrtvými Židy/

Tělo Šaron

v kostce mýdla: Mrtvé mýdlo pohřbíváte, ze zne a ze všech žen země této, jež nazývána byla Hakeldama, to jest Pole krve. Kámen s písmeny P T stavíte mezi nebem a zemí a zemí a nebem k slunci.

Most alží a utrpení, ale však kdo po něm
přejde? A kam? A kdy? Hlas vládařů a moci
jest tento:

Kdožkoliv zemřel, byť nezemřel a položil, toho
tělo uvrzte na rošty prostupné.
/Hluk motyk, rýčů a kovářin/
Ať zemřel od Ábela až po tyto dny -

/Šeptá/ To nezapomente ve vědě a technice, ti,
kteří zemřeli ne tak dávno, i když dávno,
i jejich těla a kosti lze sušitkovat.

Vládaři tedy hlásají vákou od národa do pronároda
na věčné časy. Sušitkovat! Neboť věda a moderní
technologie praví sušitkovat!

Vypravěči:

/mikrof./ Tedy ty mrtvé, kteří zemřeli ne tak zcela
dávno, i dříve, se země vytahovali, na rošty kladli
a sádlo z jejich těl jímali do nádob zespod. S při-
sadami a moderní technologií pak vyráběli mýdlo.
Neboť věda slouží tomu i onému, je pak sama
nevinná.

Vyrábějte mýdlo z těl a z životů od počátku
světa až do konce.

/Šeptá/ Vyrábějte mýdlo.
/Zpěv - nářek - pokračuje -/

Duše Ábela:

/Vpadne/ Vyjměte tedy ze země tělo mé matky Evy
a vyrábějte mouchu kostní, ale souditi vás budou
všichni mí od této chvíle.

/Hluk rýčů a lopat - tón: . - -/ . - -/

Duše Ábela:

Oba tvé prsy, Šáron, po níž od počátku
touží duše Ábelova, jsou jako dvě bliženců
srnčích, jenž pasou mezi liliím.
Pohleď s vrchu Amána, s vrchu Senir a Hermon,
z pěleší lvových a hor pardových.
Studnice zapečetěná jsi, choti má.
Láno tvé jak koflík okrouhlý,
jemuž nápoje nechybí.
Život tvůj ston pšenice a obrostlý lilíemi
Žlutoprstými.

Hlava tvá na tobě jako karmel.
I král přivázan by byl na pavlačích.

Vypravěč:

Vykopejte a na rožeň noci uvrstě. Maso-li odpadává
z těla Šáron, dosti ho ještě zůstane. Maso-li
odpadává z těla Žvy a matek hničících, dosti
ho zůstane pro mýdlo a kosti pak zužitkujeme
jako moučku kostní pro pole.

Vstane rabín a řekne v ranní modlitbě:

Elohai - Bože můj -
sdržuj jazyk můj od zlého
a rty mé od mluvení letivého.
Vůči těm, kteříž mně zlořečí,
nechť duše má jest klidnou.
A duše má jako prach pokorná
ke všem buď.

Vypravěči:

A aj, maso zatyky jeho odpadávalo z kostí jejích. Věak uvržena byla na rožeň, tuk pro mýdlo rukou vytvářela, a celým svým životem oblym, a nadry kojícími bez ustání do dneška.

Sedzero Židů vytaňujících kosti a maso opadávající se táží: Co učiníme se sestrou svou v den, ve který bude řeč o ní? Jestliže je zeď, vzděláme na ní palác stříbrný. Pakli je dveřní, obložíme ji českami cedrovými. Mám pak vladaři kázali, těla vyjmouce na rožeň uvrhnouti a sádlo jímati do nádob z kolen a stehen k mýdlu.

Tělo Šaron

vytahované z jámy?

Švlákla jsem rukni svou já Šaron, vynášená z vápenné jámy. Kterakě ji obléknu? Uzyla jsem nohy své, kterak je mám pošpinit? Vstala jsem, abych otevřela milému svému, pospěš milý můj a připodobni se k srně nebo mladému jelenu na horách vonných věcí. Milý můj jest a já jeho, jeně pase mezi lillemi.

Ten, který je:

/Z dálky/ Ten, který je, vás přísahou zavazuje dcery jeruzalémské, skrze srny a laně polní, abyste nebudily miláčka jejího a se sna nevyrážely, dokud by nechtěl.

Vypravěč:

/mikrof/ Neboť modlil se svou modlitbou ranní a viděl sedmero Židů, nedaleko města Lviho - Lvov Lemberg - vykopávat mrtvoly v čase nynější. Vykopával pak muž tělo své manželky, s níž splodil patero dětí, a aj, maso její odpadávalo na rošt světa pro mýdlo, jak vládci přikázali. Vykopával pak syn tělo matky své a vyceněnými zuby a obnaženým žitím, u něhož klesá, synové, nepromluvte.

/Tikot hodin a zvuk . - -/ . - -/ . - -/

Duše Ábela:

Není člověka, kterýž by moc měl nad duší, aby sadržel duši, aniž má moci nad dnem smrti.
Není zniknutí v boji tom, aniž vysvobodí bezbožnost bezbožného.

Tělo Šaron

v kostce:

Jsem jen tělem, přecházejícím v mýdlo a moučku kostní.

An psu živému jest lépe nežli lvu mrtvému.

Duše Ábelat

Ale já, duše Ábelova, mám nesaas se slovem žženy, i když nepoznala muže.
Se slovem ženy, která byla, leč není, v mýdle, a řadry jejími jest hnojeno pole země této, Hakeldama.
Lev, byt mrtvý, neseňte, byl-li lven. A dokázal-li zemřít, jaký je. Aniž obětní beránek nezemřel od oné chvíle až ra věky.

Pravím, že lvu mrtvému lépe jest,
než stokrát živému, podlému psu.

Ten, který je: Více ví mrtvý kazatel a každý jiný,
kterýž našel hodinu a nezemřel,
t a k t o zemřev tělu.

Vyzvedává pak Kompodin se země a těla kiti tohoto,
vniveč jdoucího každého, kdo nepracoval u vítr.

Vypravěč:

A dále praví kazatel:
Kdo také nezná člověk času svého jako ryby,
kteréž loveny bývají sítí škodlivou.
A jako ptáci polapeni bývají osidlem.
Tak slapaní jsou synové lidští v čas zlý,
když na ně připadá vnahe.
Lepší je moudrost než nástrojové váleční
a temné myšlení a zatmění lidské.
Ale hříšník jeden kazí mnoho dobrého.
/Zpěv - nářek nad mrtvými židy, přerývaný zvukem
. - - / . - - / . - - / . - - /

Ten, který je:

/s dálky/ Vidím a soudím.
/Zvuk . - - / . - - / . - - / . - - /

Vypravěč:

Tedy i rabín praví v čas příhodný:
Jakož i v této chvíli,
která se děje na zemi, nepouštějíc ji,
od počátku země až do konce,
v této chvíli, jež neustále jest a bude jako včera.

Pták nebeský donese hlas kterýkoliv dobrý,
se slzou,
a to, co křídlo má - a vše má křídla - vše -
vše - vše /šeptá/ - vše - vše
vyjeví tvou řeč i činy -
/šeptá/ - vše - vše - vše - vše -
/tikot hodin - zvuk . - -/ . - v/

/pokračuje/ Kýmkoliv vylita krev a pláč komukoliv,
ekrze něho vylita bude krev jeho.
/vpadne/ Zde je zákon i proroci.

Duše Ábela: Na rožni světa neustále jsou těla
a životy a osudy - ví Bůh - neozdobné.
Sádko všech nás se škvaří neustále
na rožni světa.
Dnes jako včera - dnes jako včera - zítra
jako dnes - předevčírem jako dnes /šeptá/ -
Neustále chvalme Pána /mocně/

Vypravěč: Ale proti duši Ábelově praví Kazatel:
než věz, že se vším viděním
a cítěním a hmatěním
a rozumováním vezdy omlouvajícím
sebe a své činy a své dějiny skutků
a sobě vysvětlujícím a ospravedlňujícím
- sobě - - ne - žel Bohu - a svým obětem -
které třeba dnes už ani negnát - -
se vším tím přivede tě Bůh na soud.

/Zvuk . - -/ . - -/ a zpěv - nářek Židů - pokrač./

Duše Ábela:

Nemůže dále duše Ábela:

radosti nejsi, tího živých, jsi.

Kdo vytrvá, až řekne,

v šalářích: Aleluja.

Šáron, osví se mně, třeba i v nýdle,
neboť tě miluji.

Snad ani není Boha, ale ty jsi - - -

- Šáron /volá/ - Šáron - -

ty v nýdle a v rozdrčených kostech,

ty na polích a ve vodě plynoucí,

tvá ěadra okrouhlá - byla - jsou -

budou - - -

neboť tě miluji.

/Zvuk lopat a krosopáčů na pozadí zpěvu -

a nářku za Židy - pokračování - - /

Tělo Šáron:

/vítr/ Osvívám se ti, duše Ábela, tobě jedinému

na zemi i nebi, osvívám se ti vánkem kolem tvých
uší.

/vítr/

Já jsem i nejsem.

Nejsem v těle. A nejsem ani

nýdlovou kostkou - - ani snad

moučkou kostní.

Jsem už jenom vánek v jaeném tvaru

kolem tvých uší - - které nejsou - - -

Ábele, my jsme zemřeli -

Ábele - - -

/vítr/

Není údla pohřbeného a svých kostí,
které obepínaly žití světa.

Nepoznala jsem muže - - -

Hle, pšenice a ječmen roste ze mne,
a ty, milý můj a miláčku,

na horách vonných věcí,

vzpomněš Sáron, jdoucí tvými ústy
a kílou - které jsou - leč nejsou.

/Hvisd větru/

Éde jsem, já Sáron, nahá
připravená k lásce, která nezačala.

/Vitr/

Nepoznala jsem muže.

/Vitr/

Vypravěč: /v mikrofonu/ Aleluja - chvalme Sáron, v něm je
duše tohoto světa - který je - není - je -

/Tikot hodin se vmísí/

- není - je - není - je /do taktu/

Tedy praví kazatel:

Povstane člověk k hlasu ptačímu -
a přestanou všechny elibnosti zpěvu.

Neboť zavřeny budou dváře od ulice
se slabým zvukem mlčení.

/Tikot hodin se mísí a stupňuje/

/Tikot hodin pokračuje/
Z vězení do vězení veden budeš
dokud nezaplatíš posledního haléře.

Z vězení do vězení - -
z vězení činů do vězení slov,
z vězení těla do vězení duše
a zítra naši synové nás budou vykopávat,
na rožeň světa klásti
a maso tohoto světa hnělé bude přepadávat
přes jejich ruce,
dokud svět bude stavět rožně.

Vypravěč:

/do mikrof./ Tedy, rabín v prostředí vězení
a hladu a poněně nařká:
Kčž aspoň k očištění duší,
slouží nýclo toto, které za dvacetpět let
zapomenou všichni. Jako zapomínají
sebe. A svých, i předků.
A co roste z našeho prachu a moučky -
kčž aspoň - přičedším -
je k životu.

Leč pravím, že opakováno bude vše
z národa do pronároda -
se století do tisíciletí a opět
od počátku světa. Přijď, Utěšiteli!
Neopakuji totéž,
život je vězení a úkol -
/hvizd větru/

a tíha ptáků na větvi,
která není - -
/hvízd větru/
a tíha ptáků - - která - - není -
/mocně/ A navrátí se prach do země,
jakž byl, duch pak navrátí se k Bohu,
kterýž jej dal.
/Dokončení spěvu - nářku nad Židy/

Marnost nad marností
slyšeli jste kazatele, a všechno marnost.
Umyjte se mýdlem lidským
a hnojte pole.
Umyjte se a neumyjete se - -
/hvízd větru/
hnojte pole a pracujtež k zahradám a k domům
a nedohnojíte se - - přehnojíte - -
a pracovavše - nedopracujete se.
Stojíte na Poli krve,
Hakeldama.

/Zvuk . - -/ . - -/ . - -/
Děláním knih mnohých konce není
a čistí mnoho je k zemdlení těla.
Leč věděti mnoho či krve jsi
a z čeho jsou tvé kosti,
je k prospěchu ducha.

Duše Ábela:

Nepohřbíš mrtvé své,
aniž do země, aniž do blankytu.

Ten, který je: Pamětliv jest všeho,
ten, který jest a byl a bude.
I začátku - i konce.

Odpouštěj, kolikrátkoli kdo shřešil proti tobě.
Odpouštěj životu za život, smrti za smrt
a osudu za osud.

Přechodné je všechno na zemi této:

Hakeldama.

Přechodně jste na zemi této,

Hakeldama.

Z vězení do vězení veden budeš - -

- - Hakeldama.

Umlkli-li vládci země oné

Hakeldama,

slyš vítr z prachu Šáron,

kteřá nepoznala muže, ač blízko byl a nařikal.

Aleluja - -

/Končí spěv za mrtvými Židy a přechází
do podkreslení konce

Zvuk rýčů a lopat se zvukem . - -/ . - -/

- Aleluja -

/Tikotem hodin se končí/

• • •

Se stopami literatury se lze setkat i v těch nejzapadlejších končinách zeměkoule - a proč ne? V městečku Cobalt, na severních pláních kanadské provincie Ontario, stojí památník, postavený na počest básníka - Williama Henry Drummonda; i on, jako jiní literáti, podlehl stříbrné horečce... Do Cobaltu - města stříbrné horečky - přispěchal se svými třemi bratry v roce 1905 a otevřel si v městě nejen lékařskou praxi, ale i stříbrný důl. Ovšem - zbohatl?

Samotné založení městečka Cobalt spadá do letních měsíců roku 1903, kdy si jeden z pražských literátů právě připomínal své dvacáté narozeniny. O deset let později, když tento literát rezepsal svůj první román - "Ameriku" - prožíval Cobalt svůj největší rozkvět: město mělo první tramvajovou dopravu v Kanadě, ligové hokejové mužstvo, bezpečnostní sbor, jenž se stal předchůdcem celoprovinční policie - jaká to čest - a byla v něm postavena i opera. Stříbro ze země dobývalo tehdy až 100 důlních společností a roční těžba činila 1000 tun stříbra.

Dnes má městečko stěží dva tisíce obyvatel, a to jen díky tomu, že v provozu zůstaly čtyři šachty. Arzenity kobaltu, niklu a ryzího vízmutu doprovázejí totiž ve zdejších podzemních žilách stříbro - a právě kobalt dal městu jméno. Stojí za zmínku, že žíly téměř stejného složení, avšak obohacené uranem, se kutaly o čtyři století dříve v českém Jáchymově - tomu poskytl své jméno svatý Joachim, legendární otec Panny Marie. I to je posun oproti době středověku: seznam svatých našeho století je uveřejněn v Mendělejevově tabulce. A svět si je toho vědom.

Na březích Dlouhého jezera, přejmenovaného také na Kobaltové jezero, jsou až příliš patrné hluboké rýhy, o hloubce mnoha metrů - zbylé to průrvy po vyrubaných žilách z podpovrchu země. A dodnes zůstávají všude kolem obnažené velké plochy skal, svědčící o dávném použití hydromotorů: to lidé silným proudem vody odstraňovali vegetaci i s půdním pokryvem, aby mohli lépe sledovat průběh žil skrytých v hornině. Lze si jen vzpomenout na

úvahů řeckého filosofa z doby čtvrtého století před Kristem, kdy /Platón/ psal: "Jestliže srovnáme dnešek s dobou dávno minulou, vypadá dnes naše země jako poničené tělo, vyčerpané chorobou."

A jak vypadá dnes česká země? Lépe odbočit: v roce 1983 je možné si aspoň pověimnout, že v průmyslem zničené krajině zůstala ještě tu a tam obzřdná místa, pokrytá drobnými ploškami skal, omýtých dešti a propadajících se pod povrch. Tyto skálnaté plotny označují rospadlé žily dávných prospektorů českých zemí, kteří v nich žili i před příchodem Slovanů: myslím tím Židy.

Jeden z nich, Franz Kafka, rodák z té generace, která prožila své stáří v plynových pecích, a měl po maturitě chuť utéci - z českých zemí i z otcovského domu. Jeho román "Amerika" je o tom i dokladem: když nemohl utéci jako skutečný věčný Žid a Praha se mu místo Ameriky stala osudem, snažil se uniknout reálnému světu otce - aspoň do redakce. Začal kvůli tomu studovat germanistiku: a zbytečně. Židé ve východní Evropě vždy v generaci otců naučovali o to, aby jejich synové byli skutečnými znalci práva: mít právně zajištěn svůj nepatrný díl zemského povrchu, svůj claim, to je počínkou činnosti všech prospektorů...

A ten nikdy neuskutečněný Kafkův útěk do redakce? Únikový román "Amerika" končí kapitolou, kdy "evropský středoškolač" je k svému radostnému úžasu přijat za zaměstnance Oklahomské divadelní společnosti a odjíždí do hlubin Oklahomy. Proč srovná tam? Kafka jako správný rodák z Čech - když nemoha jinak - cestoval i pratem po mapě: stačí otevřít atlas a zjistit, že Oklahoma je od bájného Texasu oddělena po celé své délce - sedmizetkilometrovou hranicí s těžko překročitelnou řekou - s názvem Red. A touto značkou jsou podepisovány poznámky redakcí v Americe i v Praze: a každá redakce je i velkým divadlem, jehož úředníci sedí ve svých kójiích. Claimech?

Rodák ze současných Čech - cestující pratem po mapě - i ve skutečnosti, ocení i dnes Kafkův postřeh z románu "Amerika", konkrétně z jeho dodatků, kde autor říká: "pohrdání policie je lepší než její pozornost." A Češi, pokud vycestují a pokud cestují kdekoli na Západě, si sami na sobě ověřují pravdivost tohoto tvrzení: i Kanadská jízdní policie se vůči dokladům Čechoslováka

nechová jinak - místo podrobného prolístování je raději vračí. S pohrůžkami? Kolik toho ví - policie kdekoliv na světě - o Kafkovi? Není ona sama jeho památkou? Nejen literárním? Vyzkoušejte si to!

Román "Amerika" má také původně titulky převzaté ze slovníku policie: "Der Verschollene" - "Nezvěstný". Nezvěstným se stává ten, kdo opustí tajně otcovský dům a zmizí v nenávratnu: není snad v jinošství většího pokušení - a není většího pokušení pro žida - ve vstupu k vlastnímu rodu. A národu - i když to není někdy možné! Stát se nezvěstným v Americe - nebyl to sen miliónů evropských židů například před čtyřiceti lety? Pátrala po nich policie málem v celé Evropě! A účinně ... Všichni ti židé, plížící se po Evropě se slutými hvězdami, vyznávali na ulicích velkoměst, měst i vesniček tu Kafkovu větu: pohrůžka policie je lepší než její policejnost.

A kolik jen literátů v českých zemích vyznává tuto větu - ve svém soukromém životě - i po čtyřiceti letech, v roce 1983? Bezpochyby je už někdo kompetentní spočítal ... S důsledností malé bajky od Franze Kafky - o myši, která cestovala:

"Ach," řekla myš, "svět je den ode dne těsnější. Nejdříve byl tak široký, až jsem měla strach, utíkala jsem dál a byla jsem šťastná, že konečně vidím vpravo i vlevo v dálce zdi, jenže tyto zdi se tak rychle sbíhají, že jsem už v posledním pokoji, a tamhle v koutě stojí past, do níž běžím." - "Stačí jen, když znáš směr," řekla kočka a sežrala ji. -

Vysokoškolští studenti z jednoho velkého národa místo refrénu ~~jsou~~ bucovatelské písně - "My rodilis' etob skazka stala byl'ju" /Narodili jsme se, aby pohádka se stala skutečností/ - zpívají: "My rodilis' etob Kafka stala by byl'ju". /Narodili jsme se, aby Kafka se stal skutečností./ Proč jen ten refrén pozměnili? Snad proto, že svatý apoštol Pavel napsal: Salus ex Judaeis est? /Spasení je ze židů./ Úi proč: jaký to jen život čeká ty vysokoškolské studenty?

/ Když už jsme u těch citátů: v jiném velkém národě, v době před těmi čtyřiceti a více lety, přinesl v něčímž mnichovský kardinál Faulhaber tuto větu - "Každého, kdo je proti židům, Bůh potrestá."/

I novověké město Cobalt má - kromě památníku na bárníka - už svůj citát: zaznamenaný na dřevě. K objevení zdej-
ších stříbrnosných žil se váže legenda o kováři jménem La
Rose, jenž hodil kladivem po lišce. To jí sice nezasáhlo, ale
dopadlo na stříbrnou žilu. Dodnes na tom místě stojí dřevěná
bucka s deskou, na níž je událost popsána. / Podobným kladivem
házejí světoví literáti po lišce úspěchu - a skoro vždy jim to
vyjde. Hlavní hrdina Kafkova románu "Amerika" se jmenuje Horre-
mann./

V přízemí a nevzhledné budově na hlavní ulici městečka
je umístěno "Cobalt Mining Museum". Za dvěma vykládacími skříň-
mi bývalého obchodu jsou umístěny poklady, na jejichž objevu
měli svůj nezadatelný podíl i zeměměřiči: v mineralogické expo-
zici jsou pláty rybního stříbra o průměru několika desítek centi-
metrů. Stříbro v této podobě je nejvyšší kvalita podzemní zrud-
lez: se zvláštní teplotou objektivitou kovu odráží lidské tváře a
jejich děje na povrchu. /Některé literární texty připisují vy-
leštěný plát stříbra v tloušťce knihy, který jehož klidný a nev-
zrušený způsob zobrazení všech struktur žerovitu varuše čte-
náře: k domýšlení a k spolupráci. Svět na povrchu jim připadá
třpytivější - už jen pro tu slzu v Božímu oku! /

Hned vedle budovy muzea stojí patrový dům, stavěný z dů-
kladných cihel začátku století. Podobných jednopatrových domů,
odolávajících drsnému prostředí severské krajiny - ta připomíná
pohorskou krajinu Čech či Moravy - je v Cobaltu více: popis
těchto domů lze však najít i ve "Šlépějích XIII" českého básníka
Jakuba Dvorníka, který vydával mnoho svazků svých šlépějí i proto,
že byl typem pouťníka, který odnášel cesty za sebe. Citují:

"Ve svých "Bojích o sítek" /Ležela země přede mnou, vdo-
va po duchu/ má F. X. Šalda tuto krámu a důkladně říci nedoceně-
nou, ba podceňte ignorovanou prosu:

Přič mým oknem stojí dům, důkladný dům s pracně kovanými
dveřmi a pevnými železnými mřížkami v přízemních oknech. Jest mi
nejlepší tento dům z celého městečka: nemá nic dřevnického,
nic vyhlášeného, nic lepenkového, nic na klan a lest vypočteného!
Jest v něm cosi důkladného, mrazitého, uzavřeného. Jest to těžko-
pádná, holá a střízlivá obluda, která odstoupila trochu od cihni-
ce a malými, nedůvěřivými, zlomenými očky měří si všechno: vypadá

spíše jako malá pevnost než jako dům a obrací se kamsi dovnitř, do dvora: nestojí o venek, nechce parádovat, opovrhuje tím.

Když tyto věty F. X. Šaldy čtete pomalu, musíte šasnout, jak F. X. Šalda jimi portretuje sama sebe. Jednou jsme s Otokarem Březincem o sochaři Františku Bílkovi a Otokar Březina řekl: Každý umělec v každém svém díle ustavičně zobrazuje sama sebe.

Ale až mráz po těle přechází, čtete-li pomalu věty F. X. Šaldy o tom domě ve valašském městečku. F. X. Šalda popisuje dům a vy zřetelně vidíte, jak portretuje sama sebe:

Jest to cukladný dům s pracně kovanými dveřmi ...

F. X. Šalda v té své povídce píše:

Dům jest bohatého žida a postavil jej jeho otec, který začal s holýma rukama.

Z prvního patra hlaholí saich a perlí se spěv synů a dcer židových a klavír úpí a sténá pod "Tristanem a Isoldou" nebo pod "Meistersingry". Odtud je slyšet také někdy, jak deklamují verše Hauptmannovy nebo Hofmannsthalovy.

V prvním patře bydlí kultura, literatura, umění, rozumí se jen německé. Třetí generace tvoří první, mladou ještě kulturní vrstvu v rodině: první její náos.

Stará se již málo o obchod a sní o literárních a uměleckých vavřínech.

V přízemí bydlí bída, soufání, zahynutí - vlastně nebydlí: bývá tam jen hostem. Koušek na pravo od vchodu více malá, plechová tabulka s českým nápisem: Výčep kořalky a jiných lihovin. Zde v přízemí, v jakési železné kleci upíjejí se Valaši, zde propíjejí poslední čičky svých polochvilných chalup - zde upíjejí se i ti, kdož nemohou ulít v sobě než již poslední slabě doutnající jiskřičku zdraví a rozumu.

Přízemí a patro nemají nic společného než kratičkou chodbu, kterou musí projít i třetí estetická generace, chce-li dojít svého bytu nebo vyjít z něho, i žalostná chasa, která se jde dopít obvi- le otupení. A mladá estetická generace prochází jí s patrným opo- vržením a štítlivým odporem, ale i se službou opatrností: dcery ži- dovy, estetické Husy, sdvihají pokaždé šaty, aby nezchytaly oškli- vý dech, který spadl s návštěvníků přízemí.

Třetí generace pracuje již, jak jsem řekl, kulturně a li- terárně: syn jest německým básníkem... / ... /

Ale jedna otázka hlodala zne nasrdci: z kolika set mrtvol - našich mrtvol - vyrostl tento slabý, churavý, nevonný květ? Na jakém strašném hřbitově popleněných vají a vají, mrven jakou žalostnou mrvenou? Neboť celý tento důkladný, střízlivý, nedůvěřivý dům s pracně kovanými dveřmi a pevnými železnými křížemi, se svým ubohým přízemím i estetickým patrem, se svojí první kulturní vřt-ovou, domáhající se teprve vstupu do předsíně německého umění a ostýchavě klapající na její dveře, jest podezděn ne kamany, ale lidskými lebkami."

A nyní citát z knihy "Zámek" od Franze Kafky - z tohoto kobaltového románu: "Zvenčel se hospoda velmi podobala té hospodě, kde K. bydlel. Vůbec asi nebyly ve vají žádné velké vnitřní rozdíly, zato malé rozdíly bylo vidět hned, venkovní schody měly zábradlí, nade dveřmi visela pěkná lucerna. Když vcházeli, zatřepetala se jim nad hlavou nějaká látka, byl to prapor v hraběcích barvách. V průjezdu je hned potkal hostinský, zřejmě byl na obhlídce; když je míjel, podíval se malýma očkama zkusavě či ospale na K. a řekl: Pan seměněříč sai jen do výčepu." / ... /

"Okamžitě, beze slova vysvětlení, vyšel K. z výčepu, na chodbě místo k východu zahnul dovnitř do domu a po několika krocích byl na dvoře. Jak tu bylo ticho a hezky! Čtvercový dvůr ze tří stran obklopený domem, od ulice - postranní ulice, již K. neznal - oddělený vysokou bílou zdí s velikými, těžkými, v tu chvíli otevřenými vraty. Odtud, ze dvora, se dům zdál vyšší než od průčelí, aspoň první patro bylo úplně vybudováno a působilo mohutnější dojem, neboť bylo obroubeno dřevěnou, až na malou štěrbinu ve výši očí uzavřenou galerií." / ... /

"A vytrhl se a vrátil se do domu, tentokrát ne počel zdi, nýbrž rovnou sněhem, v chodbě narazil na hostinského, který ho mlčky pozdravil a ukázal na dveře výčepu, poslechl jeho pokynu, protože byl prokřehlý a protože chtěl vidět nějaké lidi, byl však velmi zklamán, když u jednoho stolku, který sem byl asi naschvál přistaven, neboť jinak tu hostům stačily sudy, uviděl toho mladého pána a před ním - trapná podívaná pro K. - stála hostinská s hospody u mostu. / ... / K. se opřel o pult, přitiskl ruku na oči a nevěřil si ničeho. Pak uerkl koňaku a odstrčil ho, že se prý nemá pít. "Všichni páni ho pijí," řekla Pepina zkrátka, vylila zbytek, vypláchla sklenku a postavila jí na polici. "Páni mají také lepší," řekl K. "Možná", řekla Pepina, "ale já ne." Tím byla s K. hotova

a opět byla k službám pánovi, který však nic nepotřeboval a za nímě teď Pepina pořád obloukem obcházela a uctivě se pokoušela nahlédnout mu přes rameno do papírů; byla to však jen jalová zvědavost a napařování, jež i hostinská zamračené s nelibostí pozorovala." / ... /

"Když jsme tak teď tak v dobré míře pohromadě," řekl pak pán, "prosil bych vás snažně, pane zeměměřiči, abyste několika údaji doplnil mé spisy." - "Tady se hodně píše, řekl K. a z dálky pohlédl na spisy. "Ano, oěklivý svyk," řekl pán a opět se sasměl, "ale snad ani ještě nevíte, kdo jsem." /atd./

Štenář může nabýt i dojmu, že Franz Kafka prózu F.X. Šaldy znal: je to víc než pravděpodobné. Pražští němečtí lidé na českou literaturu XIX. století vždy živě reagovali: zeměměřič K. se pohybuje v severské, podhorské vci pouze mezi dvěma hostinci a těch paralel s Šaldovým textem lze najít mnoho. I ty lebky v základech panského hostince jsou cítit a zeměměřič K. se snaží porozumět nejen zátku a domácímu lidu, ale i prvnímu patru Panského hostince.

To porozumění s komplexem problémů své rodné české krajiny a země myslil Kafka upřímně. Malý důkaz: ví se o tom, jak uvážlivě volil Kafka jména svých hrádnů. Nedostupný Klama ze zátku - to není jen ta rokle, soutěska ve smyслу elajnu tak důležitého pro zeměměřiče a prospektora, ale je to i popis skutečné osoby. /Viz popis Klama v románu "Zámek", který odpovídá reáliím zachovaných fotografií - těch papírků pokrytých k stříbrem a další směsicí kovů./

Ten, kdo jde ve šlépějích prážaninových pobytů Franze Kafky /pěšky/ z Radomyšle do Oseka, narazí v lese na židovský hřbitov, oddělený od houštin už jen základem zdi. Na jedné vychýlené a do země zapadající plotně lze číst už nezřetelný nápis: Jacob Kafka. V prstí pod kamenem zmizelo tělo děda Franze Kafky: zbyla z něj jen hrátka vzácných kovů, i kobalt - viz Tělovědu. Za Kafkova dětství /zemřel až 15. července 1922/ žil na zátku v Oseku český /a rakouský/ velkostatkář a průmyslník rytíř Daubek. Zajímá nás jen proto, že byl vášnivým ctitelem, udržovatelem psánky i spolubojovníkem nejvýznačnějšího politika českého prostora v 19. století - hraběte Glama.

Kdo to byl hrabě Glam-Martinič? Potomek české hraběnky, xjiž vymřel po přeslici rod Martiničů, a hraběte Glama, jehož rodina získala inkolát v Čechách až v r. 1757. /Eod pochází s Glamem v Herbách Rakousích. Glam, lat. - tajně, ve význ. precario, násilím, výprosou, snaky držení nepravého./

Jindřich Jaroslav Clam-Martinic se narodil v červnu 1826 a již v r. 1848 zahájil kariéru vysokého úředníka ve státních rakouských službách. V půli padesátých let se stal již prezidentem zemské vlády a ve svých křesťovských letech v roce 1859 vystoupil poprvé na veřejnost ~~praktickými~~ ^{politickými} spisy, jimiž hovořoval veřejnosti jako znalec historického vývoje Rakouska a ve něm vehementně zastával samosprávy jednotlivých zemí. Po pádu Bachova absolutismu, k němuž přispěl, se stal v roce 1860 členem říšské státní rady: vystupoval tam jako horlivý zastávce historicko-politické individuality království Českého. V téže roce založil také federalistickou stranu a časopis "Vaterland" - ten se svým švagrem Lvem Thunem.

Obratným politickým tlakem vybojoval na půdě říšské státní rady "Říjnový diplom", který se mohl stát počátkem šťastnějšího rozvoje autonomistického směru. Když byl však povolán k státnímu veslu Schmerling a v únoru 1861 vydána pak ústava únorová, opustil Clam v r. 1862 říšskou státní radu a s ním všichni autonomističtí poslanci. V časopisu "Vaterland" hájil důsledně a rázně své federalistické stanovisko: navazoval dle svého mínění jak na politiku svého prapraděda z matčiny strany Jaroslava z Martinic, defenestrovaného z Pražského hradu v roce 1618, tak na rodovou tradici Clamů, kteří vždy sledovali Habsburky v zájmech o udržení Rakouské říše.

Po pádu Schmerlingově v r. 1865 zvítězila ve volbách do Českého sněmu Clamova strana a v březnu 1866 bylo úspěšně rokováno o všech federalistických požadavcích. Clam byl hlavním mluvčím a zvoleným správcem, navrhl text adresy císaři v příčině státoprávního vyrovnání a jeho návrh byl přijat. Vídeňská vláda, tlačena do kouta, volila raději válečné dobrodružství. /Po porážkách od Prusů ve východních Čechách byl jiný z rodu Clamů - Clam-Gallasů - postaven dokonce před soud jako říšský podmaršálek: Vídeň měla Clamů plné zuby./ Po vzniku Rakouska-Uherska byli federalisté vyloučeni ze sněmu a Clama doprovázeli národní poslanci čeští, kteří vydali deklaraci a v počtu 81 opustili také sněm. Clam získal znovu federalistickou stranu německanou podporu i ve Štýrsku, Horních Rakousích a Tyrolsku, takže ve volbách v srpnu 1870 znovu zvítězil, opět začal prosazovat vyrovnávací akci a opět byl zvolen správcem výboru pro osnovu zákonů ~~o ochraně~~ o ochraně rovného práva české a německé národnosti v Čechách a dalších požadavcích. Pomocí pověstného chabrusa na velkostatech získala však na sněmu převládající vliv strana německoliberální a Clam volil znovu opozici a

trpný odpor. Stal se legendárním, i když prostým občanem značně nepřístupnou osobností, v roce 1879 se na říšskou radu znovu vrátil a v roce narození Franze Kafky, 1883, slavil své nejrozhodnější vítězství ve volbách. /V téže roce pak podal na půdě sněmu např. návrh zákona o zavedení druhého jazyka zemského jako povinného na všech českých i německých středních školách./ Od roku 1885 se však začal stranit veřejnosti, churavěl a po souvisejících pobytech po českých lázních v roce 1887 zemřel. Neměl děti a jako politik nebyl typem táborového ředníka, pohyboval se pokud možno v ústraní a přesto měl spoustu oddaných ctitelů; pochopitelně - víc než v lidu - v zámeckém prostředí.

K jeho politice ho vedla mrazivá objektivita: svýma z naprosto důsledným federalistickým stanoviskem se snažil o záchranu Rakouska a vůbec celého rozpadajícího zámeckého modelu Evropy. A právě v době, kdy Kafka psal svůj "Zámek", objevili v rozvalinách rakouské říše Němci žijící v Čechách politický odkaz Clamův, který však počátkem dvacátých let nebyl už ničím jiným, než klamem. Nedostupným klamem, který existoval ...

Možná, že se Kafka zabýval osudem české země víc, než se myslí: nebyl skutečný Clam jen veleschopným a obdivovaným úředníkem, jemuž záhadný a nelogický Schönbrunn vlastně nerozuměl a zeměměřič, zvyklý znát míru své země, nemohl nic jiného, než žasnout nad absurdností celé situace...

I na tak vzdáleném Severu, kde leží městečko Cobalt, dnešní potomci dávných prospektorů konají každoročně vzpomínková obřadění: nepřipadá jim absurdní, že kdysi málem světoznámé město se stalo po první světové válce ~~prázdnou~~^{prázdnou} vesnicí - naopak. Jen návštěvníku z Čech se tyto tradiční srpnové karnevaly, navozující atmosféru dávné stříbrné horečky, mohou stát turistickou atrakcí. Ve skutečnosti však na těchto vzpomínkových slavnostech se setkávají prospektoři ze všech koutů Kanady. A sdělují si své zkušenosti: v Kanadě je jich stále dostatečný počet a jejich profese se těší všeobecné úctě - nejen na území jejich napůl zaniklého města Cobaltu. Na jejich vrub připadají objevy mnoha ložisek vzácných kovů, zláta, stříbra, platiny a dalších nerostů, jež tvoří základ kanadského důlního průmyslu. Pomocí kladiva a rýžovací misky zkoumají bohatství země. Irok se krokem, jako výkonní zeměměřiči - až pod povrch. A i v dnešních dnech místo nadějného nálezu ohraničí a svůj claim nabídnou světu...

Do evropští zeměměřiči svoji rýžovací misku směnili se list papíru - za ten miniaturní claim. Zvláště zeměměřiči v Čechách. A jak těm schází i místo pravidelného setkávání, nějaké městečko Cobalt ...

C H Y B A

O s o b y :

XIBOJ
KING
PRVNÍ VĚZEŇ
DRUHÝ VĚZEŇ
TŘETÍ VĚZEŇ

/Když se otevře opona, jsou na levé straně scény dveře, v nichž stojí namačkání PRVNÍ? DRUHÝ a TŘETÍ VĚZEŇ a v jejich čele KING. Všichni jsou ostříhání dohola, více či méně potetováni - nejvíc KING -, mají na sobě vězeňský stejnokroj a hledí upřeně na XIBOJE. Na pravé straně scény jsou na sobě tři kovové vězeňské postele, na nejvyšší z nich sedí XIBOJ, rovněž dohola ostříhán a ve vězeňském stejnokroji, ale bez tetování. XIBOJ je nováček a hledí poněkud vyplašeně na skupinu natěsnanou ve dveřích. Delší napjatá pauza/

KING /ke XIBOJOVI/ Prej sis zapálil po budíčku -

/Krátká pauza/

PRVNÍ VĚZEŇ /ke KINGOVI/ Zapálil si, já ho viděl -

KING /k DRUHÉMU VĚZNI/ Je to pravda?

DRUHÝ VĚZEŇ Jasně -

KING /ke XIBOJOVI/ Ty nevíš, kdy je nástup na snídani?

/Krátká pauza/

PRVNÍ VĚZEŇ /ke KINGOVI/ Dobře ví, že deset minut po budíčku -

KING /k DRUHÉMU VĚZNI/ Ví to?

DRUHÝ VĚZEŇ Jasně, že ví! Všem novejm to říkají -

KING /ke XIBOJOVI/ Tak poslechni, kamaráde! Mezi budíčkem a snídaní máme deset minut. V té době se musíme všichni voblíknout, kdo chce se může umejt nebo i vychoat, v tom nikomu nebráníme, na to má každéj právo, a kdo chce může začít i stlát, abysme se vystřídali a jeden druhému se pak neplet pod nohama. Taky hned votvíráme vokna, aby se ty noční prdy přes snídaní vyvětraly. Takovej je tady zvyk, tak je to tady prostě zavedený, tak se to tady vodjakživa dělá. No a pak si každéj připraví ešus, čepici a čeká na nástup. A když zařvou nástup, musíme všichni vypadnout vokamžitě z cely a postavit se venku do řady. Když hned nenastoupíme, zaženou nás zpátky a čekáme na novej nástup. Takže nepřichází v úvahu, aby se tady někdo motal, zdržoval, nebyl hotovej, hledal ešus, neměl čepici, típal žváro nebo tak - a aby to pak všichni vodsrali za něj. To je snad jasný. Kvůli jednomu se nebudeme přece všichni vracet a znova čekat na nástup. To dá rozum. A kdo to nechce pochopit, ten to brzo pochopí!

PRVNÍ VĚZEŇ /ke KINGOVI/ Všichni to chápou a každéj to tak dělá -

DRUHÝ VĚZEŇ /ke XIBOJOVI/ A jestli si nějaká piča myslí, že se na to může vysrat, tak to udělá nejvejš jednou!

KING /ke XIBOJOVI/ Mezi budíčkem a snídaní je teda práce dost. Rozhodně teda není čas na nějaký pičoviny. A tím míň na nějaký vykuřování. To tady nemáme ve zvyku. Po snídaní, to je něco jinýho, pak si každéj může zapálit, jestli má co, pak je na to času dost a žádnýmu to nevaří. Ale před snídaní tady nekouříme. Tak to bylo na týchle cele vždycky a tak to tady taky bude. Těch dvacet minut, než se vrátíme ze snídaně, to každéj může vydržet. To nemůže bejt pro nikoho problém. /k DRUHÉMU VĚZNI/ Mám pravdu?

DRUHÝ VĚZEŇ Jasně -

PRVNÍ VĚZEŇ /ke KINGOVI/ Všichni to vydržíme -

KING /ke XIBOJOVI/ Zkrátka a dobře před snídaní se tady nekouří -

PRVNÍ VĚZEŇ /ke KINGOVI/ Tím spíš, že se tu tou dobou větrá -

KING /ke XIBOJOVI/ To taky. Hlavně jsou tady ale lidi, oo tohle vypalování hned po budíčku prostě nesnášej. Nemají to rádi, nelíbí se jim to, nedělá jim to dobře na plíce, prostě si to nepřejou. Na to mají plný právo. Je ti to jasný?

/XIBOJ mlčí, jen rozpačité krčí rameny/

DRUHÝ VĚZEŇ /zařve na XIBOJE/ Slyšels, co ti říkal?

/XIBOJ mlčí, jen rozpačité krčí rameny/

U koho tady uvidíme po buďičku žváro, tomu ho vyrazíme z huby!

KING /ke XIBOJOVI/ Co si dělaj na jinejch celách, to je jejich věc. Tady se prostě po buďičku nekouří. To platí pro každého a především pro ty nový. To jsem ti teda, kamaráde, chtěl říct. A neřek jsem ti to jen za sebe, ale za všechny. /k DRUHÉMU VĚZNI/ Je to tak?

DRUHÝ VĚZEŇ Jasně -

PRVNÍ VĚZEŇ /ke KINGOVI/ To si myslí všichni -

KING /ke XIBOJOVI/ Všichni si tý tvý ranní cigarety všimli a všichni o tom pak mluvili. Bylo kolem toho tady dost řečí. Já ale řek: je novej, ještě to nezná. Takže ty řeči přestaly. Prodnešek ti to teda prošlo. Ale pro-příště si pamatuj, že se ještě nestalo, aby nám tu nějaká holubárna zaváděla nový móresy. Na to tady fakt nejsme zvědavý -

PRVNÍ VĚZEŇ /ke KINGOVI/ Co jsem tady, nikdo se tu ještě nevod-vážil kouřit před snídaní -

KING /ke XIBOJOVI/ Toho dnešního vajgla ti teda vodpouštíme. Ale bylo to naposled. Je ti to jasný?

/XIBOJ pokrčí rozpačité rameny/

DRUHÝ VĚZEŇ /zařve na XIBOJE/ Co vejráš, píšo! King se tě na něco ptá!

/Pauza/

KING /ke XIBOJOVI/ Jak vidíš, nic z toho zatím neděláme. Teď to ale už víš a zaříd se laskavě podle toho!

/Delší pauza/

Jo, a když jsme u toho, tak ještě něco. Od zejtřka budeš mít postel ustlanou tak jako všichni. Když to zvládnou jiný, zvládneš to taky. Nikdo tady nemá zájem na tom, abysme kvůli něčemu buzerantskému doskočišti ztráceli každý den bod. Na to pak doplácí celá cimra. A my nebudem sjíždět rajóny jen proto, že si nějaká nová myš neumí ustlat. Když to nepochopíš a nebudeš to mít zejtra jako všichni druhý, tak se budeš celej večer učit stlát -

DRUHÝ VĚZEŇ /ke XIBOJOVI/ Rozházíme ti to třeba desetkrát -

KING /ke XIBOJOVI/ Deku musí bejt na všech stranách dva ceňtáky voď kraje postele, límeček prostěradla na dýlku stravenky a tak dál. Voni ti to už kluci ukážou -

PRVNÍ VĚZEŇ /ke KINGOVI/ Já si ho vezmu na starost -

KING /ke XIBOJOVI/ Rozuměls?

/Pauza/

Každej si na tyhle věci zvyk a tak si na ně zvykneš i ty!
Jasný?

/Pauza/

DRUHÝ VĚZEŇ /ke XIBOJOVI/ Tak se do prdele, píčo, vyžvejkní, když se tě king na něco ptá!

PRVNÍ VĚZEŇ /ke KINGOVI/ Nějakej hustej, ne?

KING /ke XIBOJOVI/ Utřel jsi ráno umejvadlo?

/Pauza/

Máš tenhle tejden úklid a tak za všechno ručíš! A jestli si myslíš, že jen tak přejedeš smetákem po zemi a bude to v richtigu, tak jsi na velkém omylu. Pod postelema se vytírá, hlavně v těch rozích dole u zdi - tam si svítěj bengové baterkou -, prach se utírá všude, umejvadlo musí

bejt umytý, utřený, vyleštěný = a to samý hajzl. Dnes to byla hrůza, máš kliku, že tu přes den nebyl žádněj bengo. Jinak bys měl po píči. Ale večír před prohlídkou si to osobně zkontroluju. Je nás tu hafo, všichni jsme si rovný a žádněj nebude mít nějaký výjimky. A nejmíň nějaká holubárna, který ještě hoří zahozenej vajgl před bránou!

DRUHÝ VĚZEŇ /zařve na XIBOJE/ Slez do píči, píčo, když s tebou
. mluví king!

/XIBOJ zůstane sedět na své posteli a stále se rozpačitě usmívá. Napjatá pauza. DRUHÝ VĚZEŇ se chce vrhnout ke XIBOJOVI a strhnout ho dolů, ale KING ho zadrží/

KING /k DRUHÉMU VĚZNI/ Počkej!

/Pauza/

/ke XIBOJOVI/ Tak hele, hochu! Jestli si myslíš, že si tady budeš hned první den dělat co chceš nebo si dokonce hrát na nějakýho kinga, tak se na týhle cimfe nečapeš! Takže si to pořádně rozmysli! Na takový jako ty tady ještě máme, to by ti mohlo bejt jasný!

/Pauza/

PRVNÍ VĚZEŇ /ke KINGOVI/ Ten je ale vofouklej!

KING /ke XIBOJOVI/ A pádej s tý betle dolů!

/Pauza, XIBOJ se nehýbe/

DRUHÝ VĚZEŇ /zařve na XIBOJE/ Neslyšels?

/Pauza, XIBOJ se nehýbe/

KING /ke XIBOJOVI/ Tak hele, chlapečku, nemám rád, když tady někdo ze mne dělá vola! Jenomže mě jen tak nevytočíš!

PRVNÍ VĚZEŇ /ke XIBOJOVI/ Okamžitě seskoč dolů a omluv se kingovi!

/Pauza, XIBOJ se nehýbe a jen se rozpažitě usmívá/

DRUHÝ VĚZEŇ /zařve na XIBOJE/ Ty kuřbuře jeden zasranej!

/DRUHÝ VĚZEŇ přiskočí k postelím, strhne XIBOJE za nohu dolů, XIBOJ spadne na zem, DRUHÝ VĚZEŇ ho kopne a vrátí se po bok KINGA. XIBOJ pomalu vstává a nechápavě se rozhlíží po přítomných. Delší pauza/

TŘETÍ VĚZEŇ /tiše/ Kluci -

/Pauza, všichni hledí na XIBOJE/

KING /aniž se otočí k TŘETÍMU VĚZNI/ Co je?

/Pauza, všichni hledí na XIBOJE/

TŘETÍ VĚZEŇ /tiše/ Vždyť to je nějakej Maďar nebo co -

/Všichni pohlédnou tázavě na KINGA, napjatá pauza/

KING /po chvíli, tiše/ Jeho chyba -

/KING vykročí zlověstně směrem ke XIBOJOVI. PRVNÍ, DRUHÝ i TŘETÍ VĚZEŇ ho zvolna následují, všichni obklopují XIBOJE a stále těsněji se k němu přibližují. Špona padá/

K o n e c

Ve svých "obrázcích z cest" se Iva Kotrlá dostala až k Toskán-
sku a v té souvislosti si zauvažovala i o Babičce Boženy Němcové. Bo-
hužel, učinila to způsobem nepřipustně lehkomyšlným. Každé lidské dílo
může být jistě podrobena kritice, žádný nimbus nám nesmí bránit v tom,
abychom vyřkli sebekacířštější názor, došli-li jsme k němu hlubším
poznáním dosud opomíjených stránek či spojitostí. Z tohoto pravidla
není vyňata ani Babička. Odhodlám-li se zvrátit její dosavadní hod-
nocení, musím však být obeznámen s tím, proč si vlastně vydobyla tak
výsostné postavení v české literatuře. I. Kotrlá ale nedošla ke svým
překvapujícím poznatkům pečlivým rozborem jejího textu, proniknutím
k dosud nepovšimnutým historickým okolnostem, naopak, dopouští se hru-
bého zkreslení smyslu Babičky a historické souvislosti si apriorně
přizpůsobuje, takže její závěry mají nikoli kritický, nýbrž spíše
provokativní ráz a jsou v příkrém rozporu se skutečností.

x x x

"Přízvisko" nejčestější kniha si podle Kotrlé pro Babičku vy-
myslel Zdeněk Nejedlý. V jeho studiích o B. Němcové však najdeme po-
někud odlišné charakteristiky: "nejvzácnější mezi všemi českými kni-
hami"; a jinde: "nejpopulárnější česká kniha". Možná je v nějaké ji-
né jeho práci příležitostně užito i tohoto "přízviska", to nemohu
vyloučit. Výslovně však užívá tohoto označení Nejedlého vědecký a
ideový antipod - Václav Černý. V Knížce o Babičce čteme na str. 47:
"nejčestější ze všech českých knih" a na str. 84: "kniha českých
knih". V podstatě totiž všichni, kdo se kdy Babičkou seriózně zabý-
vali, počínaje první Erbenovou kritikou, shodli se na tom, že Babič-
ka položila jak svým jazykem, tak typem své hlavní postavy základy
českosti naší literatury. Dva z největších našich moderních básníků
vzdali "Naší krásné paní" hold za to, jak rozezněla mateřštinu "v jes-
ličkách úst". Ivě Kotrlé však připadá, že "co slovo babičky, to věta
z katechismu". Zřejmě ke své škodě necítí, že z těch slov a vět
tryská jeden z hlavních pramenů, jenž orosil svou svěžestí a čis-
totou povadlý štěp češtiny a zachoval ji pro budoucnost.

Její hlavní kritické výtky však míří proti ideové koncepci Ba-
bičky. Především se pozastavuje nad "nejdůrazněji zápornou postavou
v knize", nad italským zámeckým sluhou Piccolem, kterého chlapci ze
vsi v čele s Mílou vyplatí za to, že neodbytně dolízal za Kristlou.
Podle mínění I. Kotrlé je jeho zápornost ohlasem protiitalských nálad
v době, kdy Rakousko mělo v Itálii náramné starosti s osvobozeneckým
hnutím. Citují: "Těch nadávek v textu jemu určených, až po tu: ,poví-
dá se, že ti Taliáni jsou zlí lidé.' Jak tomu rozumět?... O nikom ji-

ném se tak v Babičce nemluví!" Dál autorka tvrdí, že babička tuto v textu prý "nesmyslnou figuru" charakterizuje slovy "kůže prolhaná". Němcová je tu tedy vydávána za šovinistku, která jedinou zápornou postavou v Babičce vyšla vstříc dobovému "rakouskému duchu".

Mohl bych se odvolat na známou větu Němcové, jež svědčí o jejím obdivuhodném humanismu: "Člověk je všude člověk - a já ctím člověka bratra v každém člověku, jakékoliv národnosti..." Ale to by zřejmě I. Kotrlou nijak nepřesvědčilo. Jdeme tedy k textu Babičky. Především neodpovídá skutečnosti, že v ní není druhá tak záporná figura. Všechny figury zámeckých sluhů jsou líčeny negativně, eventuálně ironicky, všichni jsou pro babičku darmožrouti a lenoši. Nejostřeji ze všech pak odsuzuje pana správce a zlou rychtářovu dceru Lucinu, která si myslela na Mílu a ze msty ho s podporou správcovou dostala na vojnu. Tento vztah k zámeckým sluhům je jedním ze základních ideových rysů knihy vůbec. A mezi ně patří i Piccolo. Navíc tento ohnivý cizinec bezohledně ohrozí Kristlinu čest. "Malý český lynč", jak tomu říká I. Kotrlá, který provedou ratibořští chlapeci, je nevinná idyla proti tomu, jak se na českých vsích vypořádávala chasa s přespolními záletníky. /Jednu takovou "akci" zachytil J. Herben v kronice Do třetího a čtvrtého pokolení. Babička ten noční přepad odsuzuje, ale chápe, že tam, kde "se do toho láska vplete", je rozum v koncích. Piccolo však se dopustí hanebnosti, kterou babička ve své úctě k pravdě není s to neodsoudit: namluví paní kněžně, že ho přepadli jacísi zbojníci a chtěli ho oloupit. Na to reaguje babička v rozhorlení: "I totě kůže prolhaná." Není o tedy charakteristika postavy tohoto Itala, nýbrž bezprostřední reakce na čin člověka, který vědomě lhal. Takto by babička jistě nazvala každého lháře, třebaš by byl Čech. /Němcová například v Pohorské vesnici přičře odsuzuje Srnu, protože je zloděj. Porušení základních mravních norem lidského soužití nemůže babička odpustit nikomu.

V textu Babičky je Piccolův příběh pouhou epizodou a má význam jen ve vztahu k příběhu Míly a Kristly, jejichž štěstí ohrozí. Mluví o něm Kristla v rozhovoru s babičkou a tady jsou taky uloženy všechny "nadávky" rozčilené dívky: ty dvě už citované a pak ještě dvě: "ty pozituro" a "ten obejda, ten Talián" /všimněte si, že tu není "ten obejda Talián"!/. Nikde tu nepronikne národnostní zášť, všude se projevuje jen a jen odpor vesničanů proti zámeckému "lenochovi", jenž mohl zmařit štěstí dvou milenců. Babička horké hlavy ochlazuje a najde - jako vždy - způsob, jak vše napravit, ale nemstít se. Už Šalda si všiml, že Němcová zlé lidi netrestá. Zlo je v jejím pojetí výchylnka

z řádu světa a musí přijít dobro, jež vyprovokováno k oběti vráží vše opět do patřičných kolejí. Němcová neznala nenávist a domněnka, že Piccolo je "transformovaný Cavour" nemá naprosto žádné opodstatnění ani v její názorové soustavě, ani v textu Babičky.

Postřeh o ohlasu protiitalských nálad v Rakousku v postavě Piccola je sice pouze nedoloženou domněnkou, ale má aspoň špetku zajímavosti a v kontextu úvah I.Kotrlé o Toskánsku by se dal jakžtakž pochopit a přejít mlčením. Ona však se s tím nespokojuje a jde ve svých vývodech mnohem dál. "Knihou proniká stesk vládnoucí šlechty po odtrženém Kladsku, Slezsku a čarokrásné Toskáně..." zní další její tvrzení. Oč je opírá? Snad o to, že babička vykládá, jak se při její svatbě s Jiřím mluvilo na Kladsku ještě česky? O Kladsku a Toskánsku jsou zmínky vždycky jen v souvislosti s nějakým lidským osudem: v Kladsku žila určitý čas babička /ta skutečná i ta románová/ a z Toskánska je andělská Hortensie, česká obdoba Goethovy Mignon - proto je z Itálie a odtud musí být i Piccolo. Ale v čem se tu probcha projevuje "stesk vládnoucí šlechty"? To je prostě zcela vykonstruované tvrzení. A stejně neprůkazný je argument, že v knize není "žádná zmínka o Praze" / i je, a to hned dvakrát: v pověsti o siláku Ctiradovi, který zvítězil na královském turnaji v Praze, a ve vyprávění babičky o Lehotském, o němž říká, že "u nás byla jeho Praha"/, zato že prý se mnohokrát mluví o Vídni. Ale jak by ne, když ve Vídni žila paní kněžna /ta skutečná i ta románová/ - a její štolba pan Prošek s ní - a navíc i babiččina sestra a dcera! V tom přece není vyjádřena žádná politická tendence, Vídeň tu není chápána jako obdivované centrum rakušáctví, ale jako velkoměstský protiklad venkovské idyly. Jak je z toho možné dedukovat jakýsi ideologický závěr?

Ze stejného rodu je nepochopení I.Kotrlé, týkající se "pajánu na štědrého a dobrotivého císaře i šlechtu". Tím císařem byl Josef II. a ten žil v povědomí lidu jako "lidový císař", protože zrušil poddanství a vydal toleranční patent. Lidová fantazie si přetvořila skutečnost podle svých tužeb a snů a viděla v Josefovi II. dobrotivého ochránce poddaných. To je všeobecně známá věc a vyprávění negramotné Magdaleny Novotné o setkání s císařem, jenž ji obdaroval zlatým penízem, patří do rodu těchto skazek. Ostatně, účta k pomazaným hlavám byla mezi lidmi vždycky nesmírná, neměla však nikdy co dělat s politickým hodnocením určitého vladaře. Vzpomeňme na vyprávění starého Dubského v Našich furiantech, který se pyšní, jak vezl v kočáře "tři potentáty" - a taky dostal nějakou zlatku na památku.

Vztah ke šlechtě má v díle B.Němcové zvláštní význam a literární věda mu věnovala stovky stránek analýz a úvah. Rozhodně však naše

první spisovatelka nepěla "pajány" na šlechtu, jenom v souhlase s dobovým přesvědčením ji hleděla získat pro vlastenecké hnutí. Její líčení vládnoucí vrstvy mělo ovšem daleko k třídnímu hodnocení, ale to snad jí odpustíme a nebudeme litovat jako Julius Fučík, že vedle Heina nepoznala i "jeho přítele", tj. Marxe. Přisuzovala šlechtě v duchu své "filozofie" o harmonické společnosti úkol otcovsky se starat o poddané. K tomu je podle ní zapotřebí "vychovat" šlechtu k uvědomělosti, k lidskosti, pak se překlenou rozpory mezi "zámkem a podzámčím" a lidé budou žít spokojeně a šťastně. Do paní kněžny vložila Němcová tento svůj sen, učinila ji dobrou a laskavou, ale i tato šlechtná paní začne konat dobro až poté, co se setká s babičkou! Aristokratka se podřizuje vlivu prosté ženy z lidu, její mravnosti a jejímu poselství lásky, babička nad ní vysoko ční svou moudrostí a učí ji chápat, v čem je vlastně její poslání. Postavit negramotnou prostou ženu nad šlechtičnu, už to samo bylo v polovině minulého století něco neslýchaně buřičského, odporovalo to všem dobovým společenským normám. Ale právě takto Němcová babičku koncipovala: všude, kam vyzařuje kouzlo její osobnosti, nabývá svět svého lidského smyslu, protože se řídí hlavním zákonem života - zákonem lásky k bližnímu. V tom je základní idea Babičky, kterou třeba pochopit, než o ní proneseme cokoli dalšího.

Pro I. Kotrlou jsou však všechny tyto postřehy pouze východiskem k mnohem závažnějšímu závěru, který už je zcela apodiktický a nedělá si nejmenší starosti s ověřováním. Ten neuvěřitelný závěr zní takto: "Babička odpovídá jednoznačně // rakouskému duchu, je angažovaně // / prorakouská přesně podle vládních požadavků první půle padesátých let minulého století..." V jistých časech jsme u nás byli alergičtí na každý vnější projev rakušáctví a vesele se bořilo všechno, co připomínalo starou prohnílou monarchii. /Dodneška se u nás například nehraje Smetanova Triumfální symfonie, pouze Scherzo, protože Smetana v ní pracuje s variacemi na téma rakouské Haydnovy hymny. Teprve nedávno se mi podařilo uslyšet ji celou - z Vídně/. Ale ani v těch časech po první světové válce nikomu na mysl nepřišlo objevovat v Babičce "jednoznačně rakouského ducha". V tom má I.Kotrlá smutné prvenství. I kdyby ve své historické nepoučenosti považovala za projev rakušáctví zápornou figuru Piccola, "paján" na císaře a šlechtu a časté zmínky o Vídni, muselo by jí přece zadržet ruku, než hodí tím nejtěžším kamenem, pouhé vědomí, že život B.Němcové byl řetězem utrpení pro její vyhraněnou svobodomyšlnost, kterou předešla hodně daleko celou svou dobu. Jakým myšlenkovým postupem mohla I.Kotrlá vůbec dojít k obvinění, že tato statečná bojovnice proti všemu bezpráví a zpáteč-

nictví se stala spojencem nejtemnější reakce, že dala své umění do jejích služeb? Psala Babičku "pro úlevu vlastní zkormočené duše své" po smrti milovaného syna Hynka, v bídě a opovrhována, nepsalala ji pro potěšení císařského domu, ani vládnoucí šlechty - a ovšem ani cenzury.

I k ní se totiž I. Kotrlá dostala a to svědčí jen o tom, že se přestala zcela kontrolovat: "Ne, tuto knihu nemohl pražský nakladatel Hospíšil natrvalo k vydání odmítnout: cenzura se už postarala, aby spatřila světlo světa." Cenzura, jak známo, buď předložený spis zamítne nebo schválí /či upraví/, ale v pojetí I. Kotrlé ta bachovská se dokonce postarala o to, aby Babička vyšla!!

Kdyby měla mít I. Kotrlá pravdu, bylo by vydání Babičky ještě před Sabinovým případem vlastně první zradou novodobého českého spisovatele na vlastních životních ideálech, jenomže zradou hrdě zveřejněnou. Tehdejší vlastenecká společnost si kupodivu nepovšimla, že čte prorakouský angažovaná knihu "přesně podle požadavků první půle padesátých let", tj. bachovského protičeského a protirevolučního byrokratického aparátu, a považovala Babičku - a postupem času stále víc - za umělecky svrchovaný výraz lásky k národu a hrđosti na příslušnost k němu. Celé generace se z ní učily kultivovat v sobě ušlechtilé city lidskosti, "ctít člověka bratra v každém člověku", nalézat hluboký poměr ke všemu krásnému, co nás obklopuje v živé i neživé přírodě, vnímat nezbytné pouto mezi odcházejícími a přicházejícími pokoleními, vážit si minulosti a jejích hodnot jako nezbytného článku ve vývojové kontinuitě, bez níž není v národě skutečné mravnosti. Babička učila české lidi naměti jako základu této mravnosti. A vezměte národu mravnost a "berete mu jeho nesmrtelnost", napsal v předvečer zří 1938 Karel Čapek.

Vysvětluji si ukvapené soudy I. Kotrlé tím, že v ní ještě doznívají školské zážitky z povinné četby. Možná musí dražší mladý člověk k Babičce jistým způsobem uzrát, než pochopí, v čem je její hloubka a význam. Mohu si tyto soudy vysvětlit a chtěl bych je i pochopit. To mě však nezabavuje povinnosti označit je tak, jak si zasluhují: jsou násilnictvím na pravdě. Vážím si I. Kotrlé a její literární práce, ale nadosobní věci národní kultury jsou vždycky nadřazeny našim sympatiím či antipatiím.

Naprosto však už nechápu, že se mohla dát svým "protibabičkovským" horlením tak strhnout, že zobecnila svůj nihilistický soud na celou naši klasickou literaturu 19. století: "proč to mají u cenzury v irase dobré ti, kteří prošli jejím sítím, ovládaným feudály minulého století, dobré napořád, i ve století čtvacátém! A ti, kteří tehdy

neprošli, neprojdou i dnes..., protože nemají s čím, přestali tehdy psát. Zmizeli... V literatuře zůstaly jen ty firmy, které uznávaly hodnotu kompromisu..." Rozumím těmto náznakům snad dobře: naše klasická literatura je výsledkem kompromisu s rakouskou cenzurou, čest si zachovali jen ti, kdo přestali raději psát a upadli v zapomenutí. Jaký smysl mají takové fantastické dohady? Ví I.Kotrlá o někom, kdo přestal psát, aby nemusel dělat kompromisy? Měla ho tedy uvést, to by byl věru literárněhistorický objev prvního řádu. Ona však jen nepřipustně aktualizuje dějiny. Co je však horšího: dopouští se neúcty k těm, na něž navazuje, od nichž převzala jazyk a určitá mravní hodnotová měřítká, kteří by pro ni měli v mnoha a mnoha ohledech být vzorem a jimž by se tedy měla v obdivu a pokoře hodně hluboko poklonit:

Milan Jungmann

I d e a n á r o d n í h o d í v a d l a

Vznikla v době pobřežnové, formuloval ji nejpřesněji Tyl, rodila se však už v desetiletí před březnem 1848 a otisk těchto let nesla ještě velmi dlouho: teoretický předpoklad, že národní divadlo je útvar institucionálně jednotný a že je spjat s národní ideologií a politikou, jako bývá spjat nástroj s cílem svého použití. Vlastencům, kteří milovali divadlo a toužili je na české půdě ustavit, se nikdo rozumný nebude divit. Prostředky měli skromné, sil málo, i uměleckých, výrazová rozrůzněnost byla tudíž nepodstatná a divadelní spolčování představovalo jednu z nečetných forem veřejné činnosti, kterou metternichovská vláda trpěla. Předbřežnové divadlo bylo v Čechách jakýmsi jinobytím politické aktivity. Přesto existují školské doklady o tom, že tehdejší divadelnická družina pracovala ve znamení řady vnitřní napětí. Dramaturg českých představení ve Stavovském divadle Jan Nepomuk Štěpánek byl například zaujat proti Klicperovi, neuváděl jeho hry a ochotníci kolem takzvaného Kajetánského divadla se snažili tu nespravedlnost kompenzovat. Ve čtyřicátých a padesátých letech se dokonce vyvinuly dvě poetiky, z nich každá aspirovala na vůdčí postavení. Spor aktuálně politicky engažované dramaturgie Tylovy s Kolárovým romantickým divadlem velkých obecně lidských konfliktů přerušil Bachův absolutismus, ale oba rivalové tvořili předtím po řadu let vedle sebe a ani jeden, ani druhý nechtěli a neuměli ustoupit. Všední den nastavoval obrozeneckému divadelnímu snu neúprosné zrcadlo ještě dřív, než sen stačil inspirovat promyšlený projekt. Na souboj různých programů uvnitř národního divadla si veřejnost pomalu zvykla, i když se z národního divadla stalo Národní. Gabriela Preissová mohla na jeho prknech uvést svou Gazdinu robu a Její pastorkyňu jen díky obdivuhodné tolerantnosti dramaturga Stroupežnického. Přečtěte si však kritické ohlasy obou těchto her, zejména řádky, které jim věnoval Vrchlický,

do té chvíle nejpřednější mezi předními spolupracovníky naší první scény. Preissová a Vronlický, to jsou dva autorské světy, dvě divadla v jednom. Proces vyhraňování pokračoval, a jakmile to okolnosti dovolily, vyústil v institucionální řešení. Zakládaly se divadelní dílny, které svou odlišností, ba opozicí občas i demonstrovaly a zdůrazňovaly. Jaroslav Kvapil v Národním rozvíjel realistický režijní rukopis sahající i ~~ke~~ k prostředkům tradičně označovaným za impresionistické, spisovatelé spjati s Modernou se pokoušejí o generační divadlo, mladý František Zavřel uplatňuje režisérský subjekt v míře do té doby u nás nevídané, nikdo už se nesnaží být s ostatními pod jedním kloboukem. Každý se chce vyslovit především za sebe. Období po první světové válce umožnilo přímo převratný rozvoj těchto tendencí. V Národním divadle Karel Hugo Hilar, divadelní avantgarda reprezentovaná jménem Frejkovým, Burianovým, Honzlovým, Voskovcovým a Werichovým, Oldřich Stibor, na konci první republiky Bar se svým psychologismem, každý z nich uskutečňoval svou vizi současného českého divadla a dnešní časový odstup dovoluje rozpoznat, jak přes časté polemické i záštit patří vzájemně k sobě. O divadelních dílnách šedesátých let platí totéž. Většina z nás o tom může svědčit z vlastních přímých zážitků. Předtím se ovšem v padesátých letech odehrál pokus obnovit původní jednotu. Program politické instrumentalizace a výrazového unifikování se měl stát znovu aktuální. Nebyl inspirován a řízen jen mocensky. Vyznávali jej i někteří umělci, kteří žili v období mnohosti - a jistě i díky němu. Nesmíme je podezírat z neupřímnosti a konjunktury. Souvislosti jsou hlubší. Probíráme-li se jejich předválečnými manifesty, narazíme na nejeden projev agresivity, jež si pováleční unifikátoři právem přivlastnili a rozvinuli do nejzazších důsledků. Kocovina byla zlá. Pokus nevyšel, a ať byl motivován sebeuštětější, zna-

menal těžkou destrukci, z níž se divadelní život jen pomalu zotavoval. Musím na to myslet právě dnes, kdy se idea národního divadla při příležitosti stého výročí často připomíná a kdy je slyšet dokonce vychloubání, že dnešní stav uchovává její živou podobu. Je to docela jinak. České divadlo kráčí po slavnostním jubilejním pódiu nazuto do dětských střevíčků. Absurdní obraz, ale bohužel výstižný.

Milan U h d e

Dvě knihy ze zahraničí

Českou literaturu není snadné zničit: bůh nad ní i cizinci. V jejích dějinách jí prokázal službu i ne jeden Polák. I taková dnešní povinná mimobitanková četba, jakou je kniha od Aloise Jiráska "Z Čech až na konec světa", by nebyla, nebýt úsilí moravského biskupa ze 16. století Stanislava Pavlovského, Poláka rodem. Ten zaidil překlad původního cestopisu panaše Baška z Rítkova na západ do latiny, a tak ho v tomto znění zachoval českému národu.

V minulém roce - nákladem Jagellonské univerzity 1982 - vydal v Krakově bohemista Jacek Baluch knihu s názvem "Kritický jazyk F. X. Šaldy". Polský badatel je perfektně seznámen nejen se všemi českými prameny, včetně zapadlých novinových článků, ale navíc hledí na Šaldovo dílo poučen i dědictvím polské literatury. Proto obdivně hodnotí sílu českého zájmu, která umožnila Šaldovi vydávat měsíčně jeho kápisník po neuvěřitelně dlouhou dobu devíti let. V tomto fenoménu spatřuje snahu vytvořit skvělému kritikovi samostatný prostor pro uplatnění jeho strategie kritické výpovědi, takže Šalda, který v devadesátých letech, v období české moderny, probíjovává kritiku jako samostatný literární druh, končil svůj životní zápas se zadostiučiněním vítěze. /poznámka současníka z roku 1983: za pět století od měsíčníku pro jednoho kritika nemá česká literatura měsíčník pro všechny kritiky./ Literatury ...

Ve své práci si polský bohemista všimá i Šaldova boje o hodnoty mezi pozitivismem a strukturalismem a cituje jeho definici: "literatura je svět hodnot, vyjádřený světem forem."

Druhou knihu vydal Jacek Baluch v Krakově 1981 pod názvem: "Lévo se listím odívá". Je to první překlad staročeské milostné poezie do polštiny. /V 19 ukázkách je zhruba polovina známého fondu./ Polský badatel rozeznává nejen německé, ale i provenšálské vlivy na tuto českou poezii ze 14. století; v této souvislosti je zajímavé zjištění, nakolik - po cele devatenácté století - zastínily Hánkovy podvrhy zájem o tuto skutečnou českou poezii. A božeť by ji nezastínily: byly to podvrhy... Podvrhy tvůrce, významnaného řády z ruské říše ...

Můj milý jko,

sama proti sobě jsem jistě i já, když se pletu do věcí. Jenže nedá mi to, nedá!

Krásně jsi roznesl pisatelku Frýbovou na svých zkušených kopytech a za to tě chválím, ale: při té příležitosti ses dopustil některých generalizací a já si myslím, že to by se nemělo. Tak předně, hned úvodem atakuješ /poměrně nevinné/ čtenářky beletrie, z jejichž sympatií tato skutečně ponejvíce žije. Dovol citaci pro osvěžení paměti: "Potíž je v tom, že čtou a chápou beletrii způsobem, který takřka úplně staví stranou právě její specifické kvality: autorovo umění, jeho schopnost a úsilí osobitým, básnickým způsobem zorganizovat a zprostředkovat určité poznání, jsou jim namnoze dost lhostejné. Ženy ve velké většině nemilují umělecké experimenty a avantgardní výboje. Okouzluje je sentimentalita a přímočaré mravní poslání příběhu, zvláště když zobrazuje utkání s těžkým osudem a špinavostmi mužského světa."

Abych se zastala čtenářek beletrie: to jako že jsme blbé?

Dále jsou na řadě spisovatelky: "Myslím, že i pro většinu autorek - až na čestné výjimky - je typický tak či onak utilitární přístup k psaní: buďto si jím vylévají srdce, nebo moralizují, vychovávají nebo prostě vydělávají peníze. Zatímco muž - spisovatel se v lepším případě potýká s tvorbou jako osudovým a strastiplným posláním / v horším případě plodí grafomanské banality/, žena - spisovatelka provozuje své psaní jako druh ruční práce tu více tu méně zdařilé, nebo jako písemné pokračování svých nekonečných rozprav s přítelkyněmi."

Muže - spisovatele ponechám stranou, poněvadž s tebou v zásadě souhlasím; ovšem na ženy - nespisovatelky musí tvá úvaha nutně působit jako výzva ku sepsání delšího závažného díla, jež by dokázalo opak. Naštěstí rozpoznal již Ludvík V., že dobrého a zkušeného spisovatele, když si dá záležet, přejde i nejdelší román; nespisovatelka se proto může a musí řídit tímto správným názorem a rovnou se zachovat jako dobrý a zkušený spisovatel.

Ostatně dost se těším, že se spisovatelky /nebo alespoň čestné výjimky/ pochlapí a sebe samy se taky zastanou; spoléhám přinejmenším na E.K., E.K., I.K. etc. ; takovým přiznáš alespoň slušný IQ? Právo na utilitární přístup ke spisování bych odsouhlasila alespoň paní Rettigové, paní Sandtnerové, paní Fialové Juliáně. Zváším tě i sebe a vidím - já mám pravdu!

Teď k Zdeně Frýbové.

Shodou okolností /navštěvuji místní lidovou knihovnu/ přišla mi její podpráce taky do rukou a občas mě ještě straší ve snu. V téže souvislosti

ti vzpomněla jsem si na prazvláštní spisek pachatele Donáta Š. /přibližně devětapadesáté vydání z roku tuším 76 a to se v anti-kvariátech povaluje přemnoho svazků z předchozích osmapadesáti vydání/. Ta věc se nazývá Větev dobra, D.Š. ji vypotil jako mnozí jiní ještě před válkou viditelně na Vančurův způsob a krásnou vlastnost má: lze ji otevřít na kterékoliv stránce, vybrat libovolnou větu a vždy objevíme unikátní hovadnost. Přátelé si tuhle knížku posíla-
li jako dárek k Ježíšku /i do zahraniční ciziny/ - žádný obdarova-
ný nebyl nikdy zklamán.

Tož Frýbová téhle kvality skoro docílila, a to už něco znamená. Jeden parametr její tvorby jsi však opomenul: tato osoba dokázala napsat špatnou beletrii tak, aby byla p r o d e j n á ! Jedná se patrně o stejný kumšt, jako vnutit zákazníkům prázdnou krabičku od cukru, jako že je plná. Klobouk dolů; vzpomínáš na ty houfy psavců a psavkyň /psavic?/, jež v lepších dobách obléhaly redakce četných tehdy literárních časopisů? Mám za to, že situace se časem příliš nezměnila, nakladatelství mají rázně snížený příděl papíru, kapacita tiskáren je omezena. Alespoň tak si vykládám fakt, že /kupříkladu/ vzpomínky pana Seiferta vyšly v nákladu značně omezeném. Nebo co je tu vlastně omezeného.

Tvé hodnocení spisku autorky Z.F. /a vůbec: co to čteš, copak je znáš první týden?/ dovoluji si doplnit pěkně pasujícím povzdechem J.D.Salinger: "Z toho by se člověk pozvracel."

No a na závěr tě ještě chci slušně poprosit: příznej ženským autorkám právo vychovávat, dopřej jim též výsadu moralizovat /někte-
rým i v souladu s edičními plány našich nakladatelství/. Měj přitom na paměti, že nikdo jiný než žena, matka, udřená stará máma jako ty nebo já^{ne} /mohl by, jak známo, inspirovat slavnou spisovatelku K.Č. k napsání známého burcuujícího textu: /cituji/

Matka: "Kdo zase tak zapatlal tu kliku od vrátek? Vždyť se na to nedá šáhnout!"

- "Říkáš děti?"

- "Ty malé, umouněné děti s jejich věčně ušmudlanejma prackama?"
/bez váhání/:

"Jdi!"

Tvoje

Marie Blažková

Josefu Zvěřinovi k sedmdesátinám

Slovo modernost a moderní se mimo oblast dámského odívání téměř nepoužívá, moderna ustrnula v pojem uměleckého směru starého celá desetiletí. Ještě tak poválečná období jsou štvanci modernosti, souvisí to nejspíš s rozpadem hodnot, který válka způsobila. A dnes snad čeká slovo modernost v koutku na převrasy? Ale ne; najednou jsem je uslyšela, kde bych se toho nejméně nadála. "To není moderní," řekl Josef Zvěřina o komsí nesnášlivého chování a maličko máchl rukou, jen nepatrně, aby nedal odsudek viditelně najevo. A mně najednou to slovo zaznělo živě, nevyčpěle, zrovna jako čerstvě vytvořené, nečekaný posun v úhlu pohledu. Takže modernost.

Nejdřív se k člověku blížíme se zvědavostí, aspoň já, zvědavá Eva. Pak vzniká mnoho možností: sblížení, rozčarování, obdiv, odpor, souznění, znechucení, podmanění ... Zde se vyznávám z úcty až plaché a z citu ničím nezkaleného. Hloubavost však tu současně zůstává stát před uzamčeností celků, a to bych ráda vysvětlila.

Z dětství mám uchovanou představu kněze jako osoby ve cti-hodnosti nedotknutelné. Tehdá se ještě mše celebroyaly latinsky, náš pan farář nosil kolárek i ve všední den a neměi vycházel z fary v dlouhém černém hábitu; my děti ho zdravily "Pochválen Pán Ježíš Kristus" a on nám odpovídal "Až na věky" a vůbec mluvil jinak, než ostatní učitelé a věci nás učil jen tajemné, tak tajemné jako byla latina, svatostánek, zpovědnice, kůr i farská zahrada za vysokou zdí. Moje zážitky ~~xxáááááááááá~~ s ním spojené jsou poetické, tak stejně a silně poetické, jako jsou dopisy, které mi Josef Zvěřina píše o víře. Památce venkovského faráře Josefa Buchtely se před několika roky přišel poklonit velký kraj, a ten věru neoplývá zbožností, pan farář měl prý pohřeb jak nějaký biskup, lidé vědí, koho uctít. A co jsem četla například ve "Zločinu pátera Amara", zůstalo mi - díky jemu - zkušeností jen literární, a jeho lidsky vroucí obraz mi nepřekryl ani za-

svěcený Brezův popis státu a úřadu jménem Vatikán. Náš popovický pan farář byl dobrý, ale rozhodně nebyl moderní. Například když zemřel TGM, vězel tak hluboce v katolickém přesvědčení, že odmítl na faře vyvěsit černý prapor a navzdory všeobecné úctě, jíž se těšil, vyvolal veliké pohoršení.

Bylo by ale hrubé říci, že svrchu uvedená modernost je moderností tím, že by přesahovala meze katolictví nebo kněžství. Takto založený výklad by byl zcela falešný. Ale současně si nejsem jista, zda každý tu modernost vidí a zda ji každý chválí. A možná, napadá mě, já ji cítím intuitivněji a jako blahodárnou právě proto, že přicházím odjinud. Nazvala bych ji duchovním úsilím, duchovností, a jeho síla si mě začne podmaňovat, když pocítím, jak touží chápat svět v celistvosti, jak do svého pochopení zahrnuje i mě, člověka nenáboženského, a jak to činí ne tak, že by mě přetahovala na svou víru. Ne: je to "jen" vůle porozumět smyslu i toho, co se děje před práhem víry, kterou vyznává, za jejím pomezím. A to potom, protože to není úsilí jen slovní, jen úvahové, protože je to způsob žití, začínají padat jakékoli hranice, méně se myslí na to, co, které lidi rozděluje, více na to, jak, které má dar soužití, a duchovní úsilí vrůstá ve svět lásky a přátelství. Pan farář Buchtela mě měl rád, dával mi svaté obrázky a vybral mě zpívat na kůru; tehdy však o mojí dětské víře nebylo pochyb. Měl by mě ale rád dneska?

Svá setkání s Josefem Zvěřinou cítím jako div. Jsme přece v Čechách, v národě od věků rozpolceném, kde se i dějiny píší tak, že musíš někam patřit, buď k Čechům proti Němcům, nebo k husitům proti katolíkům; a žijeme v komunistickém Československu a oba už tkvíme každý svým způsobem v dějinách. V době, kdy Josefa Zvěřinu hnali do žaláře, já vstupovala na vysokou školu; cítila jsem se nikoli vyvolencem, tehdy nám nebyly moderní výsady, ale jejich ničení, rozhodně však jsem se domnívala mít před sebou budoucnost. Jeho budoucností byl rozsudek na dvaadvacet let vězení. Šťastný život na kostech podmaněných, zruďný a hloupý paradox. A tak že revoluce protivníky ničí, může sice přinést změnu, ale nikdy ne štěstí. Za skutečné své životní štěstí mám to, že události uzrály během jedné generace, zrály tedy dost rychle, abychom se stačili sejít.

Když Josef Zvěřina vypráví o svém odsouzení a věznění, činí

to zvláštní směsicí žertovnosti a věcného líčení. Z věcnosti, která je střídavá, vysvítá tupá hrůza politických soudů a lágrů, žertovnost vyzrazuje dobrotu srdce. Jeho některá lágrová vyprávění jsou něžná jak dítě. To třeba, jak těžko bylo obstarat hrozinky a jak ještě těžší bylo pak nechat je zkvasit, aby měli mešní víno pro tajnou bohoslužbu. "Čtrnáct let!" řekla jsem jednou, "to je celá třetina dospělého života." - "Bylo by mi hůř nebyť zavřený," řekl on, "tam jsem byl svobodnější."

Až sem úvaha dosáhne: být zmanipulovaným knězem je horší ne-svoboda, než být knězem vězněným. /Jaký asi prapor vyvěsil pan farář Buchtela při smrti různých prezidentů?/ Vnímavý člověk tu zahlédne nejzazší člověkovu výspu, a to tím spíš, že lidé uvažují právě opačně: raději být "trochu" zmanipulovaný než "hodně" zavřený; vnímavý člověk se dokonce za tu úvahu trochu stydí: on teoretizuje, kdežto Josef Zvěřina těch čtrnáct let v lágru opravdu prožil. Avšak modernost Zvěřinova, jak jsem ji pochopila, sahá ještě dál, mimo všechny výspy tak zvané "normálního" uvažování. Těžký kus života je vstřebán a zkušenost zahuštěná v étos vyústí v odmítnutí nenávisti. A to nejen té nenávisti cizí, té třídní, která ho uvěznila, ale nenávisti vůbec. "Přece si nepošpiním srdce," řekl mi, když jsem se ho zeptala na vztah k trýz-nitelům.

Taková modernost má možná dnes sílu a naději přemoci nepřízně světa. Je to étos nedosažitelný rozumem, každá úvaha je tu krátká. Kde je jen úvaha, tam je ještě účel, a tato modernost funguje prostě sama sebou, "jen" je a "jen" jedná - a člověk před ní zůstane v tichém úžasu. Cítíš zajisté jako její předpoklad hlubokou kultivovanost teologa a teoretika umění, zaslechneš ozvěnu řeckého a latinského verše, postřehneš římské vzepětí teologické a ozve se ti i dunivý dech francouzských gotických katedrál, vysvětleno však nemáš nic; div je viditelný, dovnitř však nenahlédnutelný. Někteří lidé jsou utvoření jak dokonalé umělecké dílo: to též je nerozlousknutelné ve svém tajemství. Zde platí, že buď v sobě něco máš, nebo to nemáš; některých hodnot se zvenčí nezmocníš.

Když jsem prvně přečetla Zvěřinovu esej "Nežít v nenávisti", pocítila jsem úlevu. Dokud ještě někdo dokáže takto uvažovat, nejsme ztraceni. Instinkt odmítá dát si vnutit pohled na svět a na tuto^{naši} zemi * jako na Titanik, najíždějící na ledovec a potápějící se do hlubin. Země je a bude, lidi jsou a budou, jen my nebu-

me. Někdy ale člověku shledávajícímu pozitivnost chybějí důkazy. Pro ten případ si ještě vždycky můžu říct: plivat na svět není moderní.

Byla bych ale nerada, kdybyste si její vy, kteří Josefa Zvěřinu osobně neznáte, představili jako asketického mnicha v jeskyni. Domeček před malvazinskou stráň dýchá pohodou, před okny kvetou růže a zrají broskve, v podkroví se rodí vysoká teologie plná básnivosti, o svátcích paní Andělka pokryje stůl dobrotami a jídelnou i podkrovím procházejí hosté cestou za milostí, a někdy jsou okna zavřena a záclony zataženy a dopis přijde s udáním místa "Někde". U nás na chalupě jsem se zesměšnila starostí, jak se chovat v létě s knězem u řeky. Kněz oblékl plavky, vlezl do Otavy, plaval desetkrát líp než já a vykřikoval blahem stejně jako my. "To bylo legrační," říkává. "Ty byly veselé, ty řádily," pochválí. Na parníku, když Marie Růt Křížková vdávala dceru, byl kapitánem plavby a do mikrofonu přednesl novomanželům humorné kázání. Jednou jsme si spletli čas a přišli do Písku o hodinu dřív na nádraží, seděli jsme na jeho aktovce a na jeho kapesníku na odložených pražcích a povídali si. O čem, už nevím; jen nezapomenu vůni pražců, trav a zeleného lisí, dotek šťastné chvíle, který nás pak sytí.

/A minulý týden jsem se doslechla, že soudním řízením proti knihám a rukopisům, zabaveným Josefu Zvěřinovi při domovní prohlídce, propadla jeho esej "Nežít v nenávěsti" zničení, protože prý zesměšňuje státní zřízení. Může nesnášenlivost a zášť jakékoli proveniencie dostat výmluvnější políček?/

3. května 1983

V ý l e t y

Poprvé jsem jel do Znojma v pětáctyřicátém roce v létě. Zastavil jsem si v Branišovicích nákladák sovětské armády. Vojáci brali stopaře vědycky, nic za to nechtěli, ještě spíš nabídli machorku. Ten můj řidič měl plnovous do páli prsou a připadal mi hrozně starý. Ve skutečnosti neměl jistě víc než pětatřicet, jenže mně bylo šestnáct. Vlastně nevím, co jsem tenkrát ve Znojmě chtěl, myslím, jenom se tak podívat do města, které leželo několik let v "říši" - a také se tam ještě platilo arkami, pokud si ale dobře pamatuji, i tehdy se tam nějaká zelenina nebo ovoce na náměstí prodávaly. Z té doby ve mně zbyl jenom dojem velikého prostoru, obestavěného renesančními a barokními domy, hlídaného nahoře a dole věžemi. Z moravských a českých měst jsem neznal skoro nic, a tak na mne i to poválečné, ještě vlastně německé Znojmo udělalo veliký dojem, třebaže jsem z protektorátníškoly nic nevěděl o románské rotundě v pivovaru. Já jsem totiž neznal ani Prahu a brněnské památky, jak známo, veliký respekt nevzbuzují. Hlavní atrakcí je zde přece bývalá věznice.

Letos jsem se jel do Znojma podívat na tzv. výměnnou burzu. Představoval jsem si pár desítek zájemců o známky, nálepky a pivní tákky. Jenomže kolem místního hotelu nebylo kde zaparkovat a podle značek zde byli nejenom sběratelé z jihomoravského kraje, ale také ze Slovenska, z Prahy, Hradce Králové, Pardubic a bůhví odkud. Dovnitř jsem se pro velký nával ani pořádně nedostal, ale nad vchodem jsem viděl výrazné upozornění, že se zde nemají vystavovat fašistické a náboženské předměty, jinak se zřejmě výběru, nabídky a cenám meze nekladly. To, co jsem od vchodu v mezerách mezi přelévajícími se davem zahlédl, mi připadalo vzhledem k letopočtu, státnímu zřízení i státní ideologii fantastické, protismyslné, zábavné - a trochu provoněné snad neodůvodněnou nostalgií. Tady se totiž kromě výměny a jistě i prodeje známek, nálepek, pohlednic odznaků avyznamenání vyměňovalo a prodávalo téměř všechno z opuštěných bytů, akříní, truhel, kredencí a půd rodičovské a prarodičovské generace, žádné skutečné, cenné starožitnosti, ale po továrensku nebo živnostensku vyráběné starorakouské, meiválečné a protektorátní užitko-

vé předměty, malované hrnky, "broušené" sklenice, formy na pečivo, moždíře a mlýnky, kýchavité obrázky, cínoví vojáčci, ale také nově zhotovený šnejd, nesmyslné dřevěné, vypalováním zdobené mísy, dózy, talíře, totéž ze sádry i umělých materiálů, drobné ozdoby, podomácku vytvořené "šperky", krátce všechno, co minimálně esteticky orientovaný člověk principiálně odmítá, co k sobě nepustí, leda jako kuriozitu nebo piškuntálii. Když jsem se pak ale zatoulal na znojemské náměstí, chtě nechtě jsem musel naznat, jak jsou estetické přístupy k všednodennímu, vezdejším kýchí problematické. Tady se nechal architekt, bezpochyby esteticky školený, přimět jistě neškolenými městskými tatíky k tomu, aby doprostřed krásného, velkého historického náměstí, které umožňovalo s odstupem obdivovat krásu starobylých fasád i štíhlost horní věže, posadil jakýsi novosecesně obľudný obchodní dům, hamaté, obrovité těžítko, které naprosto a definitivně pokazilo celý prostor. Koupit si do zahrady trpaslíka není ve srovnání s tímto činem žádný velký křích.

Podobný bleší trh jako ve Znojmě, ale v ještě větším měřítku, s větším počtem prodávajících i návštěvníků a ještě pestřejší nabídkou, která zahrnovala i pochybně stereožitné madony, kříže, svícný, lampy, "orientální" zboží a dokonce medvědí kůži, kterou si majitel odnášel odpoledne zpět jako odhalený Vašek z Prodané jsem viděl o nějaký týden později v holešovském zámku, jehož rozsáhlé chodby a sály byly plné k neprostupnosti. Pařížský bleší trh jsem před lety prošel, to je ovšem z větší části profesionální záležitost, u nás tivyměňující a prodávající jistě z drobného kšeftu nemohou žít, jsou to prostě lidé potrefení vášní, koníčkem sbírat, vyměňovat, prodávat, ať to stojí, co to stojí, honí svá auta přes půl republiky, vynášejí, instalují, opatrují, hlídají své kuriózní zboží - a nesí tam za stolky a pulty jenom lidé usedlého věku, naopak, převládají rifle, svěží vous a bujarý vlas a dívky a mladé paní v tom, co se právě nosí a co vlastně ani ~~nikdo~~ nedovedu popsat a pojmenovat. Stejně tak publikum je spíš mladé a moc se asi nezajímá, když napíšu, že zde ti lidé hledají něco přece jenom odlišného do svých neoriginálních bytů v panelácích, čert vzal, že je to brak, jen když je to ~~jiné~~ jiné. Představuju si jelení paroží nebo vyčpaná lesní zvířátka v obývacím pokoji, který má osmnáct metrů čtverečních a je mi z toho nanic, ale zároveň také musím myslet na to, že současné, moderní výtvarné umění, které se nabízí v oficiálních prodejních, je často stejně sterilní a nechtěně uniformní jako ty paneláky. Ale co mne nejvíc vzrušuje, dráždí, ba i trochu pobuřuje je fakt, že se na svérázných bleších trzích v moravských městech znovu prozrazuje cosi, co část mé generace, odchovaná na vybraných marxistickoleninských textech, dávno odsoudila k vymření a vymizení, prá-

vě tak jako předměty zde vystavované a vyměňované: totiž obchodnický duch a talent, jež tu rozkvétají v původní podobě, v rámci zákona nabídky a poptávky, s důrazem na osobní zainteresovanost, vyřídilku, šarm, drzost, radost ze salouvání s případného dobrého, tj. svým způsobem třeba trochu podvodného prodeje nebo koupě. Dnes vím, že spousta lidí má nadání právě tohoto typu, čich pro trh a jiné předpoklady k obchodování, nejsou mně osobně nijak zvlášť sympatičtí, ale přece jenom, co je tady nevyužitých schopností, energie, vůle vyetavit se riziku určitého druhu, což všechno dohromady by mohlo za vymezených okolností přinést prospěšné oživení do ztrnulého a těžkopádného systému státní distribuce zboží. Dnes vím, jak relativně snadno může kdejaký trochu schopný intelektuál ať už z čiré fantazie a spekulace, nebo na takzvané přísně vědeckém podkladě vytvořit model ideálního světa a může si ve svém nadšení představovat, jaké dobrodiní přinese jeho uskutečnění lidstvu. Dokud ale ve svém modelu nebude počítat s veškerou obrovskou setrvačností, jež vězí v lidské přirozenosti, odkud do něho nepojse i všechno iracionální, které se podílí na lidském rozhodování a lidských činech, výšiny a propasti lidské povahy, potud bude eventuální realizace jakéhokoliv takového plánu nejspíš jenom dalšíma impulsem k historickým katastrofám, jako všechny podobné podniky v minulosti. Jelikož je zřejmé, že je tato podmínka za současného stavu lidského vědění nespílnitelná, je postoj maximální tolerance, liberálnosti, kompromisu jediný reálný, jediný, který může zaručit přežití a snesitelné lidské podmínky. Není ale tato možnost zase jenom intelektuálská iluze? Svět totiž za současného uspořádání věcí -ale ani nikdy dosud v minulosti- nemá možnost a není ochotný čekat na ověřený výsledek skutečně objektivního zkoumání přírodních podmínek i lidské povahy a potřeb, a tak se nezadržitelně pohybuje/nelze říci, že se vyvíjí/ podle okamžitých "trendů" a spíš jenom předpokládaných zákonitostí a vymyšlených nutností. Snad že jsem tolik let chodil prakticky jenom v nejbližším brněnském okolí cítím teď dvojnásob, jak se fakticky změnil krajinný obraz, jak se v průběhu uplynulých pětatřiceti, ale zejména posledních patnácti let obrátily vztahy, jak lidské zásahy do krajiny jsou čím dál zřejmější, dotěrnější, bezostyšnější, kde se člověk dřív přimyká k přírodním liniím terénu, teď jej najednou nemilosrdně přetváří, dálnicemi, čnicími stavbami, tvarem pozemků, likvidací ostrůvků přírody které překážejí/skutečně?/ průmyslovému využití půdy. Nakolik je to nutné nedovedu posoudit, ale když se dívám z mikulovského kopečku do Rakous

kde je vidět dlouhé pruhy soukromých polí s nerozoranými mezezi a když vím, že i tak už Rakousko dosáhlo cíle, o který teprve usilujeme, totiž že je schopné samo se uživit a ještě vyvážet zemědělské produkty, musím o tom pochybovat. Pamatuju si, že mi ~~jím~~ jízda před nějakými deseti, patnácti lety skýtala potěšení ze styku s krajinou, že i fádni Kana měla své kouzlo mimo jiné díky starobylým cestám, stíněným alejezi mohutných stromů - kde je jim dnes konec? Sledovat okolí z okna automobilu, na to dnes není čas a vlastně zároveň ani není z čeho se těšit. Stromy hynou, lesy rezavějí, kvůli blbě televizní věži, která bude přenášet vesměs blbě programy a nadto za pár let bude technicky překonaná, nakladli přes celý chráněný křbet Radhoště betonové panely! A tak je to jak vidím a slyším na světě skoro všude.

Z Bystřice pod Hostýnem jsem si tehdy v ještě syrovém předjaří udělal výlet na úpatí Hostýna. Když jsem se vracel zpátky k parkovišti, oslovily mě u autobusové zastávky dvě snad šestnáctileté dívky. Vypadaly jako zatoulaná kočata, byly snad obě pěkné, ve své osamělosti dojemné, ale také jaksi umolousané. Dnešní mladý muž si toho asi nevšimne, ale já si nepamatuju, že by mladé dámy, mé spolužačky, v době mých poválečných šestnácti let, byly někdy takhle umolousané. Ale to byla také doba, kdy páni profesori posílali mladé pány v parném červnu domů pro vázanky.

"Prosím vás, kam vede ta cesta?" zeptala se jedna z dívek.

"Ka Hostýn."

"A co je to?"

Vzpomněl jsem si, jak jsem kdysi dávno nevěděl nic o Přemyslovcích ve Znojmě, protože jsem se učil v protektorátních školách, ale pak mne napadlo, že to všechno může jít ještě dál a jednou zde bude žít generace, která vůbec nebude vědět, kde žije. A nebude jí ani stát za to, vědět to, protože už doopravdy žádná krajina nebude.

Celou cestu nazpět jsem sám sebe s úzkostí přesvědčoval, že vlastně všechny končiny, co mám rád, jižní Čechy, kraj kolem Lednice a Mikulova jsou nabnec také dávno člověkem přetvořený a vytvořený umělý svět. Je to naděje s anoha ale a jestli, přece však naděje.

Jka

Týždeň čo týždeň, vždy v piatok, prináša bratislavský Večerník na tretej strane vždy nový cituplný príbeh zo života od Hildy Gábrisovej. Vždy znovu a znovu zdúpnem, keď v piatok poobede otvorím zvedavo Večerník a uvidím stránku, ktorú stihla Hilda Gábrisová zaplniť. Podľa môjho odhadu to takto ide už najmenej sedem-osem rokov. Táto novinárka, ktorá sa kedysi preslávila v televíznej súťaži Desatkrát odpovedz, zrejme nebýva chorá, nechodí na dovolenku, neposielaajú ju na školenie ani na zahraničné cesty. A tak každý týždeň predkladá svojim, nepochybne dychtivým, čitateľom novú kapitolu o osudoch človeka. To je sám o sebe zriedkavý fenomén v našej tlači, nemôžem si spomenúť na nič podobné, nech si lámem hlavu, ako chce. Vytrvalosťou mi Hilda Gábrisová pripomína iba Arta Buchwalda ešte z čias, keď som mal prístup k New York Herald Tribune. Lenže to, čo píše Hilda Gábrisová, to nie sú fejetóniky na jednu stránku, jeden taký životný príbeh spotrebuje najmenej šesť-sedem klepaných strán. Táto usilovnosť vzbudzuje úctu sama o sebe, najmä keď uvážime, že novinárka má pravdepodobne ešte aj iné starosti.

Literárny útvar, ktorým sa Hilda Gábrisová každý týždeň prezentuje, je dosť neurčitý. Najskôr by to mohli byť črty, alebo ako sa teraz hovorí aj v televízii - fičery, niekedy sú to však skoropovedky, niekedy súdničky, inokedy sú to prosté záznamy autentických výpovedí akýchsi nešťastníč, ktoré opustil manžel a nechal ich samých s deťmi na krku. Táto formálna nejasnosť piatočných čítaní ma však veľmi nedeľáži, dráždi ma, že sa po celé tie roky neviem rozhodnúť, či ide iba o slušne urobené novinárske banality, alebo či predsa len nie sú črty Hildy Gábrisovej historicky ojedinelými a ešte aj pravdivými správami o živote sídliačného človeka sedemdesiatych a osemdesiatych rokov nášho storočia.

Ľudské osudy, o ktorých Gábrisová píše, sú samozrejme politicky neutrálne, je raz taká doba. Napriek tomu sú to však príbehy so zvláštnou príťažlivosťou pravdy o malých dejinách človeka. Je to nenápadná ale často až neveriteľne zdrvujúca pravda o priemere ľudského života našich čias. Navyknutý z iných novín na to, že v nich človek vystupuje buď ako oslávenec a hrdina práce alebo naopak ako hriešnik na pranieri hospodárskej kriminality, úplatkárstva a zneužívania moci, prijíмам k vlastnému údivu príbehy Hildy Gábrisovej s pozornosťou, zvedavosťou a niekedy dokonca s istým úžasom. Neprekáža mi, že jej príbehy sú zväčša feministicky za-

farbené; ide o feminizmus domáceho pôvodu, ktorý je rovnako krotký ako zväz žien. V poslednom čase napokon účinkujú v príbehoch aj muži, a nie iba ako alkoholici, grobiani a neplatiči alimentov, ale v bohatšom spektre. Celkom neďávno bol ústrednou postavou jedného príbehu riaditeľ, ktorého odvolali, a ktorý sa trápil najmä tým, čo povie žena, keď už nebude môcť chodiť na nákupy a ku kaderníčke služobným autom.

Príbehy Hildy Gábrisovej sa sociologicky vyrovnali a tým stúpila ich cena pre poznanie takého typu života, ktorý v iných označovacích prostriedkoch absentuje a obávam sa, že absentuje často aj v literatúre, v takej, čo už je zviazaná v tvrdých doskách a čaká vo výkladoch n. p. kniha na kupca. Kým sa totiž slovenská literatúra odohráva vbežinou stále ešte na vidieku a podľa vyskúšaných modelov, surový materiál Hildy Gábrisovej je rýdzo mestský a otrasne realistický. S akousi literárnou nevinnosťou zapisuje Hilda Gábrisová príbehy, ktoré ináč počujeme rozprávať na pravovisku, v električke, v obchodoch, na lavičkách v parku, na žúroch a v krčmách. Bohvie či je to nevinnosť, každý kto to raz skúsil, vie veľmi dobre, že naočko atraktívny príbeh nejakej priateľky a jej maniakálne žiarlivého manžela sa môže na papieri zmeniť v trápnosť, ktorá nemá páru, ako sa to konečne často stáva v Bakalároch. Taktiež nie iba nevinnosť, ale aj ťažko definovateľný zmysel pre hŕklivosť procesu, v ktorom sa na papier prenšša ľudská skutočnosť tak, aby nesplošnela a mezarívela, má tá pani.

V porovnaní s tým, čo sa nám všeobecne predkladá ako "obraz našej súčasnosti", sú príbehy Gábrisovej dosť nonkonformné. Pre estetov dokonca aj nevkušané. Napríklad na rozdiel od takého mládenca literatúry a televíznych seriálov sa u Gábrisovej dozvedáme, akú kľúčovú úlohu hrajú v živote nášho socialistického človeka peniaze. V jej príbehoch drankajú o peniaze už deti, dospelí cicajú peniaze od svojich rodičov-dôchodcov, súrodenci a manželka sa vadia o peniaze, starí rodičia postavili za veľké peniaze bŕrák, celý život len dreli a teraz nemá v dome kto bývať, mladá rodina sarába peniaze na všetkých stranách ako v ošiali, lebo chce všetko a zaraz mať, jedni strašne závidia druhým peniaze: určite kraďnú, akože by ináč mohli mať, čo majú, peniaze sú treba na družstevný byt, na auto, na úplatky, aby sa dcéra dostala na vysokú školu, ženy potrebujú peniaze na parádu, aby nevyzerali ako hŕntá, peniaze sú symbolom úspešného života, rozvedení manželka sa delia o peniaze, o majetok a o deti, niektorý muž prepíše všetky peniaze, iný len polovicu, ako má výjsť s peniazmi rozvedená že-

na s tromi deťmi, ak zarobí 1500 Kčs mesačne. Za peniazmi sa odchádza do Ameriky alebo do Austrálie, za peniaze si deti môžu vybrať, či budú ľubiť viac otca alebo mamu.

Tým a iným prejavuje Hilda Gábrišová netaktnosť voči úradne idealizovanej skutočnosti. Absolútna väčšina jej príbehov sa mrví v primitívnom materializme nášho občianskeho priemeru a v iných milučkých milieu nášho nového človeka. Nie žeby som práve o tom najradšej čítal, oceňujem jednoducho, že o tom niekto bez ostychu píše. O zúfale sídlišťného človeka, o jeho izolácii, o záviati a intrikách v pracovných kolektívoch, o anobizme novej triedy, ktorá predvádza prepych a moc, o povýšenosti krátkodobých bratislavských meštiakov voči dedinským chruňom, prišielcom a sedliakom, o všeobecnej hrubosti života v električkách, v obchodoch a na ulici, o strašlivých výsledkoch pomýlenej výchovy detí. Iste, iste, Gábrišová predvedie niekedy aj príklady medzi ľuďmi, obetavú poslankynú národného výboru alebo študentku, ktorá sa k sebe zoberie dieťa z detského domova a tým si zmarí šance na vydaj; strelená, šibnutá, hlúpa a nenormálna, vraví o nej jej okolie. /Dalo sa vidieť aj v televízii v celkom slušnej inscenácii/

Gábrišová samozrejme v svojich príbehoch aj moralizuje, píše pre noviny a nie pre neexistujúci ústav pre skúmanie výsledkov tridsaťročného úsilia o výchovu socialistického človeka. Moralizuje v obecnej kresťansko-osvietensko-romanticko-liberálno-socialisticko-filantropicko-feministickej rovine, z ktorej vyplýva, že raj je v srdci, že je zbytočné slúžiť zlatému teľatu, lebo prach si a v prach sa obrátiš, že hodnoty ducha sú vyššie než hodnoty na bankovkách, že jeden dobrý priateľ je viac než svorka pochlebovačov, že láske sa darí viac v chudobe než v bohatstve, že toľerancia je nadradená neznášanlivosti, že láska je pre deti dôležitejšia než tučné vreckové, že pravda je lepšia než hociaká lož a že ženy sú hodnotnejšie ľudské bytosti než muži. To už dnes nie je, pravda, nič svetoborné, o takejto morálke sú už aj uznesenia. Lenže Hilda Gábrišová túto antikonzumnú morálku hlásala už vtedy, keď ešte úvodníky stotožňovali úspechy spoločnosti so zlepšujúcim sa vybavením našich domácností chladničkami a práčkami a zvyšujúcou sa spotrebou bravčového na hlavu. Keď to teda ešte nebola z núdze cnosť.

V uplynulých rokoch poničili lži, bezduhá propaganda a obyčajná hlúposť v novinách dosť výrazne národnú povahu. A práve v

tej súvislosti si teraz uvedomujem, čo ma vlastne na piatočných príbehoch Hildy Gábrišovej tak dráždilo: podvedome som tužil, že táto novinárka nič nepoškodzuje, napriek tomu, že píše do novin. Že si našla, možno aj s trochou šťastie, na novinovom úhore robotu, za ktorú sa nemusí hanbiť.

Prirodzene vzniká otázka, či by Gábrišovej príbehy mohli mať aj literárne pokračovanie, či by mohli nadobudnúť na intenzite a prekročiť tak nejasnú hranicu medzi novinovou črtou a literatúrou. Bráni tomu iste aj skutočnosť, že príbehy sú tak hutné, že sa na malej ploche tiesnia. Sú to skoro vždy celé životopisy. Mimo noviny by sme ich pravdepodobne považovali za literatúru, keby Gábrišovej ostal čas na to, aby stihla povedať, že v tej a v tej chvíli svietilo slnko, alebo že sa vietor prehánal po sídlisku, keby mala mieste na to, aby povedala, ako sa cítila hrdinka, keď ju muž mlátil a keby mohla rozťahnúť na viacero strán vnútorný monolog človeka, ktorého nemá nikto rád. To je naozaj otázka.

Tak sa mi ale vidí, že keby nemohla Gábrišová písať svoje príbehy do novin a písala si ich len sama pre seba, určite by sa niekto našiel, kto by prepísal desať či dvadsať najlepších na formát A5, zožil ich obyčajnou cvernou a rozoslal kamarátom na prečítanie. Novinárka by týmto spôsobom prekročila hranice dvoch kultúr, hoci by bola stále úplne tá istá.

-mš-

Zbudoval jsem si domov, zdálo se, že se povedl, sváka zlatě poslední události ukazují, že byl od začátku založen špatně. A jak se ta krajina zdála přirozeně chráněna věncem hor! Příjemně uspořádána, měla hojnost plodů i zvířat a naště nade nikdo nesídlil. Ta země tu ležela přímo uchystána tomu, kdo první přijde, což mě mělo varovat, ale nemohlo, neboť nemáme zvyku pro varování, kde necítíme nebezpečí. A přece právě tato zřejmá liduprázdnost ideální krajiny znamená první nebezpečí, vždyť si jí mohou všimnout současně i jiní. Ostatně se ukázalo, že tak úplně prázdná zase není, neboť za jasných dnů vidali jsme nad zelenou hladinou lesů tenké proužky kouřů. Když se tam moji lidé vypravili, našli někdy jakési nám podobné bytosti, jenže horší, jež sem musely přitáhnout před námi. Ty jsme pochytali, zčásti pobili, zčásti si je poďřídili a několik jich uprchlo. Jistě, nelze se ubránit myšlence, že podobně může náš kouř pozorovat nepřítel. Proto jsem nařídil, aby ohně byly za dne vždy uhašeny, ale sotva se tak stalo, lekl jsem se možných následků. Vždyť jiné tlupy, jež stanou na prahu našeho domova a neuvidí známky osídlení, budou se domnívat, že je prázdný. Ihned jsem dal ohně znova zapálit a navíc jsme udržovali mnoho ohňů falešných, aby si každý vetřelec byl už zdaleka jist, že krajina ^(důkladně) je osídlena. Díky tomu jsme nějakou dobu skutečně žili v bezpečí, než jsem připadl na otřesnou myšlenku, že velký počet ohňů může nepříteli, jenž by jinak přitřhl pouze se svou silou, pobídnout, aby se spojil s dalšími tlupami. Proto jsem vše vrátil do původního stavu, ostatně přirozeného a rozumného.

A tu mě začala zneklidňovat myšlenka na uprchlé nepříteli. Kom se asi uchýlili, komu o nás podali zprávu a jakou? Jistě nebude nej-příznivější. Jednoho dne zjara prodrslí se lesy jacísi lidé, dávající najevo mírnou vůli, složili divné i pěkné dary a nechtěli nic jiného, jak se tomu dalo rozumět, nežli vyměnit věci, jichž měli nadbytek, za

jiné, jichž jsme měli dosti málo. Velmi se od nás lišili ve věcné, tedy v oděvu, v řeči i gestech. Abych neudělal novou chybu, vyměnili jsme s nimi ty věci a nechali je, neboť ze pokus to stálo, v klidu odejít. Nenasledovalo nic horšího, nežli že jsme je to příštího rohu měli zase, a to v počtu daleko větším. Kdyby se bylo dalo věřit, že tentokrát přišli už všichni, byla by nasnadě úvaha zajmout je a mít provždy od nich pokoj. Nicméně se jeden od druhého dosti lišili, i vnucovalo se, že každý je z jiné osady, a kolik tedy osad nalézá se tam za horami? Proto jsem rozkázal několika našim mužům, aby rovněž vzali zboží a připojili se k cizincům, až se budou vracet, a přinesli mi odtamtud zprávy. Výsledek byl tak zarážející, že jsem nevěděl, k čemu bude dobrý. Pomínul-li to, že za rok jsem své muže od cizinců stěží rozeznal, což samo mě mohlo rozhněvat, znepokojila mě shoda rozpoznání v jejich zprávách. Shodovali se v tom, že každý našel jinou zemi, tam kam přišel. Jestliže by všichni tito mí kašpaři, jejichž ztrestání jsem si zatím vyhradil pro pozdější čas, měli mluvit pravdu, rozkládala by se za obvodem našich hor, kde podle dosavadního názoru měl být už jen jakýsi podružný zbytek krajiny, proti všemu očekávání celá Evropa. Naše krajina by pak byla její malou částí a nalézala by se uprostřed. Zda k tomu došlo náhodou či z jiné příčiny, ponechal jsem si rovněž k pozdějšímu rozhodnutí a užití.

Především jsem chtěl uvážít, z čeho pro nás vzejde příští nebezpečí, zda nakonec nikoli z úhrnu těch cizích zemí, jejichž vojsko se proti nám sotva hne současně, jako spíše z oné udivující jejich libovolné odlišnosti, z níž neblaze vyplývalo, že je přeci lhostejné, kdo jaký je, kde je a zdali ještě je. A opravdu, zatímco jsem takto přemýšlel, těch cizích kupců, řemeslníků, keklířů a kazatelů natáhlo se k nám tolik, že nebylo slyšet vlastního slova. To je přeci, jako by nás porazili a obsadili! Neviděl jsem jinou svobodu, nežli udeřit na ně a všechny je pobít, až na těch několik ovšem, kteří uprchli, což se zdá být věčným kazem každého různého odlišného skutku. Ale já jsem

nenínil opakovat starou chybu. Hned jsem se za uprchlíky vydal a všude, kam mě jejich stopa dovedla, založil jsem svou moc. Brzy ovládal jsem krajinu od severního moře k jižnímu. Tu právě došla ocenění naše důmyslná střední poloha, a již nepřítel nepočítal, a co víc, nemohl s ní hnout. To však neznamena, že se o to nepokusil, číms myslím, že se snažil zachytit se v ní sám tak či onak, ale vždy tak, že se pro mě stávalo úkolem nad pomýšlení strastiplným vládnout nikoli v Evropě - toho musel jsem se vzdát -, ale ve svém původním a vlastním domově! Zkušenost tisíce let ukázala: sto roků musel bych se vždy připravovat, abych deset let vládl Evropě, a to ještě platilo v dobách, kdy se bojovalo přirozenou obraně, a již zvítězit mohl, kdo byl silatější, udatnějši a letivějši. Ale žádná síla, rozum ani lest nejsou nic platny při dnešním způsobu válek na základě porušení smlouvy o přátelství či zlovolného výkladu dohody o pomoci, kdy mír a válka se sobě v mnohém podobají a zbraně jsou vždy znovu znehodnoceny shodou našich přátel s nepříteli, takže rozdíl mezi obojími stál se až neznatelným.

Když tu tak zbyte sedím, eice na původním svém místě, mohl bych jistě litovat, že jsem sám kdysi na ně upozornil. Spíše však přestuji humor na té zvláštní okolnosti, že kdo chce ovládnout Evropu, potřebuje tuto mou zemi, a již je, jenž tu odpradáвна žijí, mohl se o to dnes i jen pokusit. Všude kolkolem slyším tikání vyprchávacích smluv. a tu bych si velmi přál být jinde, docela někde za okrajem světa, ab smlouvy vyprchnou nebo budou nahrazeny novými, zřejmě vždy horšími. Je však poněkud zábavné a velmi směšné chtít, aby střed náhle byl stranou. Kde dozov můj? Zde v té zmanenané zemi. Nebyla to spíše past uchystaná výslovně tomu, kdo přijde první a ty druhé vyhledí?

/Květen 1983/

